Тыва-англи англи-тыва сөстүк

Девид Харрисон
Грегори Андерсон

Тыва-англи англи-тыва сөстүк

[Tuvan-English, English-Tuvan Dictionary]

approximately 8,000 words

ISBN 1-58490-046-6

Copyright
© 2002

International and U.S. copyright is held exclusively by the authors:

K. David Harrison and Gregory D.S. Anderson

All rights for duplication or dissemination in any form are reserved.

а

аа Discourse marker, adds emphasis to preceding sen tence/ phrase *disc.*
аа Ritual discourse marker found in tales *disc.*
аадар swing *v.*
аажы-чаң behavior, character *n.*
аажок very *a.*
аажок өөрээн enthusiastic *a.*
аазаап promise *v.*
аайындан эртпес obey *v.*
аал encampment, cluster of yurts *n.*
аалчы guest *n.*
аалчылар бажыңы hotel *n.*
аалынче homewards *adv.*
аалында home, at *a.*
аан later *adv.*
аар heavy *a.*
аар чүве cargo *n.*
аар-берге desperate *a.*
аары burden *n.*
аарыг ill *a.*
аарыг pain, illness *n.*
аарышкылыы pain, illness *n.*
ааржы cheese curd (dried in the form of hard granules) *n.*
аас lid *n.*
аас mouth *n.*
аас чогаалы folklore *n.*
аас-кежик luck, happiness *n.*
аас-кежик чок unlucky *a.*

аас-кежиктиг таварылга lucky (fortunate) coincidence *n.*
ааспырак rude, sharp-tongued *a.*
ааттынар swing *v.*
абстрактылыг abstract *a.*
ава mother *n.*
аваангыр adroit *a.*
авария accident, car crash *n.*
Август August *n.*
автобус bus *n.*
автор author *n.*
агаар air *n.*
агаар weather *n.*
агаар breath *n.*
агаар оруу airline *n.*
агаар-бойдус climate *n.*
агаарлаар go for a walk *v.*
аганак white partridge *n.*
агар flow *v.*
агыынак white partridge *n.*
ача father *n.*
ада-ие parents *n.*
адаан мөөрей archery competition *n.*
адаан-өжээнниг hostile *a.*
адаанче under *p.*
адаанда down, below, under *p.*
адаанга under *p.*
адаар pronounce *v.*
адааргаачал envious *a.*
адааргаар envy *v.*
адааргал envy *n.*
адаары pronunciation *n.*
адып каар lose *v.*
адыр tributary, fork (of a river, stream) *n.*

адыр branch, outcropping *n.*
адыр(аа) wait!, okay *v. disc.*
адырар unbridle *v.*
адыш palm *n.*
адыш часкаар clap hands, applaud *n.*
адрес address *n.*
адвокат lawyer *n.*
адар shoot *v.*
адыг bear *n.*
ажа бээр spill *v. itr.*
ажа халыыр jump *v.*
ажаалга 1. harvest *n.* 2. care *n.*
ажар open *v.*
ажар win *v.*
ажар go up, over, and down *v.*
ажар surpass *v.*
ажар turn pages, flip through (e.g. pages of a book) *v.*
ажы-төл children, descendents, offspring *n.*
ажыдар open *v.*
ажыг bitter, sour *a.*
ажыглаар adopt *v.*
ажыглаар use *v.*
ажык open *a.*
ажык income *n.*
ажык чагаа postcard *n.*
ажык эвес (үннер) consonant *n.*
ажык үн vowel *n.*
ажыктыг useful *a.*
ажыктыг necessary, needed, useful *a.*
ажыктыы profit *n.*
ажыл job *n.*
ажыл matter *n.*
ажыл labo(u)r, work *n.*
ажыл төлевири 1. complaint 2. salary *n.*

ажыл-иш labo(u)r, work *n.*
ажылчын worker *n.*
ажылдаар work *v.*
ажынар be(come) angry *v.*
ажынган angry *a.*
ажып калган rancid, soured *a.*
ажырбас it's nothing, never mind *n.*
ажыттынар open *v.*
аза Satan, devil *n.*
аза ораны hell (myth.) *n.*
азар hang *v.*
азар lose one's way, get lost *v.*
азы or *c.*
азы or not (at the end of a yes/ no question), is(n't) it? *disc.*
азыг angle, corner *n.*
азыг (диш) fang *n.*
азыраныр feed self, survive *v.*
азырар sneeze *v.*
ай 1. month, 2. moon *n.*
ай демдээ menstruation, period *n.*
айбычы servant *n.*
айбылаар send *v.*
айдың moonlight *n.*
айыыл danger *n.*
айыыл disaster *n.*
айыыл чок safe *a.*
айыылдыг dangerous *a.*
аймадыр discourage *v.*
аймак 1. ancestry, tribe 2. aimak (administrative territory) 3. species (Biol.) *n.*
айоо wow! (exclamation of surprise) *disc.*

айтып таныштырар acquaint *v.*
айтырар ask *v.*
айтырыг question *n.*
айтырыг problem *n.*
ак grey (hair) *a.*
ак white *a.*
ак white (color term), grey (hair) *n.*
ак чем dairy (products) *n.*
ак чоорган sheet *n.*
ак-көк sky-blue, light blue *a.*
ак сеткилдиг honest, pure-hearted, clean-minded, of pure conscience *a.*
ак хендир flax *n.*
ак-балык white salmon *n.*
ак-көк light blue, sky blue *a.*
ак-тараа wheat *n.*
аккан суг running water *n.*
акый 1. elder brother, uncle, 2. term of address for an older male *n.*
акым my elder brother, my uncle *n.*
акша money *n.*
акша хавы wallet *n.*
аксын тырттырбас bite the bit *v.*
акталаар castrate *v.*
ала piebald *a.*
ала-чайгаар natural, real *a.*
ала-шокар piebald *a.*
алага hammer *n.*
алажы өг teepee made of wooden poles with bark covering *n.*
албадаар coerce *v.*
албанның official *a.*
албыс witch *n.*
албыстаары insanity *n.*

албыстыг crazy *a.*
алгыг-делгем spacious *a.*
алгы fur, pelt *n.*
алгы scream, shout, call *n.*
алгыш 1. shamanic song, chant, invocation 2. quarrel, argument *n.*
алгыг broad, wide *a.*
алгыра каактар shout *v.*
алгырар scream, call *v.*
алдан sixty *num.*
алдар 1. honor, 2. fame *n.*
алдар-хүндү honor *n.*
алды sable *n.*
алды six *num.*
алды ай June *n.*
алдыы оран under world (myth.) *n.*
алдында below *p.*
алдын gold *n.*
алзыптары surrender *n.*
алыр take *v.*
алыс күзел ideal *n.*
алызында барып afterwards *p. adv.*
алмаз diamond *n.*
алфавит alphabet *n.*
ам now *adv.*
ам база again *c.*
ам-даа still, yet, now, again *adv.*
амданныг tasty, delicious *a.*
амгы present *a.*
амгы үе(ниң) modern *a.*
амы life *n.*
амы-тын life *n.*
амы-тынын камгалаар rescue, save someone's life *v.*
амы-хуу private, personal *a.*
амыдыраар live *v.*

амыдырал life *n.*
амыдырал existence *n.*
амылыг alive *a.*
амылыг animate *v.*
амыр easy, not difficult *a.*
амыр peace, calm *n.*
амыр-менди well-being, health, good fortune *n.*
амыр-менди айтырган congratulate *v.*
амыраар glad, be *v.*
амыраары pleasure *n.*
амырак beloved, lover, dear *n.*
амырга-моос monster *n.*
амытан living creature *n.*
анаа well, fine, typical *a.*
анаа o.k., well *disc.*
анаада usually *adv.*
анай goat kid *n.*
анчыгзындырар annoy *v.*
аныяк young *a.*
аныяктар youth *n.*
англилээр speak English *v.*
аңаа there *a.*
аңгададыр discourage *v.*
аңгы separate *a.*
аңгы class (working class) *n.*
аңгы apart, separately *a. adv.*
аңгы салыр postpone *v.*
аңгы-аңгы different *a.*
аңгылаар separate *v.*
аңгылаар postpone *v.*
аңнаар hunt *v.*
аңнаары hunting *n.*
аңнаашкын hunt *n.*
аңныыр hunt *v.*

ап каавыт remove!, take away! *v.*
Апрель April *n.*
аптара chest *n.*
аптека pharmacy *n.*
ара not completely *adv.*
ара distance *n.*
араатанзыг fierce *a.*
арага alcohol(ic) drink, fermented milk alcohol *n.*
арагалаар drink alcohol *v.*
арат peasant, nomadic herder, Tuvan national, proletariat *n.*
арай 1. barely, scarcely, 2. at least *adv.*
аразы distance *n.*
аразы(ның) intermediate *a.*
аразында between *p.*
арбай barley *n.*
арбуз watermelon *n.*
аренда rent *n.*
арга forest, wood(s) *n.*
арга-сүме advice *n.*
арга 1. possibility, means, method 2. slyness, cleverness *n.*
арга бар possible *a.*
арга (-сүме) бээр permit, advise *v.*
агаарлаар walk (go for a) *v.*
аргалыг-ла болза if possible, preferably *disc.*
аргамчы lasso *n.*
аргажок impossible *a.*
аргажок absolutely *adv.*
аргыыр tie, bind *v.*
аргыыр weave *v.*
аргыыр bind *v.*
аржаан spring *n.*
аржыыл towel *n.*

арзылаң lion and dog-like mythical creature *n.*
армия army *n.*
артык more *a.*
артында behind *p.*
артып каар ~ калыр stay, remain *v.*
артыр stay, remain *v.*
артыш juniper *n.*
артыштаар burn juniper as incense for religious (animistic) purposes, to purify a thing, place or person *v.*
арттырар conserve *v.*
ары bee *n.*
ары чигири honey *n.*
ары өө beehive *n.*
ары үдээ beehive *n.*
арыг 1. pure, clean 2. careful, neat *a.*
арыг forest *n.*
арыг wood(s) *n.*
арык basket *n.*
арын 1. face 2. page *n.*
арын(ның) personal (gramm.) *a.*
арын-нүүр conscience *n.*
ас barren *a.*
ас ermine *n.*
асбест asbestos *n.*
аскаар limp *v.*
аскаары limp *n.*
аскак lame *a.*
аскак limp *n.*
аскаңнаар limp *v.*
аскымнаар bite the bit *v.*
аскыр stallion *n.*
аскыр дагаа rooster *n.*
аскыр-деге mountain mouse *n.*
аскыр аът roan *n.*
аспак paw *n.*
аспырар sneeze *v.*

ат name, given name, first name *n.*
ат орну pronoun *n.*
аткаар ago *p.*
аш hungry *a.*
ашак husband, old man *n.*
ашак-кадай болуру marriage *n.*
ашакка баар marry (of woman) *v.*
аш-чут famine *n.*
аш(тааны) hunger *n.*
аштаар hunger *v.*
аштаар clean, erase *v.*
аът horse *n.*
аът чавынчаа horsecloth *n.*
аът дерии harness *n.*
аът хылы horsehair *n.*
аъш-чем food *n.*
аъттаныр set off on road *v.*
аъттыг кижи horseman *n.*

аэропорт airport *n.*
аяар quiet *a.*
аяк bowl, tea bowl *n.*
аялга melody, music, tune *n.*
аялга dialect *n.*
аян чорук journey *n.*
аяннашкаа harmony *n.*
аяннажылга rhyme *n.*
аяннажылга harmony *n.*
аянныг careful, precise, neat *a.*
аяр carefully, slowly *adv.*
аяс clear (sky) *a.*

б

-ба-...чок neither...nor *suffix*

баар liver *n.*
баар go, move, visit *v.*
баары visit, going *n.*
багай bad *a.*
багай чүве harm *n.*
багаж baggage *n.*
баглаар tie, bind *v.*
бадар go downstream *v.*
бадылажыышкын civil marriage ceremony *n.*
бадылажыр register one's marriage *v.*
бадыткал proof *n.*
бадар descend, go downstream *v.*
бадылаар vote *v.*
бадылаашкын vote *n.*
бажа one's elder sisters' husbands (collectively) *n.*
бажы source, beginning, origin *n.*

бажында at the front *p.*
бажың house, building, home *n.*
бажыңынче homewards *adv.*
бажыңында home, at *p.*
база too, also, and *c.*
база катап still, yet, now, again, once more *adv.*
база бир other *a.*
база бир another *pro.*
базар market *n.*
базым step *n.*
базымча abuse *v.*
базымчалаар abuse *v.*
базырар hide *v.*
бай rich *a.*
байдал situation, condition, state *n.*
байгы күжү-биле at full gallop *adv.*
байы(ыры) wealth *n.*

байыр чедирер greet, congratulate *v.*
байырлаар observe holiday, celebrate *v.*
байырлал holiday *n.*
байырлыг bye-bye, goodbye, farewell *disc.*
байлак treasure *n.*
байлак wealth, wealthy *n. a.*
бак bad *a.*
бак-чыт stench, bad smell *v.*
балды axe *n.*
бала 1. fault 2. pestle 3. graphite *n.*
бала-согааш mortar and pestle *n.*
балаар erase, cross out *v.*
балааш eraser *n.*
балыг wound *n.*
балыг шарыыр пөс bandage *n.*
балык fish *n.*
балыкчы fisherman *n.*
банк bank *n.*
банка jar *n.*
бар be *v.*
бар шаа-биле at full gallop *adv.*
бараан goods, merchandise *n.*
бараан болдурар devote *v.*
барабан drum *n.*
бары existence *n.*
барыын western *a.*
барыын чүк(түң) western *a.*
барык almost *adv.*
барык-ла almost *adv.*
барык-ла хире approximately *adv.*
барымдаа proof, argument *n.*

барымдаа cause, basis *n.*
бассейн swimming pool *n.*
бастыр abuse *v.*
баткан суг stream *n.*
баш муңгаш dead end, situation with no way out *n.*
баш-шүүрү comb *n.*
башня tower *n.*
баштак(таныры) joke *n.*
баштактанчыр joke *v.*
баштактаныр joke *v.*
баштайгы, эң баштайгы initial, first *a.*
баштыңчы leader *n.*
баш 1. head 2. beginning, origin, source 3. top, tip, end 4. head (of livestock) *n.*
баш сөөгү skull *n.*
башкы teacher *n.*
бе mare *n.*
бедии height *n.*
бедик high, tall *a.*
бежен fifty *num.*
безерек dwarf *n.*
безин even *a.*
бел salmon-trout *n.*
бел кеш hip, waist *n.*
бел кежи hip, waist *n.*
белчиир pasture *n.*
белдир confluence (e.g., river) *n.*
белек gift *n.*
белен 1. easy, not difficult 2. ready *a.*
белеткээр prepare, produce *v.*
бердинген devoted *a.*
бердингени devotion *n.*
берге hard, difficult, complex *a.*
бергези difficulty *n.*
бертиндирер maim *v.*

бертинер maimed, be *v.*
бетинде in front of *p.*
бетинде before, near(by) *p.*
беш five *num.*
беш ай May *n.*
библиотека library *n.*
бижек knife *n.*
бижидери signature *n.*
бижиир write, record *v.*
бижиир sign *v.*
бижииргедир bewilder *v.*
бижииргээр bewildered, be *v.*
бижиири record, writen form *n.*
бижиири writing *n.*
бижиири signature *n.*
бижик paper *n.*
бижик inscription *n.*
бизээр mend *v.*
билдилиг able *a.*
билдингир famous *a.*
билдингир understandable *a.*
-биле with, by means of *suffix (enclitic)*
-биле and *suffix (enclitic)*
-биле according to *suffix (enclitic)*
билек as soon as *adv.*
билек wrist *n.*
билет ticket *n.*
билиг knowledge *n.*
билиг чогу ignorance *n.*
билиг чок ignorant *a.*
билип каар feel *v.*
билир know how to, be able *v.*
билир know, be aware, acknowledge, understand *v.*
билири knowledge *n.*
билири ability, knowledge of *n.*

бинт bandage *n.*
бир one *num.*
бир ай January *n.*
бир дугаар first *a.*
бир кезек part *a.*
бир-бир one at a time *adv.*
бир-бир sometimes *adv.*
бирде-бирде sometimes *a.*
бирээ first *a.*
бирээ one *num.*
бирги first *a.*
бири first *a.*
бис we *pro.*
бистии our *a.*
биче junior, younger *a.*
биче small *a.*
биче сеткилдиг modest, having a good soul *a.*
бичелээр decrease *v.*
бичии little, small *a.*
бичии few *a.*
бичии junior, baby *a.*
бичии ажыдар ajar *a.*
быгын(ныӊ) lateral *a.*
былаап алыр select *v.*
былчаар dirty, get dirty *v.*
бырлаӊнадыр agitate *v.*
бышкан ripe *a.*
быштак wet cheese curd *n.*
быт louse *n.*
бызаа calf (up to 1 year) *n.*
быжыг consistent *a.*
быжыглаар fasten *v.*
быжырар roast *v.*
бо this *p.*
бо хире this much *a.*
бодаар think, solve, decide *v.*
бодаары decision *n.*
бодаашкын imagination *n.*

бодаган colt, camel *n.*
бодал thought, purpose, intention *n.*
бодал idea *n.*
бодал imagination *n.*
бодамчалыг cautious *a.*
бодун алдынары behavio(u)r *n.*
бодун ап чорууру behavio(u)r *n.*
богба colt, horse (1 year and older) *n.*
бок garbage, trash *n.*
бок-сак household items *n.*
бокс boxing *n.*
боктуг dirty *a.*
болар these *p.*
болбас impossible *a.*
болбас cannot be, will not be *v.*
болбас дээн negative *a.*
болбас дээр deny *v.*
болбас деп чарлаар cancel *v.*
болчаг appointment *n.*
болчукчу lawyer *n.*
болчукчулаар defend *v.*
болчур defend *v.*
болдурар convert *v.*
болган үези anniversary *n.*
болганчок often *a.*
болгаш and *c.*
болгу дег believable *a.*
болур possible *a.*
болур possible, may be, may *v.*
болур happen, come to pass *v.*
болур be *v.*
болур consist of *v.*
болур 1. can, may, be able to 2. happen, occur 3. be sufficient, suffice *v.*

болуушкун effect *n.*
болуушкун event, happening, occurrence *n.*
болза if *c.*
болза-даа ugh, even though *c.*
боо gun *n.*
боо-чепсек weapon *n.*
боогдал dam *n.*
боолаар shoot (with a gun) *v.*
бооп болур possible, allowable *a.*
бооп болур perhaps *a.*
боор probably *a.*
боостаа throat *n.*
бора grey (horse color) *a.*
бора-хирилээ sparrow *n.*
бора-хөкпеш sparrow *n.*
бораан storm *n.*
бораар befoul, dirty *v.*
борбак round, spherical *a.*
борбак сандай stool *n.*
борбаңнадыр style of throat singing, imitative of a rolling object *n.*
боску throat (his/ her/ its throat) *n.*
бош empty *a.*
бот(туң) one's own, private *a.*
боттуг actual, real *a.*
боттуг чүүл matter *n.*
бойдус nature *n.*
бойдустуң natural *a.*
божуур 1. empty 2. give birth to *v.*
божууру birth *n.*
бөрт hat *n.*
бөдүүн simple *a.*

бөдүүнчүдер relieve *v.*
бөгүн today *n.*
бөле салыр fold *v.*
бөлер rake *v.*
бөлгүм section *n.*
бөлүк section *n.*
бөлүк кижилер crowd *n.*
бөмбүк ball *n.*
бөрү wolf *n.*
бөрзек wolf-cub *n.*
буга ox, bull *n.*
буга canal (for water) *n.*
будук ink *n.*
будук branch, twig *n.*
будуур paint, dye *v.*
буза шавар break up, break in(to) pieces v.
бузар break, shatter *v.*
бузары destruction *n. tr.*
бузук broken *a.*
бук spirit, devil, Satan *n.*
булан elk (female) *n.*
булат steel *n.*
булгаар leather *n.*
булуң angle *n.*
булуң corner *n.*
булут cloud *n.*
бурган god deity (figuratively, also used to refer to any item symbolic of the deity, e.g., a statue of Buddha, a shaman's accouterment, etc.), *n.*
бурган дүрзүзү idol *n.*
бурунгу forward *adv.*
бурунгаар ago *adv.*
бурунгаарлаар advance *v.*
бурунгу ancient, former, old *a.*

бурунгу хүн the day before yesterday *n.*
буруу fault *n.*
буруу чогу innocence *n.*
буруу чок innocent *a.*
буруу онаар accuse *v.*
буруу шавар blame *v.*
буруу шавары blame *n.*
буруудадыр accuse *v.*
буруудаттырар accused, be *v.*
буруулуг guilty *a.*
буруулуг эвес innocent *a.*
буруулуг эвези innocence *n.*
буруузун миннир apologize, repent *v.*
буруузун миннири excuse, apology *n.*
буруузун(нар) миннир obey *v.*
бус frost *n.*
бустуру destruction *n. itr*
бут leg, foot, foot and leg *n.*
бут бөмбүү soccer, football *n.*
бутерброд sandwich *n.*
буур elk *n.*
буурул grey (hair) *a.*
бухта bay *n.*
буянныг kind, goodhearted a.
бүгү all *pro.*
бүгү чонга чарлаар acclaim *v.*
бүгүде (чүве) everything *pro.*
бүгүдези everybody *pro.*
бүдүмчелиг lucky *a.*
бүдүмел matter *n.*
бүдүмел universe *n.*
бүдүн whole *a.*

бүдүрер manufacture, produce *v.*
бүдүрер produce *v.*
бүдүү билир кижи prophet, seer *n.*
бүдүүлүк wild *a.*
бүдүүлүк ignorant *a.*
бүдүүлүк ignorant person *n.*
бүдүүлүү ignorance *n.*
бүдүш nature *n.*
бүзүредир prove *v.*
бүзүредир persuade *v. tr.*
бүзүредири persuasion *n. tr.*
бүзүрээр believe *v.*
бүзүрээр persuaded, be *v. itr.*
бүзүрээри confidence *n.*
бүзүрээри persuasion, faith, belief, trust *n. itr.*
бүзүрел belief *n.*
бүзүрел чок indefinite *a.*
бүзүрелдии confidence *n.*
бүлүргей pale *a.*
бүзээлээри siege *n.*
бүзээлээшкин siege *n.*
бүзээлел siege *n.*
бүлүртүң pale *a.*
бүлүртүң unclear, out of focus *a.*
бүргег hazy, cloudy, overcast *n.*
бүргүт golden eagle *n.*
бүрү every *pro.*
бүрү leaf *n.*
бүрүлүг conifer *n.*
бүрүн full *a.*
бүрүткээри registration *n.*
бүүрек kidney *n.*
бүүрелчин hill *n.*
бүшкүгүр кижи hunchback *n.*

бүшкүк hump (on person) *n.*
бээр give *v.*
бээриниң падежи dative case *n.*

В

валюта currency *n.*
ванна bathtub, bathtub *n.*
век century *n.*
вещество matter *n.*
видео video *n.*
видик video cassette *n.*
виноград grape *n.*
винтовка rifle *n.*
вишня cherry *n.*
воскресенье Sunday *n.*
врач doctor *n.*
вторник Tuesday *n.*
вулкан volcano *n.*

Г

-га (-ге, -ка, -ке) dative case *suffix*
галочка check mark *n.*
галстук necktie, tie *n.*
горчица mustard *n.*
гайка screw *n.*
газ gas *n.*
-ге (-га, -ка, -ке) dative case *suffix*
головастик tadpole *n.*
горизонт horizon *n.*
гостиница hotel *n.*
грипп flu *n.*
груша pear *n.*
грузовик truck *n.*

Д

-да (-де, -та, -те) in, at, on *suffix*
-даа neither...nor, not even (emphatic) *suffix* (*enclitic*)
-даа emphatic or focus marker *suffix* (*enclitic*)
-даа болза although *suffix*
-даа эвес neither...nor *suffix*
-даа...-даа both...and *suffix*
даай mother's brother *n.*
даай ава aunt *n.*
даай-авай mother's sister *n.*
даайы(м) uncle *n.*
даалга assignment *n.*
даалык gallop *n.*
даалык gallop *v.*
даалыктадыр gallop *v. tr.*
даап билир guess *v.*
даараап embroider *v.*
даараап sew *v.*
даараныкчы tailor *n.*
даарта tomorrow *n.*
дааш noise *n.*
дааш-шимээн noise *n.*
даван paw, foot *n.*
дага horseshoe *n.*
даг mountain *n.*
дагыыр consecrate (e.g., a place by performing a ritual) *v.*
дагын again *adv.*
дагыр буттуг bowlegged *a.*
дагзыр offer *v.*
дадагалзаап doubt *n.*
дадарап rust *v.*

дадарык rusty *a.*
дажаап throw *v.*
дажыглаап, carry *v.*
дажыыр carry *v.*
дазыр bare *a.*
дазыл root *n.*
дазыл root (grammatical term) *n.*
дазылга room *n.*
дайын war *n.*
дайнаап chew *v.*
дайзын enemy *n.*
дакпыш tight *a.*
дакпыжадыр press *v.*
далаштырар hurry *v.*
далай sea *n.*
далайның көдүрлүүр flood *n.*
далбаш кылыр flap *v.*
далган flour *n.*
дама lady *n.*
дамды drop (of water) *n.*
дамды drop *n.*
дамдылаап drip *v.*
-дан (-ден, -тан, -тен) from, than *suffix*
дан хаяазы dawn *n.*
даңгыраглаап swear, promise *v.*
даңгырак oath *n.*
даңза pipe (smoking pipe) *n.*
даңзылаары registration *n.*
-дар (-дер, -лар, -лер, -нар, -нер, -тар, -тер) plural marker *suffix*
дараазында other *a.*
дараазында next *a.*
дарган blacksmith, smith *n.*
дарлаары oppression *n.*
дат rust *n.*
даш stone *n.*
дашка 1. cup, mug 2. stopper *n.*

дадарык rusty *a.*
дажаар throw *v.*
дажыглаар, carry *v.*
дажыыр carry *v.*
дазыр bare *a.*
дазыл root *n.*
дазыл root (grammatical term) *n.*
дазылга room *n.*
дайын war *n.*
дайнаар chew *v.*
дайзын enemy *n.*
дакпыш tight *a.*
дакпыжадыр press *v.*
далаштырар hurry *v.*
далай sea *n.*
далайның көдүрлүрү flood *n.*
далбаш кылыр flap *v.*
далган flour *n.*
дама lady *n.*
дамды drop (of water) *n.*
дамды drop *n.*
дамдылаар drip *v.*
-дан (-ден, -тан, -тен) from, than *suffix*
дан хаяазы dawn *n.*
даңгыраглаар swear, promise *v.*
даңгырак oath *n.*
даңза pipe (smoking pipe) *n.*
даңзылаары registration *n.*
-дар (-дер, -лар, -лер, -нар, -нер, -тар, -тер) plural marker *suffix*
дараазында other *a.*
дараазында next *a.*
дарган blacksmith, smith *n.*
дарлаары oppression *n.*
дат rust *n.*
даш stone *n.*
дашка 1. cup, mug 2. stopper *n.*

декабрь December *n.*
делегей world *n.*
делегей(ниң) international *a.*
делгелге exhibition *n.*
делгем wide *a.*
делгем broad *a.*
делгем spacious *a.*
делгем area *n.*
делгеми breadth, width *n.*
демдек symbol, sign, mark, horse brand *n.*
демдек ады adjective *n.*
демги ол same *a.*
демир iron *n.*
демир metal *n.*
демир-орук railroad *n.*
демир-үжүк pen *n.*
демир-хомус metal jew's harp, metal mouth harp *n.*
демир-хууң bucket (metal) *n.*
демисел wrestling *n.*
демисежир fight *v.*
-ден (-дан, -тан, -тен) from, than *suffix*
дең equal, even, a tie (in sport, e.g., wrestling) *n.*
дең улус peers *n.*
деңнээр compare *v.*
деңнээшкин comparison *n.*
деңнел level *n.*
деңнел degree *n.*
деңнелге level *n.*
деңнежир equal *a.*
деңзи scale *n.*
деңзилээр hang *v.*
деп Quotative particle, indicates that what preceded was reported speech or thought. *gram.*

деп Complementizer, indicates that what preceded was a complementizer phrase. *gram.*
деп бодаар decide, think so *v.*
-дер (-дар, -лар, -лер, -нар, -нер, -тар, -тер) plural marker *suffix*
дер sweat *n.*
деридер sweat *v.*
дерлик saddleblanket *n.*
дерзии cruel *a.*
дес fold *n.*
дес дараалашкаа consecutive *a.*
десерт dessert *n.*
дески эвес uneven, rough *a.*
дески even, smooth *a.*
дескиндирер go in a circle, circle *v.*
дескинер turn in circles *v.*
дескизи breadth, width *n.*
деткиир contribute *v.*
деткимче contribution *n.*
дешти бээр break through *v. itr.*
диалект dialect *n.*
дидим brave *a.*
диин squirrel *n.*
диис cat *n.*
диизе saucer *n.*
дилээр invite *v.*
дилээр look for *v.*
дилээр search for, seek
дилээр ask (for), request *v.*
дилээр seek *v.*
дилги fox *n.*
дилиндек stripe *n.*
диңмирээшкин thunder *n.*

-дир (-дыр, -тир, -тыр) an enclitic that indicates deixis, emphasis, and also serves as a copula (verb) *v.*
дириг alive *a.*
дириг animate *a.*
дискек knee *n.*
диш tooth *n.*
довурак earth, soil, dirt *n.*
довуректыг dusty *a.*
дозулаар dye *v.*
дой holiday *n.*
дой clay *n.*
доктаадыр appoint *v.*
доктаадыр 1. stop 2. learn by heart *v.*
доктаадыры appointment *n.*
доктаамал constant *a.*
доктаамал definite *a.*
доктаамал aboriginal *n.*
доктаар stop *v.*
доктаар чер stop *n.*
доктаары stop *n.*
доктор doctor *n.*
Долаан бурган Pleiadies (star constellation) *n.*
долар fill up with *v.*
долдурар fill *v.*
долгаар 1. turn 2. telephone *v. tr.*
долган full *a.*
долгандыр about *p.*
долганыыр go around *v.*
долганыр surround *v.*
долганыр turn *v.*
долу full *a.*
долу hail *n.*
домак sentence *n.*
доң 1. frozen 2. unripe 3. strong (e.g., alcohol) *a.*
доң knot *n.*
доңар freeze *v.*

доңгайгаш ап алыр lift *v.*
доңга jug *n.*
доңгайгаш ап алыр lift, bend over and pick up *v.*
доңгуу teapot *n.*
доозар finish *v.*
доозулбаан хевир imperfect, incomplete *a.*
доозун dust *n.*
доозуннуг dusty *a.*
доора indirect *a.*
доора across *p.*
доора дурту breadth, width *n.*
доораар chop *v.*
дооразы breadth, width *n.*
доорбаш log *n.*
доос-кара beetle *n.*
допчузу contents *n.*
дораан immediately *a.*
дорамчылаар abuse *v.*
дорамчылал abuse *n.*
дораан(-на) right away, immediately *adv.*
доруг bay *n.*
дорум camel colt (in 2nd year) *n.*
дорт straight, direct *a.*
дорт directly, straight *adv.*
дорт эвес not straight, crooked *a.*
дорттаар go straight *v.*
доскаар barrel *n.*
дош ice *n.*
дошкун fierce, cruel *a.*
дөгере everything, all *n.*
дөгерер 1. finish, complete, accom plish 2. slaughter (e.g., a sheep) *v.*

дөгей blunt *a.*
дөжээр spread *v.*
дөжек mattress, sheet *n.*
дөжү anvil *n.*
дөмей alike, similar, resembling *a.*
дөмей эвес different *a.*
дөмей-ле anyway, nonetheless *disc.*
дөмейлээр compare *v.*
дөмейлешкек resembling, like *a.*
дөң hill *n.*
дөңмек thigh *n.*
дөрбелчин square *n.*
дөргү ghost *n.*
дөрт four *num.*
дөрт ай April *n.*
дөртен forty *num.*
дөрттүң бири quarter *n.*
дөс root *n.*
дөтпе ram *n.*
драматург playwright *n.*
дуб oak *a.*
дуб чочагайы acorn *n.*
дуган temple (large) *n.*
дугайында about (prep) *p.*
дугурушкан conditional, agreed upon *a.*
дугуржулга agreement *n.*
дугуржуп доктааткан conditional, agreed upon *a.*
дугуй wheel, tire, steering wheel *n.*
дужааган аянныг imperative *a.*
дужааган хевирлиг imperative *a.*
дужаал rank *n.*
дужаал imperative *a.*

дужаар order *v.*
дужаашкак opposite *a.*
дужунда opposite *p.*
дужунда against *p.*
дуза assïstance *n.*
дуза help, contribution *n.*
дузаан salty *a.*
дузак loop *n.*
дузалаар help, assist *v.*
дузалаар help, contribute *v.*
дузалаары help, contribution *n.*
дузалакчы helper *n.*
дузалал official *a.*
дузалал auxiliary *a.*
дузалал кылыг сөзү auxiliary verb *n.*
дузаламчы assistance *n.*
дузаламчы help *n.*
дузалажыр help *v.*
дузалыг useful *a.*
думаа flu *n.*
думчук nose (person), beak (bird) *n.*
думчук үдү nostril *n.*
думчук(туң) nasal *a.*
дуңма younger sibling or cousin *n.*
дургаар along *p.*
дуруяа crane *n.*
дуржулга experience *n.*
дус salt *n.*
душ coincidence, incident *n.*
душ болган accidental *a.*
душтук bride *n.*
дуурайлаар cheat, swindle *v.*
дуюг hoof *n.*
дувулуг шуурган storm *n.*
дувуредир agitate *v.*
дувуредир bother *v.*
дувурээзин alert, warning *n.*
дүжүп бадар fall *v.*

дүжер 1. descend, go down, fall 2. begin 3. sink *v.*
дүжүмет official *n.*
дүжүп бээр capitulate *v.*
дүжүп бээри surrender *n.*
дүжүр эжер rake *v.*
дүжүт crop, harvest *n.*
дүк fur *n.*
дүк hair (e.g. animal) *n.*
дүк wool, animal hair *n.*
дүк hair *n.*
дүкпүрер spit *v.*
дүктегер hairy *a.*
дүктүг hairy *a.*
дүлгүүр key *n.*
дүлер boil *v.*
дүлер cook *v.*
дүлей deaf *a.*
дүн night *n.*
дүңгүр drum (shaman's) *n.*
дүндүк round frame at top of yurt *n.*
дүне at night, in the night(time) *adv.*
дүнениң-не nightly, every night *adv.*
дүп bottom *n.*
дүрбүүр rub *v.*
дүргедээр accelerate *v.*
дүргек forelock *n.*
дүрген quick, fast *a.*
дүрген quickly *adv.*
дүрген soon *a.*
дүргени speed *n.*
дүрүм law *n.*
дүрзү physical form, appearance, face *n.*
дүш dream *n.*
дүштеки чем lunch *n.*
дүүн yesterday *n.*
дүүредир bother *v.*
дүүшкүн knot *n.*
дүъш noon *n.*
дүъш болган it's noon *a.*

дываажаң paradise *n.*
дыгыш thick *a.*
дыгый thick *a.*
дыка very *adv.*
дыка хөй чүүлдер much *a.*
дыкпыш tight *a.*
дыкпыжыдар press, squeeze *v.*
дыл language, tongue *n.*
дыл эртемдени linguist *n.*
дыл эртеми linguistics *n.*
дыня melon *n.*
дыңнаалаар listen *v.*
дыңнаар hear *v.*
дыңнадыр inform *v.*
дыңналбас inaudible *a.*
дыңналбас quiet *a.*
дыңналдыр aloud *adv.*
дыңналгыр loud *a.*
дыңналыр audible *a.*
дыңзыдыр aloud *adv.*
дыңзыдыр тудар clamp *v.*
дыңзыг strong *a.*
-дыр (-дир, -тыр, -тир) an enclitic that indicates deixis, emphasis and also serves as a copula (verb) *v.*
дырбааш rake *n.*
дыргак nail *n.*
дыргак 1. claw, (finger) nail 2. comb *n.*
дыш calm, peace, relaxation *a.*
дыш rest *n.*
дыштанылга holiday *n.*
дыштанылга rest *n.*
дыынмас dull *a.*
дээк lock *n.*
дээр sky *n.*
дээр concern *v.*

дээр touch *v.*
дээр хаяазы horizon *n.*
дээрбе mill *n.*
дээрбечи bandit *n.*
дээрбедээр 1. rob 2. grind grain with millstone *v.*
дээрбек circle, circular *a.*
дээрбек ring *n.*
дээрбелээр grind *v.*
дээре better, best *a.*
дээре деп бодаар prefer *v.*
дээре деп санаар prefer *v.*
дээре деп санаары preference *n.*
дээрги gentleman *n.*
дээш for, because of *p.*
дээвиир ceiling *n.*
дээвиир lid *n.*

е

еврей Jew *n.*
европа Europe *n.*
европейжи European *n.*

ё

ёзу custom *n.*
ёзугаар with *p.*
ёзугаар according to *p.*
ёзулал rite, ritual, custom, ceremony *n.*
ёзулуг real, genuine, authentic *a.*
ёзулуг active *a.*

Ж

жакет jacket *n.*
-же (~ -че) towards *suffix (enclitic)*
журнал magazine *n.*

З

-за if *suffix*
-за-даа although *suffix*
-зе if *suffix*
звонок bell *n.*
зоопарк zoo *n.*

И

иви deer (domesticated reindeer) *n.*
ивижи deer herder (reindeer herder) *n.*
игил horsehead fiddle *n.*
идеал ideal *n.*
идээлээр overeat *v.*
идегээр hope *v.*
идегээр rely *v.*
идегел belief *n.*
идегел hope *n.*
идегелин шуут ышкынган desperate *a.*
идер push *v.*
идея idea *n.*

идик дааракчызы shoemaker, cobbler *n.*
идик boot, shoe *n.*
идик-хеп clothes, uniform *n.*
идиома idiom *n.*
ие mother *n.*
ижер drink *v.*
ижер чүве drink *n.*
ижин belly *n.*
ижин stomach *n.*
ижинниг pregnant *a.*
ижиннии pregnancy *n.*
изээн brand *n.*
изиг heat *n.*
изиг hot *a.*
изиг хан blood prepared as food *n.*
изигленир boil *v. itr.*
изиг-соогу temperature *n.*
ий slope *n.*
ийе yes *disc.*
ийи two *num.*
ийи ай February *n.*
ийи дакпыр double *a.*
ийи дыл кырында bilingual *a.*
ийи дылдыг bilingual *a.*
ийи дугаар second *num.*
ийи каът bi-level, two storied *a.*
ийи катап twice *num.*
ийи уткалыг ambiguous, having two meanings *a.*
ийи-чаңгыс sometimes *adv.*
ийиги second *num.*
ийикпе ~ ийик бе really *disc.*
ийилээ both *c.*
ийис twin *n.*
-иксээр (~ -искээр) want to *suffix*
илбек hook *n.*
илби magic *n.*
илби шиди magic *n.*

илдең blatant *a.*
илдең obvious *a.*
илдирге loop *n.*
иле blatant *a.*
илередир discover *v.*
илерээр appear *v.*
илерээшкин expression *n.*
илередиг (домак/ сөс) expression *n.*
имиргей dim, pale *a.*
имиртиң dusk *n.*
имнээр mimic, imitate *v.*
ине needle *n.*
инек эъди beef *n.*
инек cow *n.*
инструмент instrument *n.*
информация information *v.*
ирт ram, castrated *n.*
ириир rot, decompose *v.*
ирик rotten *a.*
ис trace, track, footprint *n.*
иштелиишкин pregnancy *n.*
ишти interior *n.*
иштиг pregnant *a.*
иштики internal *a.*
иштинде inside *a.*
иштинге inside *a.*
июль July *n.*
июнь June *n.*

Й

йод iodine *n.*
йөрээл blessing, invocation *n.*

К

-ка (-ке, -га, -ге) dative case *suffix*
кааңнаашкын drought *n.*
каар 1. leave 2. put (down), place 3. beat (e.g., in wrestling) *v.*
кааргaн conserves *n.*
каас-чараш magnificent, very beautiful *a.*
каас-коя beautiful *a.*
каастаар paint, decorate *v.*
каастап даараар embroider *v.*
каастаттынар adorn *v.*
кабинет office *n.*
кагар beat, strike, pound *v.*
кадаар drive in (e.g., a nail) *v.*
кадаг nail *n.*
кадагалаар dry *v.*
кадар layer of fat on animal's ribs *n.*
кадар cousin *n.*
кадар add *v.*
кадар dry up, harden *v.*
кадарар pasture, tend, guard, shepherd, herd *v.*
кадарчы shepherd, herder *n.*
кадай woman *n.*
кадай wife *n.*
кадайланыр marry (of man) *v.*
кады beside *p.*
кады чоруур accompany *v.*
кады төрүвээн sibling *n.*
кадыг төгерик эм pill *n.*

кадык health *n.*
кадыкшыл health *n.*
кадыр abrupt *a.*
кадыргы grayling, umber *n.*
кадызы neighbor *n.*
кады together *a.*
кадыг hard *a.*
кадык porridge *n.*
кажар astute *a.*
кажан-чежен never *adv.*
кажан-даа 1. never 2. always 3. anytime *adv.*
кажан when *a.*
кажаа fence, fold, pen, court-yard *n.*
казанак бажың cabin *n.*
казар hollow out *v.*
казар dig *v.*
казак Kazak(h) *n.*
казырык fish-scale *n.*
казыра calf *n.*
казыыр minus, subtract *v.*
кайгамчыктыг amazing *a.*
кайгамчык amazing, admirable *a.*
кайгадыр daze *n.*
кайгаары daze *n.*
кайгаар dazed, be *v.*
кайгаар admire *v.*
кайда-чүде somewhere *pro.*
кайда-даа nowhere *a.*
кайда-даа everywhere, anywhere *pro*
кайда where *a.*
кайнаар-даа nowhere *a.*
кайнаар where to, to where *adv.*
кайтыгар ricochet *v.*
кайызы-даа every one, any one *pro*
кайыын where from *adv.*
кайы which *pro.*
каккылажыр coincide, overlap *v.*

какпа-дузак trap *n.*
каксы indirect *a.*
каксы чугаалаар riddles, speak in *v.*
каксы чугаалаар concern *v.*
каксыр beat *v.*
калбаа breadth, width *n.*
калбаа-биле widely *adv.*
калбак flat *a.*
калбак broad *a.*
калчаа rabid *a.*
калчан bald *a.*
камгалаары defense *n.*
камбээт candy *n.*
камбы-лама head lama (of Tuva) *n.*
камгалаар protect, guard, defend, conserve *v.*
камгалал defense *n.*
канат rope *n.*
кандаазын jacket *n.*
каңдаашкын drought *n.*
кандыг how *a.*
кандыг which *pro.*
кандыг-бир some kind of *n.*
кандыг-бир any *pro.*
кандыг-бир чүве anything *pro.*
кандыг-бир кижи anybody *pro.*
каникул holiday *n.*
канчап how *adv.*
каң steel *n.*
кааңнаашкын drought *n.*
капка trap *n.*
капкага кактырар fall into a trap *v.*
капуста cabbage *n.*
кара black *a.*
кара-бажың jail, prison *n.*
кара-бажыңнаттырган prisoner *n.*
кара-бут flea *n.*
кара-куш woodgrouse *n.*

кара-сээк fly *n.*
карааның аяны look *n.*
карак eye *n.*
карак шили glasses (eyeglasses) *n.*
карандаш pencil *n.*
караңгы dark *a.*
караңгы darkness *n.*
кара(ңгы)-көк dark blue *a.*
каража loss *n.*
карбаш кылыр flap *v.*
каргыраа throat singing style, the deepest most guttural of the four basic styles *n.*
каржы fierce, cruel *a.*
каржыы bad, mean *a.*
кармак pocket *n.*
карман pocket *n.*
карт hull, skin, shell *n.*
карт book cover *n.*
карта map *n.*
картина picture *n.*
картошка potato *n.*
карттаар hull, skin, shell *v.*
кас goose *n.*
кат berry *n.*
каът 1. storey, floor 2. mountain slope *n.*
кат арагазы wine *n.*
кат-ие wife's elder female siblings and wife's mother, collectively *n.*
катым wife's elder male siblings and wife's father, collectively (possessed form) *n.*
каткы laugh *n.*
каткы laughter *n.*
катап again *adv.*
катаптаар repeat *v.*
каттырар laugh *v.*
каттырынчыг happy *a.*

каттырынчыг laughable, funny *a.*
каттыштырар combine *v.*
каттыштырары confluence *n.*
каттыжар adjoin *v.*
каттыжар combine *v.*
каттыжары confluence *n.*
качели swing *n.*
качыгдаашкын (залогу) passive (voice) (grammar) *a.*
каш 1. how much, how many 2. several, some *pro.*
кашпагай adroit *a.*
кашпал canyon *n.*
каяа to where *a.*
квадрат square *n.*
квартира apartment *n.*
квитанция receipt *n.*
-ке (-ка, -ге, -га) dative case *suffix*
кегженир chew *v.*
кегжир cartilage *n.*
кедер put on *v.*
кедер wear *v.*
кедизинде барып afterwards *p.*
кежээ party *n.*
кежээ evening *n.*
кежээки чем dinner *n.*
кежээки хая sunset, dusk *n.*
кежеге braid (hair) *n.*
кежер cross (over) *v.*
кежиг across the river *adv. p.*
кежигүн member *n.*
кежилдир across *p.*
кежиг across *p.*
кезедир punish *v.*
кезек part *n.*
кеземче punishment *n.*
кезер 1. cut 2. reap *v.*

кезек part *n.*
кезээде always *adv.*
келин daughter-inlaw *n.*
келир come, visit, arrive, appear *v.*
келир үе future *n.*
келири arrival, visit *n.*
кем fault *n.*
кем-херек crime *n.*
кем-херек үүлгедикчизи criminal *n.*
кемдедир maim *v.*
кеңгирге drum *n.*
керин younger brother's wife *n.*
керним younger brother's wife (possessed form) *n.*
керниш younger brother's wife (familiar form) *n.*
кертиктиг rough *a.*
керээ чарар conclude *v.*
кеш pelt, fur *n.*
киирер introduce, admit, lead in *v.*
киирер insert *v.*
килең anger *n.*
кижи person *n.*
кижи human being *n.*
кижиге баар marry (of woman) *v.*
кижиир itch *v.*
кижиири itch *n.*
кижидер educate, rear *v.*
кижизидиишкин education *n.*
кижизидилге education *n.*
килеңнээн violent *a.*
килеңниг violent *a.*
кинчи bond *n.*
кино movie *n.*
кинжал dagger *n.*
кирип моорлаңар welcome *disc.*

кирбик eyelash *n.*
кирер enter *v.*
кирери entrance *n.*
кириш bow-string *n.*
кирпич brick *n.*
киржикчи partner *n.*
киржир participate *v.*
киржир interfere *v.*
кит whale *n.*
кичээл lesson *n.*
кичээнгей attention *n.*
кичээнгейлиг careful, attentive *a.*
кичээниишкин precaution *n.*
кичээнир be(come) cautious *v.*
кичээнири precaution, caution *n.*
киш sable *n.*
климат climate *n.*
когарал loss *n.*
кодак penis, cock *n. (vulgar)*
кодан rabbit, hare *n.*
кодан encampment *n.*
кодан herd, livestock *n.*
кожа beside *p.*
кожа турар contact *v.*
кожа турары contact *n.*
кожа турары neighborhood *n.*
кожа чурттаары neighborhood *n.*
кожа(зы) neighbor *n.*
кожаланчыр contact *v.*
кожаланчыры contact *n.*
кожар bind *v.*
кожазында beside *p.*
кожуглаар conjugate *v. tr*
кожуглаары conjugation *n.*
кожуглаттынар conjugate *v. itr*
кожуглаттынары conjugation *n.*

кожумак ending, affix *n.*
кокон cocoon *n.*
кокпа path *n.*
кокпажыгаш path (Diminutive) *n.*
кол main *a.*
кол сөс subject *n.*
колбаса sausage *n.*
колдук armpits *n.*
колчан quiver *n.*
кончуг very *a.*
кончуг кыска үе instant *n.*
кончуттунар 1. complain, quarrel 2. swear, take an oath *v.*
конфета candy *n.*
коңга bell *n.*
копьё spear *n.*
корабль ship *n.*
коргар afraid *a.*
коргары fear *n.*
коргудар frighten *v.*
коргулчун lead *n.*
коргуш fear *n.*
коргуш чок fearless (ness) *n. a.*
кордаар hope *v.*
кордал hope *n.*
корзина basket *n.*
корткан afraid *a.*
кортук shy *a.*
кортук кижи coward *n.*
космос space *n.*
кочал bucket *n.*
кошкаар become weak *v. itr.*
кошкадыр loosen *v. tr.*
кошкак weak *a.*
кошкак relaxing *a.*
коштаар pack-horse *n.*
көвей much, many, a lot *a.*
көвүдедилге multiplication *n.*
көвүдедир increase *v.*
көвүдедири multiplication *n.*

көвүк lather *n.*
көвүдедилге multiplication *n.*
көвүдедири multiplication *n.*
көвүргүг bridge *n.*
көге-буга pigeon *n.*
көгүдер persuade, convince, coax *v.*
көдээ (чер) countryside *n.*
көдээ ажыл-агый agriculture *n.*
көдээ суур village *n.*
көдээ суур countryside *n.*
көдүрер lift *v.*
көдүрер raise *v.*
көже barley *n.*
көжеге curtain *n.*
көжер nomadize, migrate, move to another domicile *v.*
көжээ даш monument *n.*
көзенек window *n.*
көзүлбес invisible *a.*
көк 1. (light) blue 2. grey (hair) *a.*
көк суг дүжер foam *v.*
көк-баштыг grey haired *a.*
көөр look *v.*
көөр see *v.*
көөр хөңнү чок болур hate *v.*
көөргеттинмес modest *a.*
көөрү look *n.*
көр please *disc.* (politeness marker, e.g., for requests: 'try please!')
көрбестээр hate *v.*
көрген кижи witness *n.*
көргүзүп таныштырар acquaint *v.*
көргүзер show, demonstrate, present *v.*

көрзүнер look *v.*
көрүнчүк mirror *n.*
көрүш look *n.*
көс heat *n.*
көс ember *n.*
көстүк glasses *n.*
көстүп кээр float *v.*
көстүр appear *v.*
көшкүн кижи nomad *n.*
кресло armchair *n.*
кролик rabbit *n.*
крыса rat *n.*
крыша roof *n.*
кудар pour *v.*
кудараар grieve *v.*
кударанчыг sad, longing, wistful *a.*
куду low, lower, down, below *p.*
куду consciousness *n.*
куду бадар get off *v.*
кудулаар descend *v.* ›
кудумчу street *n.*
кудурук tail *n.*
кудус mattress *n.*
кужактаар embrace *v.*
куй cave *n.*
кулаа кадыг deaf *a.*
кулак ear *n.*
кулбураар slither *v.*
кулбурааш slippery, slimy (e.g. a fish) *a.*
кулбуруур slide, slip *v.*
кулча onion *n.*
культура culture *n.*
кулун foal, colt, horse *n.*
кулуннаар foal *v.*
кум desert, sandy place *n.*
кундага cup *n.*
кундус beaver *n.*
кур belt, sash *n.*
курбустуг deity, sky god(s) *n.*
кургаар dry *v.*
кургаг dry *a.*
кургаг чер coast *n.*

курт worm, maggot *n.*
курт-кымыскаяк insect *n.*
куруг empty, barren *a.*
куруг desert *n.*
куруглаар empty *v.*
куску vomit *n.*
куску келири nausea *n.*
кускун crow *n.*
куспактаар embrace *v.*
кустурары vomit *n.*
куш bird *n.*
куу grey (color) *n.*
куу swan *n.*
кухня kitchen *n.* ›
күдээ younger sister's husband *n.*
күдээ боор кижи bridegroom *n.*
күдээлээр кижи bridegroom *n.*
күдүгүр кижи hunchback *n.*
күзел wish, desire *n.*
күзел наклонениези desiderative (mood) *a.*
күзел ханары pleasure *n.*
күзен marten, Siberian polecat *n.*
күзенчиг desiderative *a.*
күзүн in the Fall, in Autumn *adv.*
күзүңгү shaman's accouterment, made of a flat polished brass disc with ribbons attached *n.*
күзээр want, desire *v.*
күзээр spend Autumn (Fall) *v.*
күзээри wish, desire *n.*
күзээшкин wish *n.*
күртү black grouse *n.*
күрүне state *n.*

күс Fall, Autumn *n.*
күске mouse *n.*
күскү Fall, Autumn *a.*
күүй mother's brother's wife *n.*
күүседир fulfill *v.*
күчүлүг powerful *a.*
күш force, strength *n.*
күшкүл hazel grouse *n.*
күштүг strong *a.*
кывар ignite *v. itr.*
кывар burn *v. itr.*
кыдат China, Chinese *n.*
кыдыг edge *n.*
кыдырааш notebook *n.*
кыдыы end *n.*
кыдыында турар adjoin *v.*
кыжа fluke *n.*
кыжын in the winter(time) *adv.*
кыжырыыр joke *v.*
кызаа narrow *a.*
кызаа canyon *n.*
кызаңнаар flash *v. itr.*
кызаңнааш lightning *n.*
кызар aspire to, try, endeavor, attempt *v.*
кызар 1. tie 2. squeeze, grasp (e.g. with a tool, not by hand), crush, press *v.*
кызар 1. redden, turn red 2. blush *v.*
кызыгаар border *v.*
кызыгаарлаар abstain *v.*
кызыгаарлаар restrict, limit, set boundary or border *v.*
кызыл red *a.*
кызыл апаар redden *v.*
кызыл арага wine *n.*

кызыл-сарыг orange *a.*
кызымак diligent *a.*
кызаңнаар gleam, glitter *v.*
кызып көстүр redden, appear red *v. itr.*
кызырак young mare *n.*
кызыткан (демир) brand *n.*
кыйгырар call *v.*
кыйзы indirect *a.*
кыйыында турар adjoin *v.*
кыйыында at *p.*
кылагар brilliant *a.*
кылаш smooth *a.*
кылаңайнып турар brilliant *a.*
кылаңнаар gleam, glitter, shine *v.*
кылаш step *n.*
кылаштаар pass by, walk *v.*

кызыл-сарыг orange *a.*
кызымак diligent *a.*
кызаңнаар gleam, glitter *v.*
кызып көстүр redden, appear red *v. itr.*
кызырак young mare *n.*
кызыткан (демир) brand *n.*
кыйгырар call *v.*
кыйзы indirect *a.*
кыйыында турар adjoin *v.*
кыйыында at *p.*
кылагар brilliant *a.*
кылаш smooth *a.*
кылаңайнып турар brilliant *a.*
кылаңнаар gleam, glitter, shine *v.*
кылаш step *n.*
кылаштаар pass by, walk *v.*

кырган old (person) *a.*
кырган-ача grandfather *n.*
кырган-ава grandmother *n.*
кыргыыр shear (wool) *v.*
кыры forearm *n.*
кырыксай берген aged *a.*
кырынче above, to *adv.*
кырынга on *p.*
кырынга over *p.*
кырынга бижиир inscribe *v.*
кырында over *p.*
кырында above (prep) *p.*
кырыш quarrel, argument *n.*
кыртыш hull, skin, shell *n.*
кыс girl, female, daughter *n.*
кыс virgin *n., a. (Dial.)*
кыс дагаа hen *n.*
кыс казыра heifer *n.*
кыс молдурга heifer *n.*
кыска low *a.*
кыска short, brief *a.*
кыш winter *n.*
кышкы winter *a.*
кышкырар scream loudly *v.*
кышкырар call *v.*
кышкырыптар shout *v.*
кээргээр 1. feel sorry for 2. have pity on *v.*
кээргел чок cruel *a.*

Л

-ла emphatic marker *suffix*

-ла -like *suffix*
-лар (-лер, -нар, -нер, -дар, -дер, -тар, -тер) plural marker *suffix*
лаа candle *n.*
лааза jar *n.*
лампа lamp *n.*
ланчыы rifle *n.*
-ле emphatic marker *suffix*
-ле -like *suffix*
легенда legend *n.*
лекция lecture, lesson *n.*
лента ribbon *n.*
-лер (-лар, -нар, -нер, -дар, -дер, -тар, -тер) plural marker *suffix*
-лиг (-луг, -лыг, -луг) апаар acquire *suffix*
-лиг (-луг, -лыг, -луг) бээр acquire *suffix*
-лиг (-луг, -лыг, -луг) болур acquire *suffix*
лимон lemon *n.*
литература literature *a.*
литератураның literary *a.*
литературлуг literary *a.*
личинка insect, maggot *n.*
лыжа ski *n.*
лён flax *n.*

М

маадыр hero *n.*
маадырлыг heroic *a.*
маалаар bleat *v.*
маас horsefly *n.*
мага хандыр sufficiently, well *adv.*

мага-бот body *n.*
магадаан enthusiastic *a.*
магадаар admire, envy *v.*
магадаар dazed, be *v.*
магадаары enthusiasm *n.*
магадаары daze *n.*
магададыр daze *n.*
магадал enthusiasm *n.*
магаданчыг admirable *a.*
магазин shop *n.*
магалыг amazing *a.*
магатчок probably (so) *a.*
магнитофон tape recorder/ player *n.*
май may *n.*
майгын tent *n.*
мактаар praise *v.*
мактаныр boast *v.*
мактанмас ~ мактанбас modest *a.*
мактаттынар boast *v.*
мал cattle, livestock *n.*
малчын cattleman, herder *n.*
малгаш mud, puddle, bog *n.*
манаар wait *v.*
манчы dumplings *n.*
маны marble *n.*
маң race *n.*
маңгыс monster *n.*
маңгыс parasite *n.*
маңнаар run *v.*
маңнаары race *n.*
маңнап чоруптар flee, run away *v.*
маргылдаа match *n.*
маргыш чок doubt, without a *disc.*
маргыжар argue *v.*
марка stamp *n.*
март March *n.*
машина car, machine *n.*
маска hammer *n.*

масло oil *n.*
математика mathematics *n.*
материал material *n.*
матрас mattress *n.*
матч match (sports) *n.*
мебель furniture *n.*
меге false *a.*
меге lie, falsehood, cheating *n.*
мегелээр lie *v.*
медел feeling *n.*
меделин ышкынар faint *v.*
медерээр feel *v.*
медерел feeling *n.*
медээ information *v.*
медээлээр inform *v.*
медээлер data *n.*
мелегей stupid, foolish *a.*
мелегей fool *n.*
мен I *pro.*
мендилээр greet *v.*
мендилежир greet one another *v.*
меню menu *n.*
мер(е)гежил occupation *n.*
мергежил art *n.*
мергежилдиг able *a.*
мергежили occupation *n.*
металл metal *n.*
метис mestizo, halfbreed (person) *n.*
метро subway, underground, metro *n.*
милиция policeman *n.*
миллион million *n.*
министр minister *n.*
миннир aware of, be *v.*
миннир feel *v.*
минниишкин feeling *n.*
минут minute *n.*
митпек thick (e.g., of liquid or porridge) *a.*

мифология mythology *n.*
мый-ыт cat *n.*
мыйыс horn *n.*
мыйыстыг курт beetle *n.*
мынаар to here *a.*
мында here *a.*
мынды deer (female reindeer after first mating season) *n.*
мындыг such *a.*
мынчангаш accordingly *adv.*
мынчангаш therefore, that's why *disc.*
мырыңай-ла just *adv.*
могапкан tired *a.*
можу province *n.*
молдурга calf *n.*
молдурук arrowhead *n.*
моңчар necktie, tie *n.*
моң club *n.*
моол Mongolia, Mongolian *n.*
моолдаар speak Mongolian *a.*
мооң ужурунда therefore *a.*
мооpлаар welcome *a.*
моортай cat *n.*
моос monster *n.*
мороженое ice cream *n.*
мотоцикл motorcycle *n.*
моюн neck *n.*
моюн-долгаар scarf (Dial.) *n.*
моюн-ораар scarf *n.*
моюндурук collar *n.*
мөге wrestler *n.*
мөген hump (camelhump) *n.*
мөгейип мендилежир bow *v.*
мөлчүкчү parasite, exploiter *n.*

мөлчүүрү oppression *n.*
мөңгези eternity *n.*
мөңгүн silver *n.*
мөңгүн суу mercury *n.*
мөөгү mushroom *n.*
мөөң чон crowd *n.*
мөөрээр 1. moo, low (e.g., cattle) 2. cry, call *v.*
мөөрээри lowing *n.*
мөргүл prayer *n.*
мөргүүр pray *v.*
мөчү сөөк corpse *n.*
мрамор marble *n.*
мугулай stupid *a.*
мугулай fool *n.*
мугулдур bay *n.*
музей museum *n.*
музыка music *n.*
музыкант musician *n.*
мунар 1. get on, sit on (e.g. a horse), 2. ride *v.*
муң thousand *num.*
муңгагдал oppression *n.*
муңгарадыр grieve *v.*
муңгаранчыг sad *a.*
муңгаргай sad *a.*
муңгаш dead end, situation with no way out *n.*
муңгаш доозун haze, mist *n.*
мургу birchbark hunting horn *n.*
мурнакчы(ның) advanced *a.*
мурнуку nasal *a.*
мурнунда in front of *p.*
мурнуу nasal *a.*
мурнуу чүк south *n.*
мусульман Muslim *n.*
мүн soup, bullion *n.*
мэр mayor *n.*
мээ brain *n.*
мячик ball *n.*
мята mint *n.*

Н

-на emphatic marker *suffix*
-на -like *suffix*
наадым Tuvan national holiday, observed in August *n.*
назы age *n.*
назы четкен кыс bride, girl of marrying age *n.*
назын age *n.*
найырал friendship *n.*
найысылал capital *n.*
наклонение mood *n.*
нам party (political) *n.*
намдадыр relieve (e.g., pain) *v.*
-нар (-нер, -лар, -лер, -дар, -дер, -тар, -тер) plural marker *suffix*
наречие adverb *n.*
нарын astute, complicated, difficult *a.*
нарын complex *a.*
нарын хендир flax *n.*
насеком insect *n.*
-не emphatic marker *suffix*
-не -like *suffix*
негелде need *v.*
негелделиг demanding *a.*
неделя week *n.*
немээр add *v.*
немээр insert *v.*
немээри addition *n.*
немээшкин addition *n.*
нерв(и) nerve(s) *n.*
-нер (-нар, -лар, -лер, -дар, -дер, -тар, -тер) plural marker *suffix*
нефт oil *n.*
-нии болур belong *suffix*
ниити general, common *a.*
ниитилел society *n.*
-ниң иштинде in(side) *suffix*
ногаа vegetable *n.*
ногаан green *a.*
ноль zero *num.*
ном book *n.*
ном номчуур read Buddhist sutras (literally 'book read') *v.*
ном саңы library *n.*
ном үндүрер чер publishing house *n.*
номчуур read *v.*
ноябрь November *n.*
-нуң иштинде in(side) *suffix*
нургулайы majority *n.*
нүгүл lie, false accusation *n.*
нүгүлдээр lie *v.*
-нүң иштинде in(side) *suffix*
нүүр conscience *n.*
-ның иштинде in(side) *suffix*

О

оваа sacred site, often marked with a rock cairn or ribbons tied to a tree *n.*
оваарымчалыг careful *a.*
оглунуң оглу/уруу grandchild *n.*
огурец cucumber *n.*
одар-(белчиир) pasture *n.*
одуруг row *n.*

одар pasture *n.*
одарладыр pasture, shepherd *v.*
одурар chop (down) *v.*
озалааш alone *a.*
озалдаан late *a.*
озалдаары delay *n.*
озук hoe *n.*
озуктаар hoe *v.*
ой anniversary *n.*
ойбак hole *n.*
ойлу бээр break through *v. itr.*
ойнаарак toy *n.*
ойталаар refuse, decline *v.*
ойталаар abstain *v.*
ойталаар deny *v.*
океан ocean *n.*
октаар throw, take down (wrestling), push *v.*
октаргай space, universe, world *n.*
октябрь October *n.*
ол he, she, it, that *pro.*
ол үеден since, since then, from that time on *adv.*
ол хире such *a.*
ол хире about (e.g., approximately), this much *adv.*
олар they *pro.*
олива olive *n.*
олур sit *v.*
олурар sit *v.*
олуртур plant *v.*
олут place (for sitting) *n.*
олча prey, game, catch, (shared) proceeds of hunting *n.*
олча luck *n.*
омааш spoon *n.*
омоним homonym *n.*
он ten *num.*
он алды sixteen *num.*
он ай October *n.*
он беш fifteen *num.*
он бир eleven *num.*
он бир ай November *n.*

он чеди seventeen *num.*
он дөрт fourteen *num.*
он ийи twelve *num.*
он ийи ай december *n.*
он сес eighteen *num.*
он тос nineteen *num.*
он үш thirteen *num.*
онаалга lesson, assignment *n.*
онаарының падежи accusative *n.*
онза particular *a.*
онза(гай) particular *a.*
онзагай таварылга exception *n.*
оң right, right-hand *a.*
оң rightwards, to the right *adv.*
оңар fade *v.*
оңгаштаар hollow out *v.*
оо Ritual discourse marker found in tales *disc.*
оо Discourse marker, adds emphasis to preceding sentence/phrase *disc.*
оода at least *adv.*
оожуктурар calm *v.*
оожум slow, quiet, calm *a.*
оожум шимчээр crawl, move slowly *v.*
оожум хөделир crawl, act slowly *v.*
оожургаар quiet, be quiet *v.*
оожургадыр calm *v.*
оол boy *n.*
оол son, boy *n.*
оон аңгыда besides *p.*
оон бээр since, since then *p. c.*
оон тура since then *c.*
ооң соонда then, afterwards *p.*
ооң ужун why, that's why, because of *c.*

ооң ужурунда therefore *a.*
оор thief, burglar *n.*
оорга spine, back *n.*
ооргалыг сандай chair *n.*
ооржу кижи burglar *n.*
ооржургаар quiet, calm (down) *v.*
оорлаар steal, rob *v.*
ора-сома ghost *n.*
ораар wrap *v.*
орай үе late time *n.*
орайтаан үе late time *n.*
орайтаар be late, stay out late *v.*
оралдажыышкын attempt *n.*
оралдажыр ambitious *a.*
оралдажыр try, persevere *v.*
оралдажыры attempt *v.*
оран country, land, world, universe *n.*
орар break through, make hole *v. itr.*
орба drumstick and rattle (shaman's) *n.*
оргу smooth *a.*
оргу эвес rough *a.*
оргу чер plain *n.*
оргулааш plain *n.*
орду palace *n.*
орлу бээр break through *v. itr.*
орнаар exchange *v.*
орнаашкын exchange *n.*
орнукшудар bury *v.*
орта there, then *pro. adv.*
орта as soon as *adv.*
ортаакы medium *a.*
орту half *a.*
ортулук island *n.*
ортумак medium *a.*
орук road *n.*
орулга income *n.*
орун place (for sitting) *n.*
орун bed *n.*

орус Russian *n.*
орустаар speak Russian *v.*
оскунар lose *v.*
остановка stop *n.*
от fire *n.*
открытка postcard *n.*
откулаар kindle, use to start fire *v.*
откулаштыр like fire *adv.*
оттуг даг volcano *n.*
оттуг-ыяш match *n.*
оттур wake (up), awake(n) *v. itr.*
оттурар wake, awake, wake up *v. tr.*
офис office *n.*
офицер officer *n.*
ошкаар kiss *v.*
очулдурар translate *v.*
очулдурары translation *n.*
оът grass *n.*
оъттаар pasture *v.*
оюлган ulcer *n.*
оюн joke, game *n.*
оюн-тоглаа amusement *n.*
ояр break through, make hole *v. tr.*

Ө

өг yurt *n.*
өг-бүле marriage *n.*
өг-бүле family *n.*
өг-ишти 1. spouse 2. family *n.* (**өөм-ишти** 'my husband/wife')
өгбе ancestor *n.*
өгээр rub (up) against (e.g., a cow against a post) *v.*
өгленир marry *v.*
өглүг married *a.*
өдүрек duck *n.*
өек torso, body, underbelly *n.*

өжээн revenge *n.*
өжээн негээр avenge *v.*
өжээн негекчизи avenger *n.*
өжээннешкек hostile *a.*
өжээнниг hostile *a.*
өжүрер put out, extinguish *v.*
өзер grow *v.*
өзери growth *n.*
өзүлде growth *n.*
өй moment, time *n.*
өй fit *v.* ('This clothing fits me.')
өй season *n.*
өйлээр abstain *v.*
өйүнде just, just right *adv.*
өк glottis *n.*
өк-биле адаар guttural, glottalic *a.*
өкпе lung *n.*
өл wet, moist *a.*
өл-шык moist *a.*
өлген dead *a.*
өлүг dead *a.*
өлүм death *n.*
өлүм-чидим mortality, death *n.*
өлүмнүг fatal, deadly *a.*
өлүр die *v.*
өлүрер kill *v.*
өндүр great *a.*
өң color *n.*
өң(нүк) friend *n.*
өөк button *n.*
өөредилге education *n.*
өөредиг teach *v.*
өөреникчи student *n.*
өөренир learn *v.*
өөренир study *v.*
өөрүнчүг joyful, pleasant, nice *a.*
өөрүп четтирер thank *v.*
өөрүп четтирери gratitude *n.*
өөрүүр glad *a.*

өөрүүрү pleasure *n.*
өөрүшкү joy *n.*
өөш boat *n.*
өреме cream *n.*
өрге gopher *n.*
өртек price, cost *n.*
өртек чок free *a.*
өртектиг valuable *a.*
өртемчей world *n.*
өрттедир burn *v. tr.*
өрттенир burn *v. itr.*
өртээн доктаадыр appreciate *v.*
өрү above *p.*
өруглуг кымчы horsewhip *n.*
өрүм drill, awl *n.*
өрүмнээр bore *v.*
өрүүр weave *v.*
өршээ have mercy *disc.*
өршээл excuse, apology *n.*
өршээл дилээр apologize *v.*
өршээр forgive, save *v.*
өрээл room *n.*
өске other, another *a.*
өске besides +Allative case *adv.*
өскээр move *v.*
өскелир changed, be *v.*
өскерлир conjugate, change *v. itr*
өскерлири declension, change *n.*
өскерлири conjugation *n.*
өскертир alter, change *v.*
өскертир conjugate *v. tr*
өскертири conjugation, declension *n.*
өт gall *n.*
өт хавы gall bladder *n.*
өттүнер imitate *v.*
өттүнери imitation *n.*
өттүнүкчү imitator *n.*
өттүнүүшкүн imitation *n.*

өттүр көөр кижи seer, prophet *n.*
өш revenge *n.*
өшкү goat (domestic) *n.*

П

пага frog *n.*
пага төлү tadpole *n.*
падеж case *n.*
пальто overcoat *n.*
папирос cigarette *n.*
пар tiger *n.*
парад parade *n.*
параграф paragraph *n.*
паразит parasite *n.*
парк park *n.*
парлаар print *v.*
парлалга press, printing press *n.*
парлап үндүрер чер printing/ publishing house *v.*
парта desk *n.*
партия party *n.*
парустуг хеме sailboat *n.*
пассажир passenger *n.*
паш kettle, bowl *n.*
паштаныр cook *v.*
паштанчы cook *n.*
перец pepper *n.*
персик peach *n.*
печенье cookie *n.*
пиво beer *n.*
пиявка leech *n.*
планета planet *n.*
платформа play *v.*
плотина dam *n.*
плов rice *n.*
пляж beach *n.*
повар cook *n.*
погода weather *n.*
поезд train *n.*
пок trash, garbage *n.*
политика politics *n.*

помидор tomato *n.*
понедельник Monday *n.*
поп priest *n.*
пор clay *n.*
посылка parcel *n.*
почта post office *n.*
почтачы mailman *n.*
почталён mailman *n.*
поэма poem *n.*
поэзия poetry *n.*
пөс material, textile, cloth *n.*
пөш cedar *n.*
президент president *n.*
пресса press *n.*
проблема problem *n.*
программа program *n.*
провинция province *n.*
проза prose *n.*
пропаганда propaganda *n.*
профессия occupation *n.*
пулемёт machine gun *n.*
пятница Friday *n.*

Р

радио radio *n.*
раковина sink *n.*
рамка frame *n.*
революция revolution *n.*
редактор editor *n.*
редакторлаар edit *v.*
рейс flight *n.*
реклама advertisement *n.*
рекомендация бээр recommend *v.*
республика republic *n.*

ресторан restaurant *n.*
рецепт 1. prescription 2. recipe *n.*
рис rice *n.*
рифма rhyme, rhythm *n.*
роман novel *n.*
роза rose *n.*
роза(ның) pink *a.*
рынок market *n.*

С

саадаары delay *n.*
саадаашкын delay *n.*
саадак game bag *n.*
саазын paper *n.*
саар milk *v.*
саат tree sap (used as chewing gum) *n.*
сааттыг pregnant *a.*
сааттыы pregnancy *n.*

саваажок wild *a.*
саваң soap *n.*
саваң straw *n.*
саванды fiber *n.*
сагыжы аарыыр regret, suffer, repent, worry about *v.*
сагындырар warn, remind *v.*
сагындырар prevent *v.*
сагындырыг blame *n.*
сагыш purpose, intention, conscience, mind, character, imagination, thought *n.*
сагыш-сеткили ханар enjoy *v.*
сагышка бодаар imagine *v.*
сагышка бодаары imagination *n.*
садар sell *v.*

садары sale *n.*
садыг shop *n.*
садыглаары sale *n.*
садыгжы sales clerk, salesperson *n.*
садып алыкчы buyer *n.*
садып алыр acquire, buy *v.*
садып алыр buy *v.*
сайгарылга analysis *n.*
сайгарлыкчы businessman, trader *n.*
сайыт minister *n.*
сайзырадыры development *n.*
сайзыраңгай modern, developed *a.*
сакпың pan, pot *n.*
сактыышкын memory *n.*
сактыр remember, recall *v.*
сал moustache and beard (facial hair) *n.*

сал raft *n.* (saldaar 'make a raft')
сал-чүлүүр razor *n.*
салаа finger *n.*
салат lettuce *n.*
салгын wind *n.*
салдап үнүп кээр float *v.*
салдар influence *v.*
салдар чедирер influence *v.*
салдар халдадыр influence *v.*
салым fate, destiny, fortune *n.*
салым чаян ability *n.*
салымныг able *a.*
салыр 1. put, place 2. let go *v.*
салыр offer *v.*
самдан torn, ragged *a.*
самолёт airplane *n.*
самолёттар ужар орук airline *n.*
сан number *n.*

сан account *n.*
сан эртеми mathematics *n.*
саң incense *n.*
сан(аары) bill *n.*
санаар 1. calculate 2. consider *v.*
санал opinion *n.*
саналдаар offer *v.*
сандай chair, stool, bench *n.*
саны quantity *n.*
сапожник shoemaker, cobbler *n.*
сапык boot *n.*
сарай barn *n.*
сарбаа colt, horse (1 yr. and older) *n.*
сарбашкын monkey *n.*
сарыг yellow *a.*
саржаг congealed (yellow) butter *n.*
саржаг(ның) buttery, oily *a.*
сарыг-кундус otter *n.*
сарыг шажын Buddhism (Lamaist, Tibetan) *n.*
сарлык yak *n.*
саттынар traitor *n.*
саттынар to buy, to go shopping *v.*
сая million *n.*
сегел chin *n.*
сегел салы beard *n.*
сегирип алыр catch *v.*
сезен eighty *num.*
сезон season, hunting season *n.*
секретарь secretary *n.*
секс sex *n.*
секта sect *n.*
секция section, division *n.*
секунда second *n.*
селеме blade *n.*
селгүүстээр stroll *v.*
селиир mend *v.*
семириир fatten *v.*
семис fat *a.*
сен you (singular, familiar) *pro.*

сентябрь September *n.*
сенчи hook *n.*
септээр mend, repair *v.*
серээ fork *n.*
сереңги match *n.*
серге goat, castrated *n.*
сери roof *n.*
сери barn *n.* (a later loan form)
сериин cool *a.*
сес eight *num.*
сес ай August *n.*
сеткиири intention *n.*
сеткил conscience *n.*
сеткилге тааржыр like *v.*
сеткилин хомудадыр abuse *v.*
сеткүүл magazine *n.*
сивирер scrape *v.*
сиген grass, hay *n.*
сидиктээр urinate, pee, piss *v.*
сизо jail *n.*
сиир sinew *n.*
силер you (plural or singular honorific) *pro.*
силерлер you (plural honorific) (Dial.) *pro.*
силгиир shake *v.*
символ symbol *n.*
сиңирер absorb *v.*
сириледир shake, tremble *v.*
сыгар break *v.*
сыгыр narrow *a.*
сыгыт a style of throat singing, characterized by high pitched whistling sounds *n.*
сыдым lasso *n.*
сый шавар break up *v.*
сылдыс star *n.*
сылдыс(тың) astral *a.*
сынар break *v. itr*
сыңар 1. fit, hold, accomodate 2. climb (up on) *v.*
сынык broken *a.*
сынык break *n.*

('broken bone')
сыңый bladder *n.*
сып stem, handle *n.*
сыртык pillow *n.*
сыыгаар become shallow (water) *v.*
сыык shallow *a.*
сыылаар howl (storm, wind) *v.*
сыын elk *n.*
сыырткыыш (баа) fishing-line *n.*
сыырткыш fish hook *n.*
сыяр break *v.*
скелет skeleton *n.*
скобка(лар) parenthesis, parentheses (plural) *n.*
скульптура sculpture *n.*
слива plum *n.*
словарь dictionary *n.*
согун arrow *n.*
согун саадаа quiver *n.*
согуна onion *n.*
согур blind *a.*
сойлур peel (off) *v.*
сок fruit juice *n.*
соксаары stop *n.*
соксадыры stop *n.*
сокта аар knock (e.g., on the door) *v.*
солагай left, left hand *n.*
соланғы sunrise, sunset *n.*
соланғы weasel *n.*
солдат soldier *n.*
солун interesting *a.*
солун newspaper *n.*
солуур exchange *v.*
солуур cancel *v.*
солуушкун exchange *n.*
сонуургаар like, be interested in *v.*
сонуурганчыг interesting *a.*
соң end *n.* (**соо** 'his/her/its end')

соңга (караа) window *n.*
соңгаар ago *adv.*
соңгаарладыр postpone *v.*
соңгу чүк north *n.*
соңгулда(лар) election(s) *n.*
соңгуур elect, choose *v.*
соңгузу хүн day after tomorrow *n.*
соо-биле чоруур follow *v.*
соодукчу refrigerator (Archaic) *n.*
соок cold *a.*
соок frost *n.*
сооксумаар cool, somewhat cold *a.*
соонда next *a.*
соонда then *adv.*
соонда after *p.*
соондан чоруур follow *v.*
сорар suck *v.*
сорук киириишкин inspiration *n.*
сорук киирген animate, animate(d) *a.*
сорулга чок aimless *a.*
сояр skin or flay (e.g., an animal), slaughter an animal (Hovd Dial.) *v.*
соястаарлар reptile *n.*
сөглээр say *v.*
сөглекчи predicate *n.*
сөдүртүр carry *v.*
сөөк tribe, clan, ancestry, nation(ality) *n.*
сөөк bone *n.*
сөөктүг балык ide (carp) *n.*
сөөлгү last, final *a.*
сөөлү end *n.*
сөөлүнде finally *adv.*
сөөлүнде after *p.*
сөөлүнде барып afterwards *p.*
сөөртүр pull, drag, carry *v.*
сөс word *n.*

сөс чогаадылгазы derivation *n.*
сөс каттыжыышкыны compound *n.*
сөс өскертилгези inflection *n.*
сөстүк dictionary *n.*
спорт sport *n.*
среда Wednesday *n.*
стакан glass *n.*
станция electric power generating station *n.*
статья article (legal, news) *n.*
стол table *n.*
студент student *n.*
суббота Saturday *n.*
суд court *n.*
судья judge *n.*
суг water *n.*
сугар put on, put in, insert *v.*
сугга дүжүп өлүр drown *v.*
сугга эндээр drown *v.*
сугга эштир чер beach *n.*
сугланҕы blister *n.*
суглук bit *n.*
суйбаар stroke, caress *v.*
суксун drink, beverage *n.*
сула weak *a.*
сулараар relax *v. itr., tr.*
суларгай relaxed, weak *a.*
сумка bag *n.*
сунар reach *v.*
сураар 1. seek, look for, 2. ask for, ask (Tsengel Dial.) *v.*
сургуул 1. student, pupil, 2. *n.*
суртаал propaganda *n.*
суук smooth *a.*
суук чүүл liquid *n.*
суурга tower *n.*
сүге axe *n.*
сүме advice *n.*
сүме appointment *n.*

сүмелээр advise, consult (with) *v.*
сүмележир consult (with) *v.*
сүмележири discussion *n.*
сүнезин soul, spirit or ghost of dead person *n.*
сүрүг herd *n.*
сүрээдээр agitate *v.*
сүт milk *n.*
сүт хоюу cream *n.*
сүүртүр mend *v.*
сцена stage *n.*
сээк fly, insect *n.*

Т

та discourse particle indicating uncertainty (in response to a question) *disc.*
-та (-те, -да, -де) in, at, on *suffix*
-таа emphatic or focus marker (also indicates negative polarity) *suffix (enclitic)*
таакпы tobacco, cigarettes *n.*
таакпы тыртар smoke *v.*
таакпылаар smoke *v.*
таалай palate *n.*
таалаар enjoy *v.*
тааланчыг pleasant *a.*
тааланчыг nice *a.*
тааржылга concord *n.*
тааржыр appropriate *a.*
тааржыр get along with, adapt *v.*
тааржыр suit, fit *v.*
таарымча чок unpleasant, inconvenient, uncomfortable *a.*

таарымчалыг nice, comfortable, convenient *a.*
таарыыр shear (sheep) *v.*
таарышканы harmony *n.*
таарышпас unsuitable *a.*
таарыштырар accommodate *v.*
таарыштырар adapt *v. tr.*
таарыыр shear (sheep) *v.*
таблетка pill *n.*
тавак plate, dish *n.*
таварылга incident, happening, coincidence *n.*
таварылга circumstance, condition *n.*
таварылга болган accidental *a.*
тайбың peace, calm *n.*
тайгыр slippery *a.*
тайылбырлаар explain *v.*
тайылбырлаары explanation *n.*
такси taxi *n.*
тал willow *n.*
тала moment *n.*
тала side *n.*
-тан (-тен, -дан, -ден) from, than *suffix*
танцылаар dance *v.*
таныжар be acquainted *v.*
таныш 1. friend, acquaintance, 2. boyfriend Y girlfriend *n.*
таныштырар acquaint *v.*
таныыр know *v.*
таныыр known, familiar *a.*
таныыр recognize *v.*
таңма stamp, horse brand (Hovd dialect) *n.*

таңма printing press *n.*
таңныылдаар protect, guard, watch over *v.*
таптыг 1. delicious, tasty 2. charming, nice, pleasant *a.*
таптыг well, correct(ly), properly, exact(ly), just right *adv.*
тар tight, narrow *a.*
Т.А.Р. (Тыва Арат Республика) Tuvan People's Republic *n.*
тарадыр scatter *v.*
тараа wheat, kernel *n.*
тараа bread *n.*
тараа кадыыры sickle *n.*
тараачын peasant *n.*
тарбаган Siberian marmot *n.*
тарыыр arable *a.*
тарыыр plant, sow *v.*
тарылга(ның) arable *a.*
тарымал хендир hemp *n.*
тас clean, bare *a.*
тас bald, clean shaven *a.*
таяр slide, slip *v.*
-те (-те, -да, -де) in, at, on *suffix*
тева camel *n.*
тевене needle *n.*
тевер kick *v.*
тевер steal *v.*
тей 1. hill 2. top of head *n.*
тейлээр pray *v.*
тейлээшкин prayer *n.*
телефон telephone *n.*
телеграмма telegram *n.*
телевизор television *n.*
тело body *n.*
температура temperature *n.*
-тен (-тан, -дан, -ден) from, than *suffix*

тен thorn *n.*
тендириир stagger, walk drunkenly *v.*
тенек fool, foolish *n.*
тенек аарыг mental illness *n.*
тенек аарыы mental illness *n.*
тенниг thorny *a.*
теория theory *n.*
терек poplar *n.*
терең deep *a.*
тереңи depth *n.*
тереңнээр become deep (water) *v.*
терге (чадаг-терге) bicycle *n.*
тергиин magnificent, perfect, ideal *a.*
тетрадь notebook *n.*
тиилээр win *v.*
тиилээр defeat *v. tr.*
тиилелге victory *n.*
тик zero *num.*
тода obvious *a.*
тода exact, precise *a.*
тодарадып бижиир describe *v.*
тодарадып бижиири description *v.*
тодарадыр determine *v.*
тодаргай blatant *a.*
тодаргай definite *a.*
тодаргай эвес indefinite (not established) *a.*
тодаргайлаар determine *v.*
тадарадыр appoint *v.*
томуйлаар indicate or show direction *v.*
томуйлаары appointment *n.*
тон 1. overcoat 2. traditional Tuvan garment *n.*
тонаар rob, plunder *v.*
тонакчы bandit *n.*
тоналга robbery, banditry *n.*
тоол folktale, epic, story *n.*

тоолай hare *n.*
тоолчу (epic) storyteller *n.*
тоолчургу чугаа legend *n.*
тооргу musk-deer *n.*
тоорук pinecone *n.*
топтап көөр consider *v.*
торгу silk *n.*
торгу ыяжы mulberry *n.*
торлаа partridge *n.*
тос birch, birchbark used for kindling *n.*
тос nine *num.*
тос ай September *n.*
тос дээр 1. nine heavens, 2. name of Tuvan shamans' society *n.*
тос-карак a ritual wooden implement used to sprinkle milk or tea, in the shape of a square spoon with a decorated handle and small holes (usually nine) bored into the bowl *n.*
тозан ninety *num.*
Төвүт Tibet, Tibetan *n.*
төгер pour (out) *v.*
төгерик round, circular *a.*
төгерик circle *n.*
төктүр flow v.
төлевир payment *n.*
төлээледир authorize *v.*
төлээледири authorization *n.*
төлээр pay *v.*
төөгү history *n.*
төөгүчү historian *n.*
төндүрер finish *v.*
төнчү ending, end *n.*
төнчүзү end *n.*
төөредир discourage *v.*
төп хоорай capital (city) *n.*

төптер pour *v.*
төрел relative *n.*
төрели clansmen *n.*
төрүттүнер born, be *v.*
төрүттүнери appearance *n.*
төрүттүнген хүнү birthday *n.*
төрүүрү birth *n.*
төрээн чурт country, homeland *n.*
тротуар sidewalk *n.*
туалет toilet *n.*
тудалыг аяк cup, mug *n.*
тудар hold, catch *v.*
тудар build *v.*
туда handle *n.*
тук banner, flag *n.*
тулаа swamp, bog *n.*
тулчуушкун battle *n.*
тулган perfect *a.*
туман fog *n.*
тура desire *n.*
тура халыышкын rebellion *n.*
туралаар desire, wish (for) *v.*
турар stand (up), get up *v.*
турар be *v.*
турарының падежи locative case *n.*
тураскаадыр devote *v.*
тураскаал monument *n.*
тургустунар consist *v.*
тургуже кылаштаар walk until exhausted *v.*
тургузар put, build, place *v.*
тургузар stop, *v.*
тургузуг 1. shape, form 2. (political) system *n.*
туризм tourism *n.*
турист tourist *n.*
турум definite *a.*
турунда before *p.*
туруп алыр move *v.*
туруп болур allowed, be *v.*
турупкан tired *a.*
туруптар become *v.*
туруштуг consecutive *a.*
тускай particular, special, distinct *a.*
тускай separate, apart *a. adv.*
тускай эртем occupation *n.*
тускай таварылга exception *n.*
тут ыяш mulberry *n.*
туугай abstract *a.*
туужуур broom *n.*
тууйбу brick *n.*
туяа paralysis *n.*
түкпүрер spit *v.*
түң dosage (e.g., of medicine) *n.*
түң amount *n.*
түңнээр conclude *v.*
түңнел effect, result, conclusion *n.*
түңнел үндүрер conclude *v.*
түр када temporary *a.*
түредир suffer, make *v.*
түрегде need *n.*
түрегдел need *n.*
түрегдээр suffer *v.*
түреңги poor *a.*
түреңги чорук need *v.*
түрүм rule *n.*
түрээр agonize *v.*
тывар find acquire, discover *v.*
тывызык riddle *n.*
тын life *n.*
тыныш breath *n.*
тыптыр arise *v.*
тыптыры appearance *n.*
тыртар pull *v.*
тыртары attraction *n.*
тыртылган shallow *a.*
тыртыжары attraction *n.*
тырткыыш hook *n.*

тыртпа hook *n.*
тырттар pull *v.*
тырттылчак indefinite *a.*
тырыкы round, circular *a.*
тырыкы circle *n.*
тырыкылаар spin, rotate *v.*

У

угаан memory, mind, intellect, thought *n.*
угааны солуу crazy *a.*
угаанныг intelligent, clever *a.*
угаап билир guess *v.*
угаар acknowledge *v.*
угба elder sister, mother's sister (Vocative: ugbay) *n.*
угулзалаар draw (a pattern) *v.*
угулзалап даараар embroider *v.*
удаа-дараа often *a.*
ударение stress (*grammar*) *n.*
удазын thread, strand, fiber *n.*
удуп алыр sleep (well) *v.*
удурланган opposed, disagreed (with) *v.*
удуур sleep *v.*
удуп алыр win, beat (e.g., in wrestling) *v.*
удур opposing, (directed) against, opposite *a., p.*
ужа ass (anatomy), butt, bottom *n.*
ужар fly *v.*
ужу-бажы beginning and end *n.*

ужудар fly *v.*
ужун dué to, because of, as a result of *p.*
ужун for *p.*
ужурал (онза таварылга) adventure *n.*
ужуражыр meet *v.*
ужуражыры appointment *n.*
ужурлуг need *v.*
ужуру билдинмес strange, not understanable *a.*
узун long, tall, high *a.*
узун чыда spear *n.*
узун чоога valley *n.*
узун дургаар along *p.*
узун сандай bench *n.*
узуну length *n.*
узуткаар 1. cancel 2. destroy *v.*
уйгу sleep, sleepiness *n.*
ук sock, stocking *n.*
ук tribe *n.*
-уксаар (~ -ускаар) want to *suffix*
уксус vinegar *n.*
уламчылаар prolong, extend (time) *v.*
уланчы ending *n.*
улар bind *v.*
улажыр follow *v.*
улгады берген aged *a.*
улгадыр grow, increase *v.*
улгадыры flood *n.*
улдуң sole *n.*
улдуң quarter (academic) *n.*
улей beehive *n.*
улу dragon *n.*
улуг large, big *a.*
улуг elder, adult, grown-up *a.*
улуг great, renowned *a.*
улуг коңга bell *n.*
улуг нуруузу majority *n.*
улуг өөрдүм thank you (Hovd, Tsengel dialects) *disc.*

улуг өөрүшкү enthusiasm *n.*
улуг өртектиг expensive *a.*
улуг хымыш ladle *n.*
улуг хүн Sunday *n.*
улустар аразының international *a.*
улуу size *n.*
улуу-биле very much *adv.*
улуур howl (dog) *v.*
улууру howling *n.*
ун stem *n.*
ундаргай sad *a.*
универмаг department store *n.*
университет university *n.*
уран арга art *n.*
уран чурулга painting *n.*
уран чүүл art *n.*
уран-чечен art, artistic *a.*
уруг 1. daughter 2. small child of either gender *n.*
урук 1. fishing pole 2. lasso pole *n.*
уруунуң уруу grandchild *n.*
уржук effect *n.*
ускууш saddle-cloth *n.*
утказы contents, sense, meaning *n.*
уттур forget *v.*
уурак bee stings *n.*
уяранчыг sad *a.*

Ү

үгү owl *n.*
үдээр accompany, see off *v.*
үе contemporary *a.*
үе moment, time, period *n.*
үе season *n.*
үе кижи peer *n.*

үе-дүпте long ago *adv.*
үе-үелеп from time to time *adv.*
үжээр search *v.*
үжен thirty *num.*
үжүк letter *n.*
үзе кирер interfere (with) *v.*
үзе тыртар tear *v.*
үзүт-ховаган moth *n.*
-үксээр (~ -үскээр) want to *suffix*
үлегер tale, story *n.*
үлегер домак proverb *n.*
үлээр divide *v.*
үлээри division *n.*
үн sound *n.*
үн voice *n.*
үндезин aboriginal *a.*
үндүрер calculate *v.*
үндүрер except *v.*
үндүрери exception *n.*
үндүрүг tax *n.*
үне value *n.*
үнелээр appreciate *v.*
үнелиг valuable *a.*
үнер 1. go out, exit 2. go up (into), ascend, climb 3. leave, depart 4. grow *v.*
үнери 1. appearance 2. ascent 3. exit 4. growth *n.*
үннешкек sounding simultaneously *a.*
үнүүшкүн 1. ascent, take-off 2. departure *n.*
үнү чок (кижи) mute *n.*
үнүш plant *n.*
үптээр plunder, rob *v.*
үптекчи bandit *n.*
үптелге robbery, banditry *n.*
үр эвес not (for) long, soon *adv.*
үргүлчү constant *a.*
үргүлчү эвес accidental *a.*
үргүлчүлээр continue *v.*

үре, эр үре semen, sperm *n.*
үрегдээр disturb, violate (e.g. law) *v.*
үрегдекчи destructive *a.*
үрезин seed, grain, kernel *n.*
үрелиишкин accident *n.*
үрелиниишкин accident *n.*
үрелири destruction *n. itr*
үрер blow on (e.g., soup, tea) *v.*
үрүң kernel *n.*
үрээр break *v.*
үрээр disturb *v.*
үрээри destruction *n. tr*
үс fat, butter, oil (cooking, edible) *n.*
үскүлежир collide *v.*
үстүг oily, fatty *a.*
үстүкү upper *a.*
үстүң oily, fatty *a.*
үстүнде over *p.*
үстүнде above (prep) *p.*
үстүнге over *p.*
үстүү оран upper world (myth.) *n.*
үт hole *n.*
үттээр impale, bore (through) *v.*
үүлгедиг (кылыр) accomplish *v.*
үүргене roe *n.*
үш three *num.*
үш ай march *n.*
үш-булуңчук triangle *n.*

ф

фабрика factory *n.*

факультет department *n.*
фамилия family name, surname *n.*
ферма farm *n.*
фестиваль festival *n.*
февраль February *n.*
фильм movie *n.*
физика physics *n.*
фольклор folklore *n.*
фотография photo *n.*
фрукт fruit *n.*
футбол soccer (football) *n.*

х

хааглыг closed *a.*
хаак ski(s) *n.*
хаак willow *n.*
хаалгак closed *a.*
хаалга gate, door *n.*
хаан king, khan, ruler *n.*
хааннаашкын reign *n.*
хаап каан closed *a.*
хаар shut, close *v.*
хаарар roast, fry *v.*
хаарык snore *n.*
хаарыктаар snore *v.*
хааржак 1. box 2. coffin *n.*
хаай 1. nose 2. beak *n.*
хавак forehead *n.*
хавак кирбии eyebrow *n.*
хаван pig *n.*
хаваң swelling *n.*
хаван эъди pork *n.*
хавык hull, skin, shell *n.*
хавыктаар hull, skin, shell *v.*
хавырар collect *v. tr*
хагдынчак closed *a.*
хады pine, fir *n.*

хадыыр blow *v. itr.*
хажыы peripheral, indirect *a.*
хажыы side *n.*
хажыы(ның) lateral *a.*
хай misfortune *n.*
хайгаараар observe *v.*
хайгаарал observation *n.*
хайгаарап көөрү observation *n. itr.*
хайгаарап шинчилээр observe *v.*
хайнак half-breed, hybrid, mestizo *n.*
хайныышкынныг hot *a.*
хайныктырар boil *v.*
хайныктырар revive, awake(n) *v. tr.*
хайныр boil *v. itr.*
хайым stalemate (e.g., in chess) *n.*
хайындырар boil *v. tr.*
хайыракан bear *n.*
хайыракан bear deity, deity *n.*
халак participle, when it follows a verb it indicates a warning against an action or an ex pressed inability to keep from doing an action *part.*
халгак ladle *n.*
халдап кирер invade *v.*
халдап кирери invasion *n.*
халып lid *n.*
халып чоруптар flee *v.*
халыын fever *n.*
халыыр jump *v.*
халыыр run, go quickly *v.*
халыыр-кара flea *n.*
халыыры jump(ing) *n.*
хам shaman, shamaness *n.*
хамаанчок indifferent, ambivalent, uninvolved *a.*
хамаанчок not even, not only...but also *c.*
хамаарышпас чорук independence *n.*
хамаарышпазы independence *n.*
хамаарыштырарының падежи genitive *n.*
хамааржыр belong *v.*
хамааржыр concern *v.*
хамааты citizen *n.*
хамнаар shamanize, sing shamanic songs *v.*
хан blood *n.*
хан бодалдыг astute *a.*
хан сорар курт leech *n.*
хана wall (of yurt) *n.*
ханар satisfied, be *v.*
хандыкшыл passion *n.*
хандырар quench (thirst) *v.*
хандырар satisfy *v.*
ханнаар, изиг ханнаар prepare (sheep or goat) blood and entrails as food *v.*
ханы deep *a.*
ханызы depth *n.*
хап sack, bag *n.*
хар snow *n.*
хар age (literally 'snow'), year(s) (metaphorically, to ask one's age) *n.*
хар(ы) дөгүй берген aged *a.*
хараадаар regret *v.*
харааданчыг be sorry for, sympathize with *a.*
хараачыгай swallow *n.*
харагалзаар observe, watch over *v.*
хараган tumbleweed *n.*

харам greedy *a.*
харам эвес generous (not greedy) *a.*
харамы greed, frugality *n.*
харамнанмас generous *a.*
харылзаа чери post office (Archaic) *n.*
харылзаа bond *n.*
харыы reply, answer *n.*
харыылаар reply, answer *v.*
харын but *c.*
харын 1. of course 2. but no 3. well 4. on the contrary *disc.*
хартыга falcon, hawk *n.*
хартыгалыг аңчы falconer *n.*
хат wind *n.*
хачы scissors *n.*
хая карты lichen *n.*
хаяа dawn *n.*
хевээр conserve *v.*
хевин уштур undress *v. tr. v. itr.*
хевир kind *n.*
хевир appearance, form *n.*
хевис carpet, rug *n.*
хей useless, aimless *a.*
хей bad, unneccessary, improper *a.*
хей invisible *a.*
хей Discourse particle showing disapproval or rejection of something *disc.*
хей чүве ghost *n.*
хей-аът киириишкин inspiration *n.*
хеймер youngest child *n.*
хем river *n.*
хем шынаазы valley *n.*
хем уну (river) valley *n.*
хемчээл 1. size, 2. unit of measurement, degree *n.*

хемчег measure *n.*
хемдиир eat (chew) meat off the bone *v.*
хеме boat, canoe *n.*
хендир rope *n.*
хендир marijuana *n.*
хендир аргамчы rope *n.*
хенертен abrupt *a.*
хеңмелээн эът jerk, dried meat *n.*
хеп clothing, suit, dress *n.*
(хеп)-хенертен suddenly *adv.*
хер-херексел instrument *n.*
херечи witness *n.*
херечилээр attest, witness *v.*
херээжен woman *n.*
херээжен кижи lady, woman, female *n.*
хереглээр use *v.*
хереглел need *v.*
херек necessary *a.*
херек matter, business *n.*
херектен criminal *n.*
херел ray *n.*
херим fence *n.*
херим ишти courtyard *n.*
хетпе hoe *n.*
хетпелээр hoe *v.*
хилинчектенир suffer *v.*
химиренир mumble *v.*
хинчектенир suffer *v.*
хир mud *n.*
хире about *p.*
хире-хире sometimes *adv.*
хирээ saw *n.*
хириктирер befoul *v.*
хирлендирер befoul, dirty *v.*
хирлиг dirty *a.*
хлеб bread *n.*
ховаган butterfly *n.*
ховар seldom, rare *a.*
хову field, plain *n.*
хой sheep, ram *n.*
хой эъди mutton *n.*

хойтпак fermented milk *n.*
хол arm, hand, arm and hand *n.*
хол часкаашкыны clapping *n.*
хол кадыыры sickle *n.*
хол майгыны umbrella *n.*
хол-хап mitten, glove *n.*
хол-хавы mitten *n.*
хола copper *n.*
холбаа bond *n.*
холгаарлаар interfere *v.*
холгаарлаары interference *n.*
холгаарлаашкын interference *n.*
холодильник refrigerator *n.*
холуштурар mix *v.*
холуур mix *v.*
хомудал complaint, offence *n.*
хомус jew's harp, mouth harp *n.*
хонар spend the night *v.*
хоозун бодал imagination *n.*
хоойлу law *n.*
хоойлу-дүрүм right *n.*
хоолаар howl *v.*
хоолай chimney (stovepipe) in yurt *n.*
хоолай pipe *n.*
хоорар peel off *v.*
хоорар roast *v.*
хоорай city *n.*
хоорай баштыңы mayor *n.*
хоорай кыдыы suburb *n.*
хоорай(ның) urban *a.*
хоорза pipe *n.*
хоорлур separated, be *v.*
хоочун old *a.*
хоптак greedy, gluttonous *a.*
хоптак gluttony *n.*
хора harm, damage *n.*
хорадаан angry *a.*
хорадаар blow *v.*
хорадаар be angry *v.*
хоралыг poisonous *a.*
хоралыг harmful *a.*
хоран poison *n.*
хоранныг poisonous *a.*
хоржок impossible *a.*
хоржок ~ хоржак do not (emphatic), forbidden *a.*
хоругдаан banned, forbidden *a.*
хоругдаар forbid, ban *v.*
хоругдалдыг болур ban *v.*
хоругдаттынган banned, forbidden *a.*
хоруглуг banned, forbidden *a.*
хоруглуг болур banned, be *v.*
хоруур forbid, ban *v.*
хостаар release *v.*
хосталга freedom *n.*
хостуг free, idle *a.*
хостуг эрге freedom *n.*
хостуу freedom *n.*
хош shut up! *disc.*
хоюду тыртар grind *v.*
хоюг 1. thick (of liquid) 2. very smooth *a.*
хоюг fatty *a.*
хоюган shy (of horses, animals), frightened, spooked, afraid *a.*
хоюзар frighten *v.*
хөвеңниг чоорган cotton blanket, quilt *n.*
хөгжүлде development *n.*
хөгжүм music *n.*
хөгжүмчү musician *n.*

хөглээшкин amusement *n.*
хөглүг happy *a.*
хөделдирери excitement *n.*
хөй many *a.*
хөй ажылдыг busy *a.*
хөй бурганныг heathen *a.*
хөй бурганныг шажынга чүдүүр кижи heathen *a.*
хөй чүүл much *a.*
хөй эвес few *a.*
хөй кезии majority *n.*
хөйлең shirt *n.*
хөктүг strange, odd *a.*
хөл lake *n.*
хөл-шыдыраа chess (set) *n.*
хөлчок өөрээн enthusiastic *a.*
хөлеге shade *n.*
хөлзедир worry, bother *v.*
хөлзээзин alert *a.*
хөм leather *n.*
хөмүр coal *n.*
хөнек teapot *n.*
хөну straight, direct *a.*
хөңнү баксыраар grieve *v.*
хөңнү калган disappointed *a.*
хөңнү калыр disappointed, be *v.*
хөңнүн каар disappoint *v.*
хөөмей throat singing, overtone singing (general term for), a specific style of throat singing *n.*
хөөмейжи throat singer *n.*
хөөн desire *n.*
хөөн musical welltunedness *n.*
хөөн булганыры nausea *n.*
хөөр grave, cemetery *n.*

хөөржүдер bury *v.*
хөпээннээр tack hay *v.*
хөрек breast *n.*
хөрзүн earth, soil *n.*
хуваанак divining stones (typically, a set of 41 smooth pebbles kept in a pouch) *n.*
хуваар divide, divide into groups *v.*
хуваары division *n.*
хуна goat (male, uncastrated) *n.*
хунаап алыр select *v.*
хунажык heifer *n.*
хураган lamb, goat kid *n.*
хурал meeting, council, parliament (building) *n.*
хурт propeller, fan *n.*
хуу private property *n.*
хуу private, personal *a.*
хуу percent *n.*
хуу(нуң) private *a.*
хуу-салым fate *n.*
хууда personal *a.*
хуулар metamorphosize *v.*
хуулдурар convert *v.*
хуулгаазын magic *n.*
хуулуптар кижи person with magical ability to change shape (myth.) *n.*
хуунуң personal, private *a.*
хуусаа deadline, time period *n.*
хуусаада in time, on time, timely, prompt *adv.*
хүл ashes *n.*
хүлбүс roe deer *n.*
хүлээлге 1. debt 2. duty *n.*
хүлээп алыр accept *v.*
хүлээвээн not accept(ed) *a. v.*
хүлээвес deny *v.*

хүлүмзүрүүшкүн smile *n.*
хүлүмзүргүр smile *v.*
хүн sun *n.*
хүн day *n.*
хүн ажар чүк(түң) western *a.*
хүн ораны heaven (myth.) *n.*
хүн(нүң) sunny *n.*
хүн-бүрү болур чүүлдер daily routine *n.*
хүндү politeness *n.*
хүндүлээчел polite *a.*
хүндүлээчел hospitality *n.*
хүндүлээчели politeness *n.*
хүндүлээр respect *v.*
хүндүлел respect *n.*
хүндүс in the daytime *adv.*
хүндүс daytime *n.*
хүндүткээр respect *v.*
хүндүткел respect *n.*
хүннээчел jealous *a.*
хүннүң ажары sunset *n.*
хүннүң үнери sunrise *n.*
хүреген younger sister's husband (familiar form) *n.*
хүреш brown *a.*
хүреш wrestling *n.*
хүрээ Buddhist temple (small) *n.*
хүрээ-дуган temples of all kinds (collective) *n.*
хүртү propeller, fan *n.*
хүүрек shovel *n.*
хыйыртап askew *adv.*
хыйыртай askew *a.*
хыйышкак crooked *a.*
хыл hair, string (on a stringed instrument) *n.*
хымыс koumiss *n.*
хымыш ladle *n.*

хымыш big cooking pot *n.*
хынаар verify, test, check (up on) *v.*
хынамчалыг careful *a.*
хыраа hoarfrost *n.*
хырба glue *n.*
хырбаланыр stick *v.*
хыртың cartilage *n.*
хырын stomach, belly *n.*
хээ pattern, design *n.*
хээлеп даараар embroider *v.*

Ц

цемент cement *n.*
цензура censorship *n.*
цирк circus *n.*
цыган gypsy, Roma *n.*

Ч

ча bow *n.*
чаа new, fresh *a.*
чаа just now, recently, newly *adv.*
чаа (солун) чүүл news *n.*
чаа чыл new year *n.*
чаа медээ news *n.*
чаа ~ че okay *disc.*
чаавашкы(лар) elder brother's wife's younger siblings *n.*
чаавай aunt *n.*
чаавай elder brother's wife *n.*
чаагай tasty, delicious *a.*
чаагай nice, pleasant *a.*
чаак cheek *n.*
чаак сөөгү jaw *n.*

чаалап алыкчы conqueror *n.*
чаалап алыр conquer *v.*
чаалап алыры conquest *n.*
чаан elephant *n.*
чаат lichen *n.*
чаашкын rain (diminutive) *n.*
чаашкынныг rainy *a.*
чавыс low *a.*
чаг fat *n.*
чагаа letter *n.*
чагырар command *v.*
чагырткан dependent *a.*
чагыртыр obey *v.*
чаглыг fatty *a.*
чада ladder *n.*
чада degree *n.*
чадаг on foot *adv.*
чадаг кижи pedestrian *n.*
чадапчок probably *a.*
чадар cover *v.*
чадар spread *v.*
чадавас probably *a.*
чадавас perhaps *a.*
чадавас (боор) probably *a.*
чадыр hut, teepee, shelter *n.*
чадыр teepee, tent *n.*
чажар sow *v.*
чажыг 1. mistake, error 2. miss *n.*
чажырар hide *v.*
чажыт secret *a.*
чаза базып кирер invade *v.*
чаза базып кирери invasion *n.*
чазаар castrate *v.*
чазаар sharpen, prepare by sharpening *v.*
чазаар spend / pass the Spring season (at a given place) *v.*
чазак government *n.*
чазай дыраар comb *n.*
чазалга correction *n.*
чазыглыг false, incorrect, wrong *a.*

чазын in the spring(time) *adv.*
чазый greedy *a.*
чазыйы greed *n.*
чай 1. summer, 2. free time *n.*
чай чок busy *a.*
чайгаар natural *a.*
чайгаар shake *v.*
чайгаар swing *v.*
чайгаар(ла) imperceptibly, slowly *adv.*
чайганыр swing *v.*
чайганыыш swing *n.*
чайгы summer *n.*
чайгылыш чок invariable, unwavering *a.*
чайын in the summer(time) *adv.*
чайыннаар shine *v.*
чайынналчак brilliant *a.*
чайынналыр gleam, glitter *v.*
чайынналыр shine *v.*
чайынныг bright *a.*
чайладыр clean up *v.*
чайлыг not busy, having free time *a.*
чакпа fin *n.*
чалаар invite *v.*
чалаар summon *v.*
чалалга invitation *n.*
чалама ribbons decorating a shaman's costume *n.*
чалбак flat *a.*
чалбарыыр pray *v.*
чалбыыш flame *n.*
чалбырааш flame *n.*
чалгаа lazy *a.*
чалгаа чорук laziness *n.*
чалгаараар bored, be *v.*
чалгааранчыг boring *a.*
чалгаазы laziness *n.*
чалгыдар agitate *v.*
чалгыг wave *n.*

чалгын wing *n.*
чалча servant *n.*
чалчыраап blabber *v.*
чалыы young *a.*
чалын heat *n.*
чамдык several, some *a.*
чамдык part *n.*
чамдыкта sometimes *a.*
чанагаш bare *a.*
чандаш lame *a.*
чандыңнаап limp *v.*
чанныр beg *v.*
чанзы a four-stringed Tuvan banjo made of wood and goatskin *n.*
чанында at *p.*
чанында beside, with *p.*
чанында турар adjoin, be with *v.*
чаңгы echo *n.*
чаңгыланыр echo *v.*
чаңгыланыышкын echo *n.*
чаңгыс alone, lone *a.*
чаңгыс only, just *adv.*
чаңгыс аай alike *a.*
чаңгыс чер чурттуу countryman, fellow citizen, person who lives in the same land or place *n.*
чаңгыс үе(ниң) contemporary, peer, classmate *n.*
чаңнык lightning *n.*
чаңчыктырар accommodate *v.*
чаңчыгар used to, be / get *v.*
чаңчыгар adapt *v. itr.*
чаңчыктырар accommodate *v.*
чаңчыктырар adapt *v. tr.*
чаңчыл rite, ritual, custom, habit *n.*
чаңчылчаан usual *a.*
чараа saliva *n.*
чараа-чечен hedgehog *n.*

чаражы beauty *n.*
чарар split *v.*
чарар divide *v.*
чарары conclusion *n.*
чарары division *n.*
чараш pretty, beautiful, hand some *a.*
чараш эвес ugly *a.*
чаргылдажыр complain *v.*
чаргыраап quack *v.*
чарлыг divorce *v.*
чарлыры divorce *n.*
чартык half *n.*
чартык ортулук peninsula *n.*
чарыгдаап spend *v.*
чарыгдаары expense *n.*
чарык canyon *n.*
чарын shoulder blade (esp. scapulae of a sheep used for divination), scapula (bone) *n.*
час spring *n.*
часкаар towards Spring (season) *v.*
часкы Spring *a.*
часкы bat *n.*
чассыг gentle *a.*
частыг rainy *a.*
частырыг mistake *n.*
частырыг error *n.*
частырыглыг incorrect *a.*
чатка witch *n.*
часкаар 1. steal 2. slap, clap *v.*
чаъш өрүүр braid hair *v.*
чаш уруг baby *n.*
чаш little, young, new *a.*
чаш дииспей kitten *n.*
чаъс rain *n.*
чаяа buttocks *n.*
че okay *disc.*
-че (~ -же) towards *suffix (enclitic)*

чевег grave, cemetary *n.*
чевег cemetery *n.*
чегей barren *a.*
чеде бээр arrive *v.*
чеден seventy *num.*
чедер achieve, reach, arrive at *v.*
чеди seven *num.*
чеди ай July *n.*
чеди-хаан big dipper *n.*
чеди хонук week, seven days *n.*
чеди-хонук seventh day anniversary observance of a person's death *n.*
чедиишкин achievement *n.*
чедиишкин success *n.*
чедиишкин чедип алыр succeed *v.*
чедиишкинниг lucky *a.*
чедиишкинниг болур succeed *v.*
чедимче luck *n.*
чедир to, up to +Dative case *p.*
чедир complete, finish (as an auxiliary verb) *v.*
чедир тараар distribute *v.*
чедирер deliver *v.*
чедирилге delivery *n.*
чедирип эккээр bring *v.*
чекпе wolverine *n.*
чел mane *n.*
челээш rainbow *n.*
челиш trot *v.*
чем food *n.*
чем dish *n.*
чемгерер feed *v.*
чемненир feed *v.*
чемодан suitcase *n.*
чемге aunt *n.*
чеп rope *n.*
чепсеглээри armed *a.*
чепсеглээшкин armed *a.*
чепсеглениишкин armed *a.*

чепсегленири weaponry *n.*
чепсек weapon *n.*
чер earth *n.*
чер place *n.*
чер болганда everywhere *a.*
чер бүгүде everywhere *a.*
чер ээзи local spirit *n.*
чер шимчээшкини earthquake *n.*
чер-черде everywhere *a.*
черле never *a.*
черле usually adv), always, constantly *adv.*
черлик wild *a.*
чес copper *n.*
ческинери disgust *n.*
чеснок garlic *n.*
честек-кат strawberry *n.*
честей elder sister's husband *n.*
четче full *a.*
четчир enough *a.*
четчир sufficient *a.*
четкер devil, Satan *n.*
четкер demon *n.*
четки net (fishing) *n.*
четки net *n.*
четпестерлиг imperfect, incomplete *a.*
четверг Thursday *n.*
чечек flower *n.*
чечен чогаал literary *a.*
чечен чугаа story *n.*
чечен сөс aphorism *n.*
чивеңнедир wink *v.*
чивеңнедир blink *v.*
чиг raw *a.*
чигир sugar *n.*
чигирзиг sweet *a.*
чиге directly *adv.*
чигзинер doubt *n.*
чигзиниг doubt n.
чигзиниг чок absolute *a.*

чигзиниг чок without a doubt *disc.*
чигзиниишкин doubt *n.*
чидер 1. lost, get 2. disappear *v.*
чидер disappear *v.*
чидиг bright *a.*
чидиг sharp *a.*
чидирер quench *v.*
чидирер lose *v.*
чидирер bring back *v.*
чидирер accompany, see off *v.*
чидирери loss *n.*
чижек example *n.*
чижээлээрге for example *disc.*
чиигедир 1. lighten (make less heavy) 2. lower price of *v.*
чиик light (not heavy) *a.*
чиик easy *a.*
чиик өртектиг cheap *a.*
чиир eat *v.*
чиир 1. burn 2. take (e.g. a chess piece) 3. cheat, swindle *v. tr.*
чиктиг strange, odd *a.*
чиктиг элдеп amazing *a.*
чилби greedy *a.*
чилбизи greed *n.*
чилиг marrow *n.*
чимис fruit *n.*
чинчи bead *n.*
чиндиир search *v.*
чиндиңнээш bog *n.*
чиңге narrow *a.*
чиңге fine *a.*
чиңге орук path *n.*
чиңгине active *a.*
чиңгир көк dark blue *a.*
чиңгис moss *n.*
чиңчерлээр search *v.*
чиргилчин ghost *n.*
чирик gap *n.*
човаар сеткил чок heartless *a.*

човуурлаар groan *v.*
човууртаар groan *v.*
чогаадыкчы author *n.*
чогаадылга derivational *a.*
чогаадыг write *v.*
чогаал literary work *n.*
чогаалчы writer *n.*
чогу absence *n.*
чогум well, in general *adv. disc.*
чогумча luck *n.*
чогумчалыг lucky *a.*
чогуур need *v.*
чогужар fight, brawl *v.*
чода shin *n.*
чодар erase *v.*
чодар rub *v.*
чодуу partridge *n.*
чойган fir *n.*
чок no *gram.*
чок апаар die *v.*
чок болуру absence *n.*
чок дээн super, the best *a.*
чок дээн say no *v.*
чок дээр deny, refuse, say no to *v.*
чок кылыр destroy *v.*
чоктаар go upstream *v.*
чолдак little, small, short *a.*
чон nation, people *n.*
чон population *n.*
чонак saddle-blanket *n.*
чоогунда beside *p.*
чоок near *a.*
чоокшулаар approach *v.*
чоокшулаар approximate *v.*
чоокшулажыр be near *v.*
чоокшулажыр near, come close *v.*
чоокшулажыр approximate *v.*
чоон fat *a.*
чоон fatty (of a person) *a.*
чоорган blanket *n.*
чоорту gradually *a.*
чоп why (not) *a.*

чоп discourse marker, asks hearer to agree with speaker's last statement *disc.*
чоргаарал pride *n.*
чоргаарал novel *n.*
чорудар send *v.*
чорудары parcel *n.*
чорудары direction *n.*
чорук journey *n.*
чорук кижизи passenger *n.*
чоруптары departure *n.*
чоруур leave, go, walk, ride, set off, depart *v.*
чочагай cone *n.*
чочак-тараа pea *n.*
чөвүрээ bark *n.*
чөгели төнер disappointed, be *v.*
чөгели төнген disappointed *v.*
чөгелин төндүрер disappoint *v.*
чөгендирер disappoint *v.*
чөгенген disappointed *v.*
өгенир disappointed, be *v.*
өдүл cough *n.*
өдүрер cough *v.*
өдүртүр cough *v.*
өкпек dairy product (an edible brown residue of boiled milk that accumulates on the inside of the distilling barrel in the process of making araga, and is then scraped off and eaten.) *n.*
чөнүк antique, ancient (person) *a.*
чөөн (чүк[түң]) eastern *a.*
чөөн чүк east *n.*
чөп right (expresses agreement) *disc.*

чөпшээрээр permit, agree (to) *v.*
чөпшээреп болур allowable *a.*
чөпшээрешпээн disagreed *v.*
чөпшээрешпес deny *v.*
чөпшээрежилге agreement *n.*
чөптүг true, correct, just *a.*
чөптүг soup with noddles *n.*
чөптүг чорук justice *n.*
чөптүү justice *n.*
чуга fine *a.*
чугаа speech *n.*
чугаа conversation, speech, talk(ing) *n.*
чугаалаар tell, say *v.*
чугаалажып алыр coax *v.*
чугаалажыр talk *v.*
чугаалажыры discussion *n.*
чугаажок absolute *a.*
чугдунар wash *v.*
чугула important *a.*
чудай берген be dirty *v.*
чудук log *n.*
чудурук fist *n.*
чулук fruit juice *n.*
чунар wash *v.*
чунар-бажың bathhouse *n.*
чуржу wife's younger siblings (male or female) *n.*
чурт earth, country *n.*
чурттаар live *v.*
чурттакчы resident *n.*
чурттакчылар residents, population *n.*
чурттакчылар population *n.*
чуртталга life *n.*
чурттар чуруу map (Archaic) *n.*
чурук picture *n.*
чурук drawing, picture, painting *n.*

чупук image *n.*
чурукчу painter *n.*
чурукка тырттырары photo *n.*
чурукка тырттырары photography *n.*
чурум 1. order 2. behavior *n.*
чурумал image *n.*
чурууру writing *v.*
чурууру image *n.*
чут severe winter causing shortage of food and death of animals *n.*
чуулдурар roll *v.*
чуур clean, clean up, tidy *a.*
чуур wash *v.*
чуур roll *v.*
чуур wash *v.*
чуура базар crush *v.*
чуура шавар break up *v.*
чуурга egg *n.*
чуурга testicle *n.*
чууруқ broken *a.*
чүве thing *n.*
чүве ады noun *n.*
чүве утпазы memory *n.*
чүвүр pants *n.*
чүг feather *n.*
чүге why *a.*
чүге дээрге that's why *disc.*
чүге дээрге because *disc.*
чүген bridle *n.*
чүгүрер run *v.*
чүгүрүқ аът trace horse *n.*
чүгүрүп чоруптар flee *v.*
чүгүрүп чоруй баар run away *v.*
чүдек ugly *a.*
чүдек very *adv.*
чүдексинери disgust *n.*
чүдей берген have a hangover *v.*

чүк direction, side *n.*
чүлгүүр erase *v.*
чүн spinal cord *n.*
чүрек heart *n.*
чүс knuckle *n.*
чүс hundred *num.*
чүс чыл century *n.*
чүткүлдүг diligent, goal-oriented, headstrong *a.*
чүткүүр ambitious *a.*
чүү what, which *pro.*
чүү-бир any *pro.*
чүү-бир чүве anything *pro.*
чүү-даа nothing, anything *pro.*
чүү-даа everything *pro.*
чүү-даа anything, nothing *pro.*
чүүл article *n.*
чъүк baggage, load *n.*
чъүк чүдүрер load up *v.*
чъүк чүдүрер (аът) pack-horse *n.*
чъүк машиназы truck *n.*
чыдар lie (down) *v.*
чыгаар coerce *v.*
чыгам by *p. adv.*
чыгыы almost *adv.*
чыглыышкын assembly *n.*
чыглыр collect *v. itr*
чыглыры assembly, gathering *n.*
чыкпак кижи dwarf *n.*
чыл year *n.*
чыл бүрүдеги annual *a.*
чыл санында annual *a.*
чылан snake *n.*
чылар advance *v.*
чылар slide *v.*
чылгаар lick *v.*
чылгы мал ажылы horse-breeding *n.*
чылгы мал эъди horseflesh *n.*

чылгыр slippery *a.*
чылдагаан reason, cause *n.*
чылдагаан basis *n.*
чылдагаан cause *n.*
чылдак basis *n.*
чылдың үези season *n.*
чылча базар crush *v.*
чылыг warm *a.*
чылыгзымаарг lukewarm *a.*
чымчак soft *a.*
чыпшынар adhere *v.*
чыпшыр lean together, be adjacent *v.*
чыпшырар fasten *v.*
чыргыраар quack *v.*
чырыдыышкын education *n.*
чырыыр gleam, glitter *v.*
чырык bright *a.*
чырык bright *a.*
чырык light *n.*
чыскаал parade *n.*
чыт smell *n.*
чыттаар kiss *v.*
чыттаар 1. kiss 2. sniff *v.*
чыый салыр fold *v.*
чыылда assembly *n.*
чыылдырар collect *v. tr*
чыынды collection *n.*
чыыр collect *v. tr*
чыыш judicial proceeding *n.*
чыыш assembly *n.*
чээн sister's sons (nephews) *n.*
чэңгешки(лер) elder brother's wife's siblings *n.*
чээрби twenty *num.*

Ш

шагдагы old, former *a.*

шаап халдаары attack *n.*
шавар халдаашкын attack *n.*
шавы 1. acolyte, devotee, 2. student, protege *n.*
шагаа New Year's *n.*
шагаан-тевe spider *n.*
шагар sting *v.*
шагар чүвези stinger *n.*
шагар-оът nettle *n.*
шагда long ago *adv.*
шагдаа policeman *n.*
шагдагы old *a.*
шагжок tired *a.*
шагзыргай tired *a.*
шажын religion *n.*
шажын deity *n.*
шажынныг religious *a.*
шай tea *n.*
шайлаар drink tea *v.*
шак 1. hour 2. clock, watch 3. time *n.*
шак this one, the (very) same one *pro. n.*
шак септекчизи watchmaker *n.*
шак-ла such *a.*
шала a little (bit) *adv.*
шала floor *n.*
шала ажыдар ajar *a.*
шалбаа puddle, swamp, bog *n.*
шалың dew *n.*
шалыпкын quick, active *a.*
шамбала ораны paradise *n.*
шанак sled *n.*
шанчар hit *v.*
шаңнал prize *n.*
шаңнал алыр win a prize *n.*
шапкын headstrong *a.*
шапкын quick, strong (e.g., water current) *a.*
шапты blunt *a.*
шарф scarf *n.*
шары castrated bull, ox *n*

шартылаа locust, grasshopper *n.*
швейцар porter *n.*
шевер skilled, dexterious, masterful *a.*
шевер (холдар) able (hands) *a.*
шенек elbow *n.*
шенелде experience *n.*
шенээр taste, try, sample, test *v.*
шерги grasshopper *n.*
шериг soldier *n.*
шериг army *n.*
шериг ancient (grave) marking stones placed in rows (like soldiers) *n.*
шивегей drool *n.*
шидиг lace *n.*
шидиишкин lace *n.*
шии play (theatrical) *n.*
шии чогаадыкчызы playwright *n.*
шиидер 1. judge 2. punish *v.*
шиитккекчи judge *n.*
шиитккел punishment *n.*
шиитпир decision *n.*
шиитпирлээр solve, decide *v.*
шил jar, glass, bottle *n.*
шилен stork *n.*
шилиир choose *v.*
шилчидер convert *v.*
шилчиир intermediate *a.*
шилчилге(нин) intermediate *a.*
шимченир move *v.*
шимчээр move, advance *v.*
шимээр paint *v.*
шиметтинер adorn *v.*
шина tire *n.*
шинчиири investigation, research *n.*

шинчилел research, observation *n.*
шинчилел investigation *n.*
шинчилеп көөрү observation, research *n.*
шинчилээр research *v.*
шинчилээри investigation *n.*
шинчилээри medical exam, check-up *n.*
ширбиил broom *n.*
ширбиир sweep *v.*
ширбииш broom *n.*
ширээ table (Archaic) *n.*
шиш селеме sword *n.*
шиви fir *n.*
шивишки rash *n.*
шкаф cupboard, closet, safe *n.*
школа school *n.*
шнурок shoelace *n.*
шо-төлге divining bones *n.*
шолбан Venus *n.*
шооча lock *n.*
шоочалыг locked *a.*
шоодар joke *n.*
шоодай sack *n.*
шоолуг эвес little, few, several *a.*
шоор traditional wooden flute *n.*
шопту nail *n.*
шопулак spoon (large) *n.*
шортан pike *n.*
шөйүндү intestine *n.*
шөл square, field, plaza, chessboard *n.*
шөлүлге exile *n.*
шуглаар wrap (up), cover *v.*
шулбус witch, demon *n.*
шупту all, every *pro.*
шупту (чүве) эки-дир okay, O.K. *disc.*

шупту чүве everything *pro.*
шуптузу every(body) *pro.*
шураары jump *n.*
шураашкын jump *n.*
шурай бээр jump *v.*
шуру bead *n.*
шуруш pike *n.*
шуурган gale *n.*
шуут completely, totally *adv.*
шүдүнзе match *n.*
шүлүглел poem *n.*
шүлүк verse *n.*
шүлүк чогаалы poetry *n.*
шүлүкчү poet *n.*
шүүгү court *n.*
шүүр horse-comb *n.*
шывадаар throw *v.*
шывар cover *v.*
шыдаар can, be able to, know how to *v.*
шыдаары ability *n.*
шыдал strength, might *n.*
шыдалдыг powerful, strong, mighty *a.*
шыдамык patient *a.*
шыдамыккай patient *a.*
шыдаар шаа-биле at full gallop *adv.*
шыдыраа chess *n.*
шыйыг line *n.*
шык damp, wet, moist, humid *a.*
шык meadow *n.*
шылгаар test *v.*
шылгал contest, competition *n.*
шылгалда examination *n.*
шымныр dive *v.*
шын true *a.*
шын truth *n.*
шын эвес false, untrue, incorrect *a.*
шын(ныг) correct *a.*
шынаа meadow *n.*
шынап really *adv.*
шынар quality *n.*

шынзыдар convince, persuade *v. tr.*
шынзыдары persuasion *v. tr.*
шынзыгар trust *v.*
шынзыгар persuaded, be *v. tr.*
шынзыгары persuasion *n. itr.*
шынныг actual, real *a.*
шынгы honest, faithful, devoted *a.*
шынгызы devotion *n.*
шынын бадыткаар bear witness to *v.*
шынын бүзүредир bear witness to, attest to *v.*
шынында actually *adv.*
шыңган эттер muscle *n.*
шыңгыы serious *a.*
шыңгыы strict *a.*
шыпшың dead *a.*
шырай face (e.g., human) *n.*
шыргай thick *a.*
шыяан ам Ritual words that have no direct meaning but signal the beginning a tale *disc.*
шыырак strong *a.*
шыырак билиглиг adept *a.*
шээр аарыг venereal disease *n.*
шээр мал small (horned) livestock (e.g., sheep, goats) *n.*

Ы

ыдар send *v.*

ыдар tell *v.*
ыдык holy, sacred *a.*
ыглаар cry *v.*
ыглаар weep *v.*
ыглаар-сыктаар cry *v.*
ыжар swell up *v.*
ыжык swelling *n.*
ызырар чүвези stinger
ызырар sting, bite (e.g., insect) *v.*
-ыксаар (~ -ыскаар) want to *suffix*
ылап probably *a.*
ылап really, completely, absolutely *adv.*
ылап really, truly *adv.*
ылаптыг authentic *a.*
ылавылап көөр consider *v.*
ылгаар choose *v.*
ылгал difference *n.*
ылгалыр differ *v.*
ылгаттынар differ *v.*
ылчыңнаар joke *v.*
ымыраа gnat *n.*
ынаар agree *v.*
ынаар to there *a.*
ынак болур love *v.*
ынакшыыр love *v.*
ынакшыл love *n.*
ынаныр hope *v.*
ынаныш hope *n.*
ынаныштыг бүзүрээр rely on, trust *v.*
ынавас deny *v.*
ында there *a.*
ында-кайда seldom, once in awhile, infrequently *adv.*
ында-хаая (келир) seldom, once in awhile *adv.*
ындыг such *a.*
ындыг бе really? *disc.*
ындыг болбайн канчаар of course *disc.*
ындыг болза-даа but *c.*

ындыг чадавас probably, most likely *disc.*
ындыг хевирлиг obvious *a.*
ындыг янзылыг obvious *a.*
ындында behind, beyond, away from *p.*
ынчаарга but *c.*
ынчал please *a.*
ынчалза-даа but *c.*
ынчалзачок but *c.*
ынчалзачок but, nonetheless *c.*
ынчангаш therefore, that's why *disc.*
ынчангаш thus(ly) *adv.*
ынчангаш why *a.*
ынчанмайн канчаар of course disc.
ынчаш ~ ынчеш then *a.*
ыңай away (from), off, further *adv. p.*
ыңай go off, move away (from) *v.*
ыр song *n.*
ырак(кы) far *a.*
ыракче afar, to *p.*
ыракта afar *p.*
ыракта beyond, far away *p.*
ырактан afar, from *p.*
ырбаар alter *v.*
ыргак буттуг bow-legged *a.*
ыргак crooked, bent *a.*
ыргаяр bend *v.*
ыргайтыр bend *v.*
ыржым calm, quiet, peace(ful) *a.*
ыржым dead *a.*
ыржым silence *n.*
ыглаар sing *v.*
ыглаары singing *n.*
ыт dog *n.*
ыш smoke *n.*
ышкаш like, as if, resembling *adv.*

ышкынар lose *v.*
ышкынары loss *n.*
ыыт sound *n.*
ыыт voice *n.*
ыыткыр loud *a.*
ыыттавазы keeping silent, keeping one's mouth shut, keeping a secret *n.*
ыядынчыг ashamed *a.*
ыядыр be ashamed, be shy, be embarrassed *v.*
ыянчыг ashamed *a.*
ыяш tree, wood *n.*
ыяттырар embarrass *v.*

Э

эвес not, no *gram.*
эвилел union *n.*
эвээш little, few *a.*
эвээш кезии minority *n.*
эвээжээр decrease, become few *v.*
эге completely *adv.*
эге beginning, introductory *a.*
эге beginning, origin *n.*
эге бажы headwaters *n.*
эгелээр begin *v.*
эгендирер bewilder *v.*
эгенир embarrass, shame *v.*
эгин shoulder *n.*
эглир turn back, return *v.*
эдер deer (male, uncastrated reindeer) *n.*
эдер low *v.*
эдер correct, re-do *v.*
эдерер follow *v.*
эдери lowing *n.*

эдилээр command *v.*
эдирээ tool (wooden, saw-toothed board used to scrape animal hides) *n.*
эдирээ бистиг sawtoothed *a.*
эдер 1. make a sound (e.g., a gun, musical instrument, etc.) 2. bleat, baa (sheep) *v.*
эжелекчи invader, conqueror *n.*
эжелеп алыкчы conqueror *n.*
эжелеп алыр adopt *v.*
эжелеп алыр conquer *v.*
эжелеп алыры conquest *n.*
эжер row (e.g., a boat) *n.*
эжер braid (rope, brooms, etc.), weave *v.*
эжеш pair *n.*
эжик gate, door *n.*
эжиндириишкин swimming *n.*
эзеңги stirrup *n.*
эзеңгилер style of throat singing, imitative of the sound of singing while riding a horse *n.*
эзер saddle *n.*
эзим forest, wood(s) *n.*
эзир eagle *n.*
эзирээн drunk *a.*
эзирик drunk *a.*
эзээр yawn *v.*
эзээшкин yawn *n.*
экзамен examination *n.*
эки kind *a.*
эки good *a.*
эки well *a.*
экии hello *disc.*
экиирге hospitality *n.*
экииргек generous *a.*

экилээр greet *v.*
экижидер improve *v. tr.*
экижидери
improvement *n.*
экижидилге
improvement *n.*
экижиир improve *v. itr.*
экижиири
improvement *n.*
экиртир cure *v.*
экран screen *n.*
элбек plentiful *a.*
элбек abundance *n.*
элбек болур
abundance, be in *v.*
элбек болуру
abundance *n.*
элбекшиир
abundance, be in *v.*
элчин ambassador *n.*
элдээртип чугаалаар
hint, allude to *v.*
элдеп amazing *a.*
элдептиг amazing *a.*
элчиген donkey, ass *n.*
элчигеш donkey *n.*
(diminutive)
элээди adult *n.*
элээн enough, fairly
adv.
элээн 1. enough,
sufficiently, fairly
2. a certain
amount
adv.
элезин sand *n.*
элик mountain goat
(female) *n.*
элик roe deer *n.*
эм medicine *n.*
эм drug *n.*
эм оът medicinal
herb *n.*
эмчи doctor *n.*
эмер suck breast *v.*
эмзирер breast-feed
v.
эмиг breast *n.*
эмин эртир too
much, too many
adv.
эмнээри cure *n.*
эмнелге medicine *n.*
эмнелге hospital *n.*

эне grandmother *n.*
эник cub *n.*
эниктээр cub *n.*
эңдерик many (there
are many) *a.*
эң most *adv.*
эң-не most *adv.*
эп чок uncomfortable
(e.g., a situation) *a.*
эп-найырал peace,
friendship *n.*
эпос epic *n.*
эптиг comfortable,
appropriate,
convenient *a.*
эр (кижи) male, man
n.
эр кас gander *n.*
эр кижи man *n.*
эр үре pollen, sperm
n.
эрге law, order *n.*
эрге-чассыг gentle *a.*
эргелекчи manager *n.*
эргежок чугула(зы)
necessity *n.*
эрги old *a.*
эргилер turn, return *v.*
эргим dear *a.*
эргий маңнаар
escape, go around *v.*
эрес дидим чорук
courage *n.*
эриир melt *v.*
эрик edge, bank (e.g.,
river), coast *n.*
эрин lip *n.*
эрин салы moustache *n.*
эрин(ниң) bilabial *a.*
эрлик underworld *n.*
эрнин дөрбейтир
blow *v.*
эрте early *adv.*
эрте-бурунгу
antique/ ancient *a.*
эртем science *n.*
эртемниң scientist,
scholar *n.*
эртен tomorrow *adv.*
эртен morning *n.*
эртенги чем
breakfast *n.*

эртеңги хая sunrise, dawn *n.*
эртер pass by; surpass *v.*
эртер 1. pass 2. catch up to *v.*
эртине treasure *n.*
эртип although (part) *adv.*
эрткен past *a.*
эрткен last *a.*
эрттирер celebrate *v.*
эттээр horsewhip *v.*
эчизинге четпээн imperfect, incomplete *a.*
эш friend, comrade *n.*
эштир swim *v.*
эштири swimming *n.*
эът meat *n.*
эът садыгжызы butcher *n.*
эът-бот body *n.*
ээ host, owner *n.*
ээги rib *n.*
ээжек heel *n.*
ээзи болур command, rule over *v.*
ээлдээ politeness *n.*
ээлдек polite *a.*
ээлдек politeness *n.*
ээлеп алыр adopt *v.*
ээлээр command *v.*
ээн dead, empty *a.*
ээн хову desert *n.*
ээр wrap *v.*
ээр bend *v.*
ээр return, come back *v.*
ээремчигей spider *n.*
ээремчигей дузаа cobweb *n.*
ээремчик spider *n.*
ээремчик дузаа cobweb *n.*
ээрен idol, animistic or shamanic totem, protector spirit *n.*
ээрежир beg *v.*
ээриил бөргү screw (Archaic) *n.*
ээриил дүлгүүрү screwdriver *n.*

ээтпек bay *n.*

Ю

юбка skirt *n.*
ювелир jeweller *n.*
юбилей anniversary *n.*
юрист lawyer, attorney, barrister *n.*

Я

яблоко apple *n.*
ядамык poor *a.*
ядыы poor *a.*
язва ulcer *n.*
языты-мелегей tortoise, turtle *n.*
яла punishment *n.* *Archaic.*
ялалаар punish *v.* *Archaic.*
ялымчок cheap *a.*
январь January *n.*
янзы type, kind *n.*
янзы-бүрү diverse, of different types *a.*
янзылыг desparate *a.*
ярмарка fair *n.*

a

abandon *v.* каар, каапкаш баар
ability *n.* салымныы, салым чаян, билири, шыдаары
able *a.* билир, билдилиг, мергежилдиг
able *a.* салымныг, салым-чаянныг
able *a.* шевер (холдар)
aboriginal *a.* үндезин, доктаамал
about (e.g., approximately) *adv.* ол хире
about (approximately) *adv.* чыгам
about *p.* долгандыр
about *p.* дугайында
about *p.* хире
above *adv.* кырынче, өрү
above *p.* кырында, үстүнде
above *p.* үстүнде, кырында
above, to *adv.* кырынче, өрү, үстүнче
abroad (direction from) *p.* даштыкыдан
abroad (direction) *p.* даштыкыже
abroad (location) *n.* даштыкыда
abrupt *a.* кадыр, хенертен
absence *n.* чогу, чок болуру
absolute *a.* чугаажок чигзиниг чок
absolutely *adv.* аргажок

absorb *v.* сиңирер, сиңирип алыр
abstain *v.* кызыгаарлаар, ойталаар, өйлээр
abstract *a.* туугай, абстрактылыг
abundance *n.* элбекши, элбек, элбек болуру
abundance, be in *v.* элбекшиир, элбек болур
abuse *n.* дорамчылал
abuse *v.* бастыр
abuse *n.* базымча
abuse *v.* базымчалаар
abuse *v.* базымчалаар, бастыр, дорамчылаар, сеткилин хомудадыр
abuse *v.* сеткилин хомудадыр
accelerate *v.* дүргедээр
accent *n.* ударение
accept *v.* хүлээп алыр
accident *n.* үрелиишкин, авария,
accident *n.* айыыл халап
accident, car crash *n.* авария, үрелиниишкин
accidental *a.* душ болган
accidental *a.* таварылга болган
accidental *a.* хей таварылга болган, үргүлчү эвес
acclaim *v.* бүгү чонга чарлаар
accommodate *v.* чаңчыктырар
accommodate *v.* таарыштырар
accompany *v.* кады

чоруур, үдээр
accompany, see off *v.* чедирер
accomplish *v.* үүлгедир, кылыр
according to *p.* ёзугаар
according to *p.* ёзугаар биле
according to *suffix* - биле
accordingly *adv.* мынчангаш
account *n.* сан
accusative *n.* онаарының падежи
accuse *v.* буруудадыр, буруу онаар
accused, be *v.* буруудаттырар
achieve *v.* чедер, чедип алыр
achievement *n.* чедиишкин
acknowledge *v.* миннир, билир, угаар, угаап билир
acolyte *n.* шавызы
acorn *n.* дуб чочагайы
acquaint *v.* айтып таныштырар, көргүзүп таныштырар, таныштырар
acquainted, get *v.* таныштырар, айтып таныштырар
acquire *suffix* -ЛИГ апаар
acquire *v.* тывар, тып алыр
acquire (become) *v.* -ЛИГ апаар
acquire, buy *v.* садып алыр
across *p.* доора (+ Genitive)
across *p.* кежир, кежилдир
across the river *adv. p.* кежиг
act *n.* херек, ажыл иш
active *a.* ёзулуг

active *a.* чиңгине
active *a.* шалыпкын, шапкын
actual, real *a.* шынныг, боттуг
actually *adv.* шынында
adapt *v. itr.* чаңчыгар
adapt *v. itr.* тааржыр
adapt *v. tr.* чаңчыктырар
adapt *v. tr.* таарыштырар
add *v.* кадар
add *v.* немээр, немей каар
addition *n.* немээри, немээшкин
address *n.* адрес
adept *a.* шыырак билиглиг
adhere *v.* чыпшынар, чыпшына бээр
adjective *n.* демдек ады
adjoin *v.* каттыжар, чанында турар, кыйыында турар, кыдыында турар
admirable *a.* магаданчыг, кайгамчык
admire *v.* кайгаар
admire *v.* магадаар
admit *v.* чөпшээрээр, киирер
admit, lead in *v.* киирер
adopt *v. tr.* ажыглаар, ээлеп, эжелеп алыр
adorn *v.* шиметтинер, каастаттынар
adroit *a.* аваангыр, капшагай
adult *a.* улуг, элээди
advance *v.* бурунгаарлаар, шимчээр, чылар
advanced *a.* мурнакчы(ның)

adventure *n.* ужурал (онза таварылга)
adverb *n.* наречие
advertisement *n.* реклама
advice *n.* сүме, арга-сүме
advise *v.* сүмелээр
advocate *n.* адвокат, болчукчу
afar *p.* ыракта
afar, from *p.* ырактан
afar, to *p.* ыракче
affix *n.* кожумак
afraid *a.* хоюган, корткан
afraid, be *v.* коргар
after *p.* соонда, сөөлүнде
afterwards *adv.* соонда, сөөлүнде, алызында, кедизинде барып
again *c.* база каттап, ам база, дагын
again, once more *adv.* база каттап
against *p.* дужунда, удур көөрге, деңнээрге, бодаарга
age (literally 'snow') *n.* хар
age *n.* назы, назын
aged *a.* кырыксай берген, улгады берген, хары дөгүй берген
agitate *v.* хөлзедир, девидедир, дүвүредир, сүрээдээр, чалгыдар, бырлаңнадыр
ago *adv.* бурунгаар
ago *adv.* дедир, аткаар, соңгаар
agonize *v.* түрээр, түрегдээр
agree *v.* чөпшээрээр
agree *v.* ынаар
agreement *n.* дугуржулга
agreement *n.* чөпшээрежилге
agriculture *n.* көдээ ажыл-агыйы
aimak (administrative territory) *n.* аймак
aimless *a.* сорулга чок, хей
air *n.* агаар
airline *n.* агаар оруу, самолёттар ужар орук
airplane *n.* самолёт, ужар-хеме
airport *n.* аэропорт
ajar *a.* эжикти бичии, шала ажыдар
alcohol(ic) drink, fermented milk alcohol *n.* арага
alert *a.* дүвүрээзин, хөлзээзин
alert, warning *n.* дүвүрээзин
alike *a.* чаңгыс аай, дөмей
alive *a.* дириг, амылыг
alive, be *v.* амыдыраар
all *pro.* бүгү
all, every *pro.* шупту
allowable *a.* чөпшээреп болур, туруп, бооп болур
allowed, be *v.* туруп болур
almost *adv.* барык, барык-ла
almost *adv.* чыгыы
alone *adv.* озалааш
alone *adv.* чаңгыс
alone *adv., a.* чааскаан
along *p.* дургаар
along *p.* узун дургаар
aloud *adv.* дыңналдыр, дыңзыдыр
alphabet *n.* алфавит
also *c.* база
alter *v.* өскертир, ырбаар
although *adv.* эртип
although *c.* болза-даа

although *suffix* -даа болза
always *adv.* кажан-даа
always *adv.* кезээде
always *adv.* черле
amazing *a.* элдептиг, элдеп
amazing *a.* кайгамчыктыг, кайгамчык
amazing *a.* магалыг
amazing *a.* чиктиг элдеп
ambassador *n.* элчин
ambiguous, having two meanings *a.* ийи уткалыг
ambitious *a.* чүткүүр, оралдажыр
ambivalent *a.* хамаанчок
amount *n.* түң
amount, a certain amount *adv.* элээн
amusement *n.* оюн-тоглаа
amusement *n.* хөглээшкин
analysis *n.* сайгарылга
ancestor *n.* өгбе
ancestry, tribe *n.* аймак
ancient grave marking stones lined up in rows (as soldiers) *n.* шериг
ancient (former, old) *a.* бурунгу
and *c.* болгаш
and *suffix* -биле
anger *n.* килең
angle *n.* азыг
angle *n.* булуң
angry *a.* ажынган, хорадаан
animal *n.* амытан
animate *a.* дириг
animate *a.* сорук кирген
animate *v.* амылыг
anniversary *n.* болган үези
anniversary *n.* ой
anniversary *n.* юбилей
annoy *v.* анчыгзындырар
annual *a.* чыл бүрүдеги, чыл санында
another *a.* база бир
another *a.* өске
another *pro.* база бир
answer *n.* харыы
answer *v.* харыылаар
ant *n.* кымыскаяк
antique, ancient (person) *a.* чөнүк
antique/ancient *a.* эрте-бурунгу
anvil *n.* дөжү
any *pro.* кандыг-бир, чүү-бир
any *pro.* чүү-бир, кандыг-бир
anybody *pro.* кандыг-бир кижи
anybody *pro.* кым-бир кижи
anything *pro.* кандыг-бир чүве
anything *pro.* чүү-бир чүве, кандыг-бир чүве
anything, nothing *pro.* чүү-даа
anyway, nonetheless *adv.* дөмей-ле
anyway, nonetheless *disc.* дөмей-ле
apart *adv. a.* тускай
apart *adv.* аңгы
apartment *n.* квартира, бажың
aphorism *n.* чечен сөс
apologize *v.* буруузун миннир
apologize *v.* өршээл дилээр
apology *n.* өршээл, буруузун миннири
appear *v.* илерээр
appear *v.* көстүр, келир

appearance *n.* тыптыры, үнери, төрүттүнери
appearance, form *n.* хевир
apple *n.* яблака
appoint *v.* доктаадыр
appoint *v.* тодарадыр
appointment *n.* болчаг, ужуражыры
appointment *n.* доктаадыры
appointment *n.* томуйлаары, сүме
appreciate *v.* үнелээр, өртээн доктаадыр
approach *v.* чоокшулаар
appropriate *a.* эптиг
appropriate *a.* тааржыр
approval *n.* чүүлдүг деп көөрү
approximate *v.* чоокшулаар, чоокшклажыр
approximately *adv.* барык-ла, хире
approximately *adv.* чижеглээрге, чижээлээрге
April *n.* дөрт ай, апрель
arable *a.* тарыыр, тарылганың
archery competition *n.* адаан мөөрей
area *n.* делгем
argue *v.* маргыжар, маргылдажыр
argue *v.* шынзыдар, бүзүредир
argument *n.* барымдаа
arise *v.* тыптыр, тыптып келир
arm *n.* хол
armchair *n.* кресло
armed *a.* чепсеглээри, чепсеглээшкин,

чепсегленири, чепсеглениишкин
armpits *n.* колдук
army *n.* армия, шериг
arrival *n.* келири
arrive at *v.* чедер, чедип алыр
arrive *v.* келир
arrive *v.* чеде бээр
arrow *n.* согун
arrowhead *n.* молдурук
art *n.* уран чүүл, арга, мергежил
art, artistic *a.* уран-чечен
article (legal, news) *n.* статья, чүүл
artificial *a.* кылымал
as soon as *adv.* билек
as soon as *adv.* орта
asbestos *n.* асбест
ascend *v.* үнер
ascent *n.* үнери
ascent, take-off *n.* үннүүшкүн
ashamed *a.* ыянчыг, ыядынчыг
ashamed, be *v.* ыядыр
ashes *n.* хүл
ask for, request *v.* дилээр
ask *v.* айтырар
askew *a.* хыйыртай, хыйыртап
aspire to, try *v.* кызар
aspire *v.* чүткүүр, оралдажыр, кызар
ass (anatomy), butt, bottom *n.* ужа
ass *n.* элчиген
assembly *n.* чыглыышкын, чыглыры
assembly *n.* чыылда, чыыш
assignment *n.* даалга, онаалга
assist *v.* дузалаар
assistance *n.* дуза, дузаламчы

astral *a.* сылдыстың
astute *a.* кажар, нарын, ханы бодалдыг
astute *a.* хан бодалдыг
at full gallop *adv.* байгы күжү-биле
at full gallop *adv.* бар шаа-биле, шыдаар шаа-биле
at least *adv.* оода
at *p.* кыйыында
at *p.* чанында
at the front *p.* бажында
attack *n.* шавар халдаашкын, шаап халдаары
attempt *n.* оралдажыышкын
attempt *v.* оралдажыры
attention *n.* кичээнгей
attest *v.* херечилээр, шынын бүзүредир
attorney *n.* адвокат, болчукчу
attraction *n.* тыртыжары, тыртары
audible *a.* дыңналыр, дыңналып турар
August *n.* Август, сес ай
aunt (by marriage) *n.* чаавай
aunt *n.* даай ава
aunt *n.* чеңге
authentic *a.* ёзулуг, ылаптыг
author *n.* чогаадыкчы, автор
authorization *n.* төлээледири
authorize *v.* төлээледир
automobile *n.* машина
autumn *n.* кыс

auxiliary (auxiliary verb) *a.* дузалал сөзү, кылыг сөзү
avenge *v.* өжээн негээр
avenger *n.* өжээн негекчизи
awake *v. itr.* оттур, оттуп келир
awake *v. tr.* оттурар
awake *v. tr.* хайныктырар
aware of, be *v.* миннир
away (from), off, further *adv. p.* ыңай
axe *n.* сүге, балды

b

baby *a.* чаш
baby *n.* бичии
baby *n.* чаш уруг
back *n.* оорга
back *adv.* дедир
bad *a.* бак
bad *a.* багай
bad, mean *a.* каржы
bad (unneccessary, improper) *a.* хей
bag *n.* сумка
baggage, load *n.* чүък, багаж
bald *a.* калчан
bald *a.* тас
ball *n.* мячик, бөмбүк
ban *v., v. tr.* хоругдаар, хоруур
ban *v.* хоруглуг болур, хоругдалдыг болур
bandage *n.* бинт, балыг шарыыр пөс
bandit *n.* үптекчи, дээрбекчи тонакчы

bank (e.g., river) *n.* эрик
bank *n.* банк
banned, be *v.* хоруглуг болур, хоругдалдыг болур
banned, forbidden *a.* хоруглуг, хоругдаан, хоругдаттынган, хоругдаттырган
banner *n.* тик
bare *a.* дазыр
bare *a.* чанагаш
bare *a.* тас
bark *n.* чөвүрээ
barley *n.* арбай, көже
barn *n.* сери, сарай
barrel *n.* доскаар
barren *a.* ас
barren *a.* куруг
barren *a.* чегей
basis *n.* чылдак, чылдагаан
basket *n.* арык, корзина
bat *n.* часкы
bathhouse *n.* чунар-бажың
bathroom *n.* ванна
battle *n.* тулчуушкун
bay *n.* бухта, ээтпек, мугулдур
bay *n.* доруг
be able to happen, occur *v.* болур
be acquainted *v.* таныжар, таныжып көөр
be accused *v.* буруудаттырар
be acquainted *v.* таныжар, таныжып көөр
be altered *v.* өскерлир, өскелир
be aware *v.* билир
be dazed *v.* магадаар, кайгаар
be near *v.* чоокшулажыр, чоок болур
be sorry for, sympathize with *a.* харааданчыг
be sufficient, suffice *v.* болур
be (present) *v.* бар, бар болур
be (future) *v.* болур
be *v.* турар
be(come) angry *v.* ажынар, хорадаар
be(come) cautious *v.* кичээнир, кичээнири
beach *n.* сугга эштир чер, пляж
bead *n.* шуру, чинчи
beak *n.* думчук, хаай
beam *n.* херел
bear deity, deity *n.* хайыракан, адыг
bear *n.* адыг
bear *n.* хайыракан
bear witness to *v.* шынын бадыткаар
bear witness to, attest to *v.* шынын бүзүредир
beard *n.* сал
beat (e.g., in wrestling) *v.* каар, каапкаш баар
beat *v.* каксыр
beat, strike, pound *v.* кагар
beautiful *a.* каас-коя
beautiful *a.* чараш
beauty *n.* чаражы
beaver *n.* кундус
because *disc.* чүге дээрге
become deep (water) *v.* тереңнээр
become shallow (water) *v.* сыыгаар
become *v.* ... апаар,

доктаар
become *v.* туруптар
become weak *v. itr.* кошкаар
bed *n.* орун
bed(ding) *n.* дөжек
bee *n.* ары
bee stings *n.* уурак, сүт аазы
beef *n.* инек эъди
beehive *n.* ары өө, ары үдээ, улей
beer *n.* пива ~ пиива
beetle *n.* доос-кара
beetle *n.* мыйыстыг курт
before *p.* турунда
before, near(by) *p.* бетинде
befoul *v.* бораар
befoul *v.* хириктирер
befoul, dirty *v.* хирлендирер, былгаар
beg *v.* ээрежир
beg *v.* чанныр
begin (e.g. 'winter has begun') *v.* дүжер
begin *v.* эгелээр, эгелей бээр
beginning and end *n.* ужу-бажы, бажы
beginning *n.* баш
beginning, introductory *a.* эге
beginning, origin *n.* эге
behave *v.* бодун ап чорууру
behavio(u)r *n.* бодун алдынары
behavio(u)r *n.* чурум
behavior, character *n.* ааржы-чаңы
behind *p.* артында
behind, beyond, away from *p.* ындында
belief (hope) *n.* идегел
belief *n.* бүзүрел

belief *n. itr.* бүзүрээри
believable *a.* болгу дег, болумчалыг
believe *v.* бүзүрээр, шынзыгар
bell *n.* коңга, звонок
belly *n.* ижин
belly *n.* хырын
belong *suffix -НИИ* болур
belong *v.* хамааржыр
beloved *n.* амырак
below *p.* адаанда, алдында
below *p.* алдында
below *p.* куду
belt (sash) *n.* кур
bench *n.* сандай
bench *n.* узун сандай (~ сандай)
bend *v.* ээр, эглир
bend *v.* ыргайтыр, ыргаяр
beneficial *a.* ажыктыг
berry *n.* кат
beside *p.* кады
beside *p.* кожазыында, кожа
beside *p.* чанында
beside *p.* чоогунда
besides (+Allative case) *adv.* өске
besides *c.* оон аңгыда
best *a.* эки, дээре
betroth *v.* дүгдээр
betrothal *n.* дүгдээри, дүгдээшкин
better, best *a.* дээре
between *p.* аразында
beverage *n.* суксун
bewilder *v.* ыяттырар, эгендирер, бижиргедир
bewildered, be *v.* бижиргээр
bewildered, be *v.* ыядыр, эгенир, бижиргээр
beyond *p.* даштында

beyond, far away *p.* ыракта
beyond, out(side), outside of *p.* дашкаар
bicycle *n.* терге (чадаг-терге)
big *a.* улуг
big dipper *n.* чеди-хаан
bilabial *a.* эрин(ниң), үрер эдер-хааржак
bilabial *a.* эриннің, эрин үннери, хааржак
bi-level, two storied *a.* ийи каът(тыг)
bilingual *a.* ийи дылдыг, ийи дыл кырында
bill *n.* сан(аары), санаары
bind *v.* аргыыр
bind *v.* кожар
bind *v.* улаар
birch, birchbark used for kindling *n.* тос
birchbark hunting horn *n.* мургу
bird *n.* куш(каш)
birth *n.* төрүүрү, божууру
birthday *n.* төрүттүнген хүнү
bit *n.* суглук
bite the bit *v.* аксын тырттырбас
bite the bit *v.* аскымнаар
bite *v.* ужурар
bitter *a.* ажыр
blabber *v.* чалчыраар, чылчыраар
black *a.* кара
black grouse *n.* күртү
blacksmith, smith *n.* дарган
bladder *n.* сыңый
blade *n.* селеме
blame *n.* буруу шавары

blame *n.* сагындырыг
blame *v.* буруу шавар, чүүлдүгзүнмес
blanket *n.* чоорган
blatant *a.* илдең, иле, тодаргай
bleat *v.* маалаар
bleat, baa (sheep) *v.* идер
blessing, invocation *n.* йөрээл
blind *a.* согур
blink *v.* чивеңнедир
blister *n.* сугланғы
blood *n.* хан
blood prepared as food *n.* изиг хан, изиг хан
blouse *n.* блуза
blow (as on soup, tea) *v.* үрер
blow *v.* эрнин дөрбейтир
blow *v. itr.* хадыыр
blue *a.* көк
blunt *a.* шапты, дөгей, дыынмас, мелегей
blush *v.* ыядыр
boast *v.* мактаныр, мактаттынар
boat *n.* өөш
boat *n.* хеме
body *n.* эът-бот, тело
body *n.* мага-бот
bog *n.* малгаш
bog *n.* чиндиңнээш
bog *n.* тулаа
bog *n.* шалбаа
boil *v.* дүлер
boil *v.* хайындырар
boil *v. itr.* хайныр, изигленир, кылыктаныр
boil *v. tr.* хайындырар
boil *v.* хайныктырар, хайындырар
bond *n.* кинчи
bond *n.* харылзаа
bond *n.* холбаа

bone *n.* сөөк
book cover *n.* карт
book *n.* ном
boot *n.* сапык, идик
border *v.* кызыгаар
bore through (drill, make hole) *v. tr.* дежер, үттээр
bore *v.* өрүмнээр
bore *v.* үттээр
bored, be *v.* чалгаараар
boring *a.* чалгааранчыг
born, be *v.* төрүттүнер
both *adv.* ийелээ
both...and *c.* -биле
both...and *suffix* -даа...-даа
bother *v.* дүвүредир, дүүредир
bother *v.* хөлзедир
bottle *n.* шил
bottom *n.* дүп
bow *n.* ча
bow *v.* мөгейип мендилежир
bowl, tea bowl *n.* аяк
bow-legged *a.* ыргак, дагыр буттуг
bow-string *n.* кириш
box *n.* хаажак
boxing *n.* бокс
boy *n.* ос.
braid (hair) *n.* кежеге
braid (rope, brooms, etc.) *v.* эжер
braid hair *v.* чаъш өрүүр
brain *n.* лээ
branch (outcropping, effluent) *n.* адыр
branch, twig *n.* будук
brand *n.* изээн
brand *n.* кызыткан (демир)
brave *a* дидим
bread *n.* тараа, хлеб
breadth, width *n.* делгеми
breadth, width *n.* дескизи

breadth, width *n.* доора дурту, дооразы
breadth, width *n.* калбаа
break *n.* сынык
break through *v. itr.* дешти бээр
break through *v. itr.* ойлу бээр
break through *v. itr.* орлу бээр
break through, make hole *v. tr.* ояр
break through, make hole *v. tr.* орар, үттээр
break up *v.* чуура шавар
break up *v.* сы шавар
break up, break in(to) pieces *v.* буза шавар, чуура/ сый шавар
break *v. itr.* сынар
break *v.* сыяр
break *v.* сыгар
break *v.* үрээр
break, shatter *v.* бузар
breakfast *n.* эртенги чем
breast *n.* эмиг
breast *n.* хөрек
breast-feed *v.* эмзирер
breath *n.* агаар
breath *n.* тыныш
brick *n.* тууйбу, кирпич
bride *n.* душтук
bride, girl of marrying age *n.* назы четкен кыс
bridegroom *n.* күдээлээр кижи, күдээ боор кижи
bridge *n.* көвүрүг
bridle *n.* чүген
brief *a.* кыска
bright *a.* чайынныг, чырык

bright *a.* чидиг
brilliant *a.* кылаңайнып, чайыннанып турар, кылаңнааш, кылагар, чайынналчак
bring back *v.* чедирер
bring *v.* чедирип эккээр
broad *a.* алгыг, делгем
broad *a.* калбак
broken *a.* чуурук
broken *a.* сынык, бузук
broom *n.* ширбиил, ширбииш, туужуур
brother (elder brother) *n.* акы ~ акым
brother (vocative form) *n.* акый
brother, younger *n.* (эр) дуңма
brown *a.* хүреш
bucket (metal) *n.* демир-хууң
bucket *n.* кочал
Buddhist temple *n.* хүрээ
build *v.* тудар, тургузар
building *n.* бажың
bull *n.* буга
burden *n.* аары, аар чүве, аар чүък
burglar *n.* оор, ооржу кижи
burn *v. itr.* өрттенир, кывар
burn juniper (as incense for religious (animistic) purposes, to purify a thing, place or person) *v.* артыштаар
burn *v. tr.* өрттедир

burn *v. tr.* чиир
bury *v.* хөөржүдер, орнукшудар
bus *n.* автобус
businessman, trader *n.* сайгарлыкчы, комерсант
busy *a.* хөй ажылдыг, чай чок
but *c.* ындыг болза-даа
but *c.* ынчаарга
but *c.* ынчалза-даа
but *c.* ынчалзажок
but *disc.* харын
but, nonetheless *c.* ынчалзажок
butcher *n.* эът садыгжызы
butter *n.* саржаг, үс
butterfly *n.* ховаган
buttery *a.* саржаг(ның)
buttocks *n.* чаяа, ужа эъди
button *n.* өөк
buy *v.* садып алыр
buyer *n.* садып алыкчы
by *p. adv.* чыгам
by two *adv.* ийилээ
bye-bye *disc.* байырлыг

C

cabbage *n.* капуста
cabin *n.* казанак бажың
cafe *n.* кафе
calculate *v.* санаар, санап тывар
calculate *v.* үндүрер
calf (up to 1 year) *n.* бызаа
calf *n.* казыра
calf *n.* молдурга
call *v.* алгырар

call *v.* кышкырар
call *v.* кыйгарар, кый дээр
calm *a.* оожум, тайбың
calm *v.* оожуктурар, оожургадыр
calm (peace, relaxation) *a.* дыш, ыржым
camel colt (in 2nd year) *n.* дорум кур
camel *n.* теве
can *v.* шыдаар
can, may *v.* болур
canal (for water) *n.* буга
cancel *v.* болбас деп чарлаар
cancel *v.* солуур
cancel *v.* узуткаар
candle *n.* лаа
candy *n.* камбээт
candy *n.* конфета
cannot be, will not be *v.* болбас
canoe *n.* хеме
canyon *n.* кызаа, кашпал, чарык
capital *n.* найысылал, төп хоорай
capitulate *v.* дүжүп бээр
car *n.* чычаан, машина
careful, attentive *a.* кичээнгейлиг
careful, neat *a.* арыг
careful, precise, neat *a.* аянныг
carefully, slowly *adv.* аяр
cargo *n.* аар чүве, чүък
carpet *n.* хевис
carry *v.* дажыыр, дажыглаар, сөөртүр, сөдүртүр
cartilage *n.* кегжир
cartilage *n.* хыртың
case *n.* падеж
castrate *v.* акталаар, чазаар
castrated bull *n.* шары
cat *n.* диис, моортай
cat *n.* мый-ыт
catch up with, catch up to *v.* эртер
catch *v.* тудар, сегирип алыр
cattle *n.* мал
cattleman *n.* малчын
cause *n.* чылдагаан
cause, basis *n.* барымдаа, чылдак, чылдагаан
cautious *a.* бодамчалыг
cave *n.* куй
cedar *n.* пөш
cehat, swindle *v.* дуурайлаар
ceiling *n.* дээвиир
celebrate *v.* байырлап эрттирер
cemetery *n.* чевег, хөөр
century *n.* век, чүс чыл
ceremony *n.* ёзулал
chair *n.* ооргалыг сандай
chair *n.* сандай
change *v.* өскертир
changed, be *v.* өскерлир
charming *a.* таптыг
cheap *a.* чиик өртектиг, ялымчок
cheat, swindle *v. tr.* чиир, мөлчүүр
check mark *n.* галочка
cheek *n.* чаак
cheese curd (dried, hard granules) *n.* ааржы
cheese curd (wet) *n.* быштак
cherry *n.* вишня

chess *n.* шыдыраа, (хөл)-шыдыраа
chest *n.* хөрек
chest (box) *n.* аптара
chew *v.* дайнаар
chew *v.* кегженир
chicken/hen *n.* кыс дагаа
chieftain *n.* баштыңчы
chimney (stovepipe) in yurt *n.* хоолай
chimney *n.* ыш үндүрер хоолай
chin *n.* сегел
China, Chinese *n., a.* кыдат
choose *v.* соңгуур, соңгуп алыр,
choose *v.* шилиир
choose *v.* ылгаар
chop (down) *v.* одурар
chop *v.* доораар
church *n.* хүрээ, хиит, дуган
cigarette *n.* таакпы, папирос
circle *n.* төгерик, дээрбек, тырыкы
circle *n.* дээрбек
circle *n.* төгерик
circular *a.* төгерик, борбак, тырыкы
circumstance *n.* байдал
circumstance, condition *n.* таварылга
citizen *n.* хамааты
city *n.* хоорай
civil marriage ceremony *n.* бадылажыышкын
clamp *v.* дыңзыдыр тудар
clansmen *n.* төрели, чаңгыс чурттуг, чаңгыс сөөк кижизи
clap hands, applaud *n.* адыш часкаар

clap *v.* адыш часкаар, кагар
clapping *n.* хол часкаашкыны, адыш часкаашкыны
class *n.* аңгы
classmate *n.* чаңгыс класс(тың)
class(room) *n.* класс
claw *n.* дыргак
clay *n.* дой (довурак)
clean (wash) *v.* чуур
clean *a.* арыг, тас
clean up *v.* чайладыр
clean *v.* аштаар
clean *v.* аштаар, чуур
clean, pure *a.* арыг
clear (sky) *a.* аяс
clever *a.* угаанныг
climate *n.* агаар-бойдус климат
climb (up on) *v.* сыңар
climb *v.* үнер, үне бээр
clock *n.* шак
close *v.* хаар, хаап каар
closed *a.* хааглыг, хагдынчак, ҳаалчак, хаап каан
closet *n.* шкаф
cloth *n.* пөс
clothes *n.* идик-хеп, хеп
clothing *n.* хеп, идик-хеп
cloud *n.* булут
club *n.* моң
coal *n.* хөмүр
coast *n.* эрик
coast *n.* кургаг чер
coax *v.* көгүдер
coax *v.* чугаалажып алыр
coax *v.* чугаалажып алыр, көгүдер

cobweb *n.* ээремчик дузаа, ээремчигей дузаа
cocoon *n.* кокон
coerce *v.* албадаар
coerce *v.* албадаар, чыгаар
coffin *n.* хааржак
coincide, overlap *v.* каккылажыр
coincidence *n.* таварылга
coincidence, incident *n.* душ бооп
cold *a.* соок
collar *n.* моюндурук
collect *v. itr.* чыглыр
collect *v.* чыыр, чыгдырар, хавырар
collection *n.* чыынды
collide *v.* өскележир, каккылажыр
color *n.* өң
colt, camel *n.* бодаган
colt, horse (1 year and older) *n.* богба
colt, horse (1 yr. and older) *n.* сарбаа
colt, horse *n.* кулун, кулунчак
comb *n.* баш-шүүрү
comb *n.* дыргак
comb *n.* чазай дыраар
combine *v. itr.* каттыжар
combine *v. tr.* каттыштырар
come *v.* келир
comfortable *a.* эптиг таарымчалыг
command *v.* ээзи болур, ээлээр, эдилээр, чагырар
common *a.* ниити
compare *v.* деңнээр, дөмейлээр, дөмейлеп көөр

comparison *n.* деңнээшкин, деңнелге
complain *v.* кончуттунар
complain *v.* чаргылдажыр
complaint *n.* ажыл төлевири
complaint *n.* хомудал
complementizer (indicates that what preceded was a complementizer phrase) *gram.* деп
complete, finish (as an auxiliary verb) *v.* чедир
completely *adv.* эге
completely *adv.* шуут
complex *a.* берге
complex *a.* нарын
complicated, difficult *a.* нарын
compound *n.* сөс каттыжыышкыны
comrade *n.* эш
concern *v.* дээр
concern *v.* хамааржыр, дээр, каксы чугаалаар
conclude *v.* керээ чарар
conclusion *n.* чарары
conclusion *n.* түңнел
concord *n.* тааржылга
condition, situation *n.* байдал
conditional *a.* дугурушкан, дугуржуп доктааткан
cone (pine cone) *n.* чочагай
confidence *n.* бүзүрелдии, бүзүрээри
confluence (e.g., river) *n.* белдир

confluence *n.* каттыжары, каттыштырары
congealed (yellow) butter *n.* саржаг
congratulate *v.* байыр чедирген, амыр менди айтырган
conifer *n.* бүрүлүг
conjugate *v. itr.* кожуглаттынар
conjugate *v. itr.* өскерлир, кожуглаттынар
conjugate *v. tr.* кожуглаар
conjugate *v. tr.* өскертир
conjugate, change *v.* itr. өскерлир
conjugation *n.* кожуглаттынары, кожуглаары
conjugation *n.* өскертири, өскерлири
conquer *v.* чаалап алыр, эжелеп алыр
conqueror *n.* эжелекчи
conqueror *n.* эжелеп алыкчы
conqueror *n.* чаалап алыкчы
conquest *n.* эжелеп алыры
conquest *n.* чаалап алыры
conscience (mentality) *n.* сеткил
conscience *n.* нүүр, арын-нүүр
consciousness *n.* (угаан) медерел, куъду
consecutive *a.* туруштуг, чайгылыш чок, дес дараалашкаа
conserve *v.* арттырар
conserve *v.* кадагалаар, камгалаар, хевээр арттырар
conserve *v.* камгалаар
conserve *v.* хевээр
conserves *n.* каарган
consider *v.* санаар
consider *v.* топтап көөр
consider *v.* топтап, ылавылап көөр
consider *v.* ылавылап көөр
consist of *v.* болур
consist *v.* тургустунар
consist *v.* тургустунар, болур
consistent *a.* быжыг, дек үрелбес, читпес
consonant *n.* ажык эвес (үн)
constant *a.* үргүлчү, [illegible]

consult *v.* сүмелээр, сүмележир
contact *n.* дегжири
contact *n.* кожаланчыры, кожа турары
contact *v.* дегжир
contact *v.* кожаланчыр, кожа турар
contemporary *a.* амгы үе(нин)
contemporary *n.* чаңгыс үе(нин) кижилери
contents *n.* допчузу
contents, sense, meaning *n.* утказы
contest, competition *n.* шылгал
continue *v.* уламчылаар, үргүлчүлээр
contribute *v.* *дузалаар, деткиир*
contribution *n.* *деткимче*

convenient *a.* эптиг, таарымчалыг
conversation, speech, talk(ing) *n.* чугаа, беседа
convert *v.* болдурар
convert *v.* шилчидер
convert *v.* хуулдурар
convince *v.* шынзыдар
cook *n.* паштанчы, повар
cook *v.* чем кылыр, чем белеткээр
cook *v.* дүлер
cook *v.* паштаныр
cooking pot *n.* хымыш
cool *a.* сериин, сооксумаар
copper *n.* чес, хола
corner *n.* азыг, булуң
corpse *n.* мөчү сөөк, скелет
corral *n.* кажаа
correct *a.* шын(ныг)
correct *v.* эдер, эдип чазаар
correction *n.* чазалга
cost *n.* өртек
cotton blanket *n.* хөвеңниг чоорган
cough *n.* чөдүл
cough *v.* чөдүрер, чөдүртүр
country *n.* оран
country *n.* чурт
countryman (fellow citizen, person who lives in the same land/place) *n.* чаңгыс чер чурттуу
countryside *n.* көдээ суур, деревня, суур чер, көдээ чер
courage *n.* эрес дидим чорук
course, of course *adv.* ынчанмайн канчаар, ындыг болбайн
court *n.* суд, шүүгү

courtyard *n.* херим ишти
courtyard, outdoors *n.* дашты, дашкаар
cousin *n.* кадар
cousin *n.* кады төрүвээн
cover *v.* шуглаар, шывар, чадар
cow *n.* инек
coward *n.* кортук кижи
cowardly *a.* кортук
crane *n.* дуруяа
crawl *v.* оожум шимчээр, хөделир
crawl, act slowly *v.* оожум хөделир
crawl, move slowly *v.* оожум шимчээр
crazy *a.* тенек аарыг, угааны солуу, албыстыг
cream *n.* өреме, сүт хоюу
crime *n.* кем-херек
criminal *n.* кем-херек үүлгедикчизи
criminal *n.* херектен, үүлгедикчи, херек үүлгедикчизи
crooked (not straight) *a.* дорт эвес
crooked *a.* хыйышкак
crooked, bent *a.* ыргак
crop *n.* дүжүт
cross (e.g. the street) *v.* кежер
cross (over) *v.* кежер
crow *n.* кускун
crowd *n.* бөлүк кижилер
crowd *n.* мөөң чон
cruel *a.* каржы, дерзии, дошкун, кээргел чок
crush *v.* чуура базар, чылча базар
crush, press *v.* кызар
cry *v.* мөөрээр
cry *v.* ыглаар, сыктаар

cub (give birth to cubs) *v.* эниктээр
cub *n.* эник
cucumber *n.* огурец
culture *n.* культура уран-чүүл
cup *n.* дашка
cup *n.* кундага
cup *n.* тудалыг аяк
cupboard *n.* шкаф
cure *n.* эмнээри
cure *v.* экиртир, экирти эмнээр
currency *n.* валюта, акша
curtain *n.* көжеге
custom *n.* ёзу
custom *n.* чаңчыл
cut *v.* кезер

d

dagger *n.* кинжал
daily routine *n.* хүн-бүрү болур чүүлдер
dairy (products) *n.* ак чем (сүттен кылган чем)
dairy product (An edible, tasty brown residue of boiled milk, it accumulates on the inside of the distilling barrel in the process of making araga, and is then scraped off and eaten.) *n.* чөкпек
dam *n.* боогдал, плотина
damage *n.* хора
damp *a.* шык, өл
dance *v.* танцылаар
danger *n.* айыыл
dangerous *a.* айыылдыг
dark *a.* караңгы
dark blue *a.* чиңгир көк, кара(ңгы)-көк

darkness *n.* караңгы
data *n.* медээлер
date *n.* дата, үйе
dative case *n.* бээриниң падежи
daughter *n.* кыс, уруг
daughter *n.* уруг
daughter-in-law *n.* келин
dawn *n.* даң хаяазы, хаяа
dawn *n.* хаяа, даң хаяазы
day after tomorrow, the *n.* соңгузу хүн
day before yesterday, the *n.* бурунгу хүн
day *n.* хүн
daytime *n.* хүндүс
daze *n.* кайгаары
daze *n.* кайгадыр
daze *n.* магадаары
daze *n.* магададыр
dazed, be *v.* кайгаар
dazed, be *v.* магадаар
dead *a.* өлүг, өлген, ыржым, шыпшың, ээн
dead end, situation with no way out *n.* баш муңгаш
dead, empty *a.* ээн
deadline, time period *n.* хуусаа
deadly *a.* өлүмнүг
deaf *a.* дүлей, кулаа кадыг
dear *a.* эргим
death *n.* өлүм
debt *n.* хүлээлге
December *n.* декабрь он ийи ай
december *n.* он ийи ай, декабрь
decide *v.* бодаар
decide *v.* шиитпирлээр
decide, think so *v.*

деп бодаар, деп, бодаар
decision *n.* бодаары
decision *n.* бодаары, шиитпир
declension *n.* өскертири, өскерлири
declension, change *n.* өскерлири, өскертири
decompose *v.* ириир
decrease *v.* эвээжээр, бичелээр
deep *a.* терең
deep *a.* ханы
deer (domesticated reindeer) *n.* иви
deer (female reindeer after first mating season) *n.* мынды
deer (male, uncastrated reindeer) *n.* эдер
deer herder (reindeer herder) *n.* ивижи
defeat *v.* тиилээр
defeat, failure *n.* аштырыышкын
defend *v.* болчур, болчукчулаар
defend *v.* камгалаар
defense *n.* камгалал, камгалаары
definite *a.* тодаргай, доктаамал, турум
degree *n.* деңнел
degree *n.* чада
degree *n.* хемчээл
deity *n.* бурган
deity, sky god(s) *n.* курбустуг
delay, be late *n.* озалдаары
delay, postpone *n.* саадаары, саадаашкын
delicious *a.* амданныг, таптыг, чаагай
deliver *v.* чедирер

delivery *n.* чедирилге
demanding *a.* негелделиг
demon *n.* четкер, шулбус
demonstrate *v.* көргүзер
deny *v.* болбас дээр
deny *v.* ойталаар, ынавас
deny *v.* чок, болбас дээр, хүлээвес, чөпшээрешпес
deny *v.* чөпшээрешпес
deny *v.* хүлээвес
deny *v.* ынавас
deny, refuse, say no to *v.* чок дээр
depart *v.* чоруур
depart *v.* үнер
department *n.* факультет
department store *n.* универмаг
departure *n.* чоруптары
departure *n.* үннүүшкүн
dependent *a.* чагырткан
depth *n.* тереңи
depth *n.* ханызы
derivation *n.* сөс чогаадылгазы
derivational *a.* чогаадылга
derivational *a.* сөс тургузар, чогаадыр, чогаадылга
descend *v.* кудулаар, бадар
descend, go down *v.* дүжер
descend, go downstream *v.* бадар
describe *v.* тодарадып бижиир
description *n.* тодарадып бижиири

desert *n.* куруг, ээн хову
desert, sandy place *n.* кум
desiderative *a.* күзел наклонениези
desiderative *a.* күзенчиг
desire *n.* күзел, күзээри, тура, хөөн
desire *v.* күзээр
desire *v.* туралаар
desk *n.* парта
desperate *a.* аар-берге
desperate *a.* идегелин шуут ышкынган, шуут мугуртаан, шуут муңгагдаан
dessert *n.* десерт
destroy *v.* узуткаар, чок кылыр
destruction *n.* бузары, үрээри, бустуру, үрелири
destruction *n. itr.* бустуру, бузары
destruction *n. itr.* үрелири, үрээри
destruction *n. tr.* бузары, бустуру
destruction *n. tr.* үрээри, үрелири
destructive *a.* үрегдекчи
determine *v.* тодарадыр, тодаргайлаар
development (progress) *n.* сайзырадыры
development *n.* хөгжүлде
devil, Satan *n.* бук
devil, Satan *n.* четкер
devote *v.* бараан болдурар
devote *v.* тураскаадыр
devoted *a.* бердинген, шынчы
devotion *n.* бердингени, шынчызы
dew *n.* шалың
dialect *n.* диалект, аялга
diamond *n.* алмаз
dictionary *n.* словарь, сөстүк
die *v.* өлүр
die *v.* чок аппаар
differ *v.* ылгалыр, ылгаттынар
difference *n.* ылгал
different *a.* аңгы-аңгы
different *a.* дөмей эвес
different *a.* өске
difficult *a.* берге
difficulty *n.* бергези
dig *v.* казар
diligent *a.* кызымак, чүткүлдүг
dim *a.* имиргей
dinner *n.* кежээки чем
direct *a.* дорт
direct *adv.* хөнү
direct (indicate or point direction) *v.* томуйлаар
direction *n.* чогудары
direction, side *n.* чүк
directly *adv.* дорт
directly *adv.* чиге
dirty *a.* 1. хирлиг, боктуг, 2. чүдей берген
dirty, get dirty *v.* былчаар
disagreed *v.* чөпшээрешпээн
disappear *v.* чидер, чиде бээр
disappoint *v.* чөгелин төндүрер, чөгендирер, хөңнүн каар
disappoint *v.* хөңнүн каар
disappointed *a.* чөгели төнген, чөгенген
disappointed *a.* хөңнү калган

disappointed *v.* чөгенген, чөгели төнген
disappointed, be *v.* чөгели төнер, чөгенир, хөңнү калыр
disapproval (expressed by a discourse particle) *disc.* хей
disaster *n.* айыыл
discourage *v.* аймадыр
discourage *v.* аңгададыр
discourage *v.* төөредир
Discourse marker (adds emphasis to preceding sentence/phrase) *disc.* аа
Discourse marker (adds emphasis to preceding sentence/phrase) *disc.* оо
Discourse marker (asks hearer to agree with speaker's last statement) *disc.* чоп
discover *v.* илередиг
discover *v.* тывар
discussion *n.* чугаалажыры
disgust *n.* чүдексинери, чексинери
dish *n.* 1. чем, 2. тавак
disparate *a.* янзылыг
distance *n.* ара
distance *n.* аразы
distribute *v.* чедир тарадыры
disturb *v.* үрээр, үрегдээр
dive *v.* шымныр
diverse, of different types *a.* янзы-бүрү
divide *v.* үлээр, чарар, хуваар
divide, divide into groups *v.* хуваар
divine *a.* шажын
divining bones *n.* шо-төлге
divining stones (typically, a set of 41 smooth pebbles kept in a pouch) *n.* хуваанак
division *n.* үлээри, хуваары, чарары
divorce *n.* чарлыры
divorce *v.* чарлыр, чарлып алыр
do not! (emphatic), forbidden *a.* хоржок ~ хоржак (Dial.)
do *v.* кылыр
doctor *n.* эмчи, врач, доктор
dog *n.* ыт
donkey *n.* элчигеш, элчиген
door *n.* эжик, хаалга
dosage (e.g., of medicine) *n.* хемчээл
double *a.* ийи дакпыр
doubt *n.* дадагалзаар
doubt *n.* чигзиниишкин, чигзиниг
doubt *v.* чигзинер
doubt, without a *disc.* маргыш чок
doubt, without a *disc.* чигзиниг чок
down *a.* куду, адаанда
down *p.* куду
drag *v.* сөөртүр
dragon *n.* улу
draw (a pattern) *v.* угулзалаар
drawing, picture, painting *n.* чуруқ
dream *n.* дүш
dress *n.* хеп
drill, awl *n.* өрүм

drink alcohol *v.* арагалаар
drink *n.* сускун
drink *v.* ижер
drip *v.* дамдылаар, дамды
drive in (e.g., a nail) *v.* кадаар
drive *v.* чоруур, баар
drool *n.* шилегей
drop (of water) *n.* дамды
drop *n.* дамды
drought *n.* каандаашкын
drown *v.* сугга эндээр, сугга дүжүп өлүр
drug *n.* эм
drum (shaman's) *n.* дүңгүр
drum *n.* кеңгирге, барабан
drumstick / rattle (shamanic) *n.* орба
drunk *a.* эзирик, эзирээн
dry *a.* кургаг, кадып калган
dry up, harden *v.* кадар ~ кадар
dry *v.* кадырар
dry *v.* кургаар, кадар
duck *n.* өдүрек
due to, because of, as a result of *p.* узун
dull *a.* дыынмас
dumplings *n.* манчы
dusk *n.* имиртиң
dust *n.* доозун
dusty *a.* доозуннуг, довурактыг
duty *n.* хүлээлге
dwarf *n.* безерек
dwarf *n.* чыкпак кижи
dye *v.* будуур
dye *v.* дозулаар

e

eagle *n.* эзир
ear *n.* кулак
early *adv.* эрте
earth (land) *n.* чурт
earth (place, ground) *n.* чер
earth *n.* хөрзүн
earth, land *n.* девискээр
earth, soil, dirt *n.* довурак
earthquake *n.* чер шимчээшкини
east *n.* чөөн чүк
eastern *a.* чөөн (чүк[түң])
easy *a.* белен
easy *a.* чиик
easy, not difficult *a.* амыр
eat (chew) meat off the bone *v.* хемдиир
eat *v.* чиир, чиптер
echo *n.* чаңгыланыышкын, чаңгы
echo *v.* чаңгыланыр
edge *n.* кыдыг
edit *v.* редакторлаар
educate, rear *v.* кижизидилге кижизидилге, кижизидиишкин
education *n.* кижизидилге, кижизидер, кижизидиишкин
education *n.* өөредилге
education *n.* чырыдыышкын
effect *n.* болуушкун
effect *n.* түңнел
effect *n.* уржук
egg *n.* чуурга
eight *num.* сес

eighteen *num.* он сес
eighty *num.* сезен
elbow *n.* шенек
elder brother's wife *n.* чаавай ~ чаавай, чеңгей
elder brother's wife's siblings *n.* чеңгешки(лер), чаавашкы(лар)
elder brother's wife's younger siblings *n.* чаавашкы(лар), чеңгешки(лер)
elder sister's husband *n.* честей
elder, adult, grownup *a.* улуг
elect *v.* соңгуур, соңгуп алыр
election(s) *n.* соңгулда(лар)
electric generating station *n.* стансия
elephant *n.* чаан
eleven *num.* он бир
elk (female) *n.* булан
elk *n.* буур
elk *n.* сыын
embarrass *v.* ыяттырар
embarrass, shame *v.* эгенир
embarrassed, be *v.* ыядыг
ember *n.* көс
embrace *v.* кужактаар
embrace *v.* куспактаар
embroider *v.* даараар, даарап каар
embroider *v.* каастап даараар
embroider *v.* угулзалап даараар
embroider *v.* хээлеп даараар
emphatic marker *suffix* -ле, -ла, -не, -на
emphatic or focus marker (also indicates negative polarity) *suffix* -таа, -даа
empty *a.* бош
empty *a.* куруг
empty *v.* божуур
empty *v.* куруглаар
encampment *n.* кодан
encampment, cluster of several yurts *n.* аал, өг
end *n.* кыдыы
end *n.* соо
end *n.* сөөлү
end *n.* төнчүзү
ending *n.* кожумак
ending *n.* төнчү
ending *n.* уланчы
enemy *n.* дайзын
enjoy *v.* сагыш сеткили ханар
enjoy *v.* сагыш-сеткили ханар

enjoy *v.* таалаар
enough *a.* четчир
enough *adv.* элээн
enter *v.* кирер
enthusiasm *n.* магадаары
enthusiasm *n.* магадал
enthusiasm *n.* улуг өөрүшкү
enthusiastic *a.* аажок өөрээн
enthusiastic *a.* магадаан
enthusiastic *a.* хөлчок өөрээн
entrance *n.* кирер чер
envy *n.* адааргаачалы
envy *n.* адааргал
envy *v.* адааргаар
envy *v.* магадаар
epic *n.* эпос
epic storyteller *n.* тоолчу
equal *a.* деңнежир
equal (even, draw, a tie) (in sport, e.g.,

wrestling) *n.* ден, деңнежир
erase *v.* аштаар
erase *v.* чодар
erase *v.* чүлгүүр
erase, cross out *v.* балаар
eraser *n.* балааш
ermine *n.* ас
error *n.* чазыг, частырыг
escape *v.* эргий маңнаар
escape, go around *v.* эргий маңнаар
eternity *n.* мөңгези
even *a.* безин
even, smooth *a.* дески ~ декси
evening *n.* кежээ
event, happening, occurrence *n.* болуушкун
every *a.* бүрү
every one, any one *pro.* кайызы-даа
every(body) *pro.* шуптузу
every, any *a.* кайызы-даа
everybody *a.* кым-даа
everybody *pro.* бүгүдези
everything *pro.* бүгүде (чүве)
everything *pro.* чүү-даа
everything *pro.* шупту чүве
everything, all *n.* дөгере
everywhere *a.* чер болганда
everywhere *a.* чер бүрүде
everywhere *a.* чер-черде
everywhere, anywhere *pro.* кайда-даа
exact(ly), just right *adv.* таптыг
exact, precise *a.* тода
examination *n.* экзамен, шылгалда

examination *n.* шылгалда, экзамен
example *n.* чижек
except *c.* үндүрер
except *v.* үндүрер, (болдурбас)
exception *n.* онзагай таварылга
exception *n.* тускай таварылга
exception *n.* үндүрери
exchange *n.* орнаашкын
exchange *n.* солуушкун
exchange *v.* орнаар
exchange *v.* солуур
excitement *n.* хөделдирери
excuse *n.* буруузун миннири
excuse, apology *n.* өршээл
exhibition *n.* делгелге
exile *n.* шөлүлге
existence *n.* ажы-төл төрүүрү
existence *n.* амыдырал
existence *n.* бары
exit *n.* үнери
exit *v.* үнер
expense *n.* чарыгдаары
expensive *a.* улуг өртектиг
experience *n.* дуржулга
experience *n.* шенелде
explain *v.* тайылбырлаар
explanation *n.* тайылбырлаары
exploiter *n.* мөлчүкчү, паразит
expression *n.* илерээшкин, илередиг
expression *n.* илередиг (домак/сөс) илерээшкин
exterior *n.* дашты, даштыкы хевири

exterior *n.* даштыкы хевири, даштыкы
external *a.* даштыкы
extinguish *v.* өжүрер
eye *n.* карак
eyebrow *n.* хавак кирбии
eyelash *n.* кирбик

f

face (e.g., human) *n.* шырай, арын
face *n.* арын
factory *n.* фабрика
fade *v.* оңар
fade *v.* оңар, оңа бээр
faint *v.* медерелин ышкынар, оңун/угаанын ышкынар
fair *n.* ярмарка
fairly *adv.* элээн
faith *n. itr.* бүзүрээри
faithful *a.* шынчы
falcon *n.* хартыга
falconer *n.* хартыгалыг аңчы
fall into a trap *v.* капкага кактырар
fall *v.* дүжер, дүжүп бадар
Fall, Autumn *a.* күскү
Fall, Autumn *n.* күс
false *a.* меге
false *a.* чазыглыг
false accusation *n.* нүгүл
false, untrue, incorrect *a.* шын эвес
fame *n.* алдар
family *n.* өг-бүле
family *n.* өг-ишти
famine *n.* аш-чут
famous *a.* билдингир

fang *n.* азыг (диш)
far *a.* ырак(кы)
farm *n.* ферма
fast *a.* дүрген
fast *n.* шээр
fasten *v.* быжыглаар
fasten *v.* чыпшырар
fat (layer of fat on animal's ribs) *n.* кадар
fat *a.* кылын
fat *a.* чоон
fat *n.* чаг
fat *n.* үс
fatal *a.* өлүмнүг
fate *n.* салым
fate *n.* хуу-салым
father *n.* ача, ада
fatten *v.* семириир
fatty (of a person) *a.* чоон
fatty *a.* чаглыг
fatty *a.* семис
fatty *a.* үстүг
fatty *a.* хоюг
fault *n.* буруу
fault *n.* кем
fear *n.* коргуш, коргары
fearless *a.* коргуш чок, коргуш
fearless(ness) *n.* коргуш чок
feather *n.* чүг
February *n.* ийи ай, февраль
feed self *v.* чиир
feed self, survive *v.* амыдыраар
feed self, survive *v.* азыраныр
feed *v.* чемгерер
feed *v.* чемненир
feel sorry for *v.* кээргээр
feel *v.* билип каар
feel *v.* медерээр
feel *v.* миннир
feeling *n.* медел
feeling *n.* медерел
feeling *n.* минниишкин
female *n.* кыс
fence *n.* кажаа

fence *n.* херим
fermented milk *n.* хойтпак
festival *n.* фестиваль
fever *n.* халыын
few *a.* бичии
few *a.* эвээш
few *a.* хөй эвес
fiber *n.* саванды
fiber *n.* удазын
field *n.* шөл
field *n.* ҳову
fierce *a.* араатанзыг
fierce *a.* дошкун
fierce *a.* каржы
fifteen *num.* он беш
fifty *num.* бежен
fight *v.* демисежир
fight, brawl *v.* чошкур, чогужар алгыжар демисежир, дайылдажыр
fill up with *v.* долар
fill *v.* долдурар, долдуруп каар
fin *n.* чакпа
final *a.* сөөлгү
finally *adv.* сөөлүнде
find *v.* турар
fine *a.* чиңге
fine *a.* чуга
finger *n.* салаа
finger nail *n.* дыргак
finish *v.* доозар
finish *v.* төндүрер
finish (complete, accomplish) *v.* дөгерер
fir *n.* чойган
fir *n.* шиви
fir *n.* хады
fire (like fire) *adv.* откулаштыр
fire *n.* от
first *a.* бир дугаар
first *a.* бирээ
first *a.* бирги
first *a.* бири
first *a.* эң баштайгы
fish hook *n.* сыырткыыш
fish *n.* балык
fisherman *n.* балыкчы

fishing pole *n.* урук, аргамчы
fishing-line *n.* сыырткыыш (баа)
fish-scale *n.* казырык
fist *n.* чудурук
fit *v.* өй
fit *v.* тааржыр
fit, hold, accomodate *v.* сыңар
five *num.* беш
flag *n.* тук
flame *n.* чалбырааш, чалбыыш
flame *n.* чалбыыш, чалбырааш
flap *v.* далбаш кылыр
flap *v.* карбаш кылыр
flash *v. itr.* кызаңнаар
flat *a.* калбак, чалбак
flax *n.* ак хендир, лён, нарын хендир
flay *v.* сояр, союп бузар, соя тырттар
flea *n.* кара-быт, халыыр-кара
flee *v.* маңнап чоруптар
flee *v.* чүгүрүп чоруптар
flee *v.* халып чоруптар
flight *n.* рейс
float *v.* көстүп кээр
float *v.* салдап үнүп кээр
flood *n.* далайның көдүрлүрү
flood *n.* үер
flood *n.* улгадыры
floor *n.* шала
floor (building) *n.* каът
flour *n.* далган
flow *v.* агар
flow *v.* төктүр
flower *n.* чечек
flu *n.* думаа, грипп
flu *n.* грипп, думаа
fluke *n.* кыжа
flute (wooden) *n.* шоор

fly *n.* кара-сээк, сээк
fly *v.* ужар, ужудар
foal, colt *n.* кулун
foam *v.* көк суг дүжер
fog *n.* туман
fold *n.* дес
fold *n.* кажаа
fold *v.* бөле салыр
fold *v.* чыый салыр
folklore *n.* фольклор, аас чогаалы
folktale, epic *n.* тоол
follow *v.* эдерер
follow *v.* соо-биле чоруур
follow *v.* соондан чоруур
follow *v.* улажыр
food *n.* чем, аъш-чем,
fool *n.* мелегей
fool *n.* мугулай
fool, foolish *n.* тенек
foot *n.* бут
foot *n.* даван
football *n.* бут бөмбүү
footprint *n.* ис
for example *disc.* чижээлээрге
for *p.* дээш
for *p.* ужун
for, because of *p.* дээш
forbid *v.* хоругдаар, хоруур
forbid *v.* хоруур, хоругдаар
force *n.* күш
forearm *n.* кыры
forehead *n.* хавак
foreign, border *a.* даштыкы
foreigner *n.* даштыкы кижи
forelock *n.* чирбээш
forest *n.* арыг, арга
forest *n.* эзим
forget *v.* уттур, уттуп кааптар, уттуптар
forgive, save *v.* өршээр

fork *n.* серээ
former *a.* эрткен
forty *num.* дөртен
forward *adv.* бурунгаар
four *num.* дөрт
four-stringed banjo *n.* чанзы
fourteen *num.* он дөрт
fox *n.* дилги
frame *n.* херим, рамка
free *a.* өртек чок
free *a.* төлевир
free *a.* халас
free *a.* хостуг
freedom *n.* хосталга, хостуг эрге, хостуу
freeze *v.* доңар, доңа бээр
fresh *a.* чаа
Friday *n.* пятница
friend *n.* эш
friend *n.* өң(нүк)
friendship *n.* найырал, эп-найырал
frighten *v.* коргудар
frighten *v.* хоюзар
frightened, spooked *a.* хоюган
frog *n.* пага
from time to time *adv.* үйе-үйелеп
from, than *suffix* -ДАН (-дан, -ден, -тан, -тен)
front *p.* бетинде
front, in front of *p.* мурнунда
frost *n.* бус
frost *n.* соок
frozen *a.* дош
fruit *n.* чимис, фрукт
fruit juice *n.* сок, чулук
fulfill *v.* күүседир
full *a.* бүрүн
full *a.* долган
full *a.* долу
full *a.* четче
funny *a.* каттырынчыг

fur *n.* дүк
fur *n.* кеш
fur, pelt *n.* алгы
furniture *n.* мебель
future *n.* келир үйе

g

gale *n.* шуурган
gall bladder *n.* өт хавы
gall *n.* өт
gallop *n.* даалык
gallop *v. tr.* даалыктадыр
game *n.* оюн
game (proceeds of hunting) *n.* олча
game bag *n.* саадак
gander *n.* эр кас, кас
gap *n.* чирик
garbage *n.* бок
garlic *n.* чеснок, кош-согуна
gas *n.* газ, агаар, хей
gate *n.* эжик
gate *n.* хаалга
general, common *a.* ниити
generous (not greedy) *a.* харам эвес, эккиргек
generous *a.* харамнанмас
genitive *n.* хамаарыштырарының падежи
gentle *a.* чассыг, эрге чассыг
gentleman *n.* дээрги
genuine, authentic *a.* ёзулуг
get along with *v.* тааржыр
get off *v.* куду бадар
get up *v.* турар
ghost *n.* дөргү
ghost *n.* ора-сома

ghost *n.* чиргилчин
ghost *n.* хей чүве
gift *n.* белек
girl *n.* кыс, уруг
give birth to *v.* божуур
give *v.* бээр, болу бээр
glad *a.* өөрүүр
glad, be *v.* амыраар
glass *n.* стакан
glass *n.* шил
glasses (eyeglasses) *n.* карак шили
glasses *n.* көстүк
gleam, glitter *v.* кылаңнаар
gleam, glitter *v.* кыптыгар
gleam, glitter *v.* кызаңнаар
gleam, glitter *v.* чайынналыр
gleam, glitter *v.* чырыыр
glottis *n.* өк
glove *n.* хол-хавы, хол-хап
glue *n.* хырба
gluttony *n.* хоптак
gnat *n.* ымыраа
go around *v.* долганыр
go downstream *v.* бадар
go for a walk *v.* агаарлаар
go in a circle, circle *v.* дескиндирер
go off, move away (from) *v.* ыңай
go out *v.* үнер
go straight *v.* дорттаар
go up (into) *v.* үнер
go up and over (and then down) *v.* ажар
go upstream *v.* чоктаар
go *v.* баар
go *v.* чоруур
go, move *v.* баар
goat (domestic) *n.* өшкү

goat (male, uncastrated) *n.* хуна
goat kid *n.* анай
goat kid *n.* хураган
goat *n.* серге
goat (castrated) *n.* серге
god (figuratively, also used to refer to any item symbolic of the deity, e.g., a statue of Buddha, a shaman's accouterment, etc.) *n.* бурган, күзүңгү, ээрен
god *n.* бурган
gold *n.* алдын
golden eagle *n.* бүргүт
good *a.* эки
goods, merchandise *n.* бараан
goose *n.* кас
gopher *n.* өрге
government *n.* чазак
gradually *a.* чоорту
grain *n.* үрезин
grandchild *n.* оглунуң оглу/ уруу, оглунуң уруу
grandchild *n.* уруунуң уруу, уруунуң оглу
grandfather *n.* кырган-ача
grandmother *n.* эне
grandmother *n.* кырган-ава
grape *n.* виноград
graphite *n.* бала, бала-согааш
grass *n.* оът
grass, hay *n.* сиген
grasshopper *n.* шерги
gratitude *n.* өөрүп четтирери
grave, cemetary *n.* чевег
grave, cemetery *n.* хөөр
grayling, umber *n.* кадыргы

great *a.* өндүр
great *a.* улуг
greed *n.* чазыйы
greed *n.* чилбизи
greed, frugality *n.* харамы
greedy *a.* чазый
greedy *a.* чилби
greedy *a.* харам
greedy, gluttonous *a.* хоптак
green *a.* ногаан
greet one another *v.* мендилежир
greet *v.* байыр чедирер
greet *v.* экиилээр
greet *v.* мендилеээр
grey (color) *n.* куу
grey (hair) *a.* ак, ак баштыг
grey (hair) *a.* буурул
grey (hair) *a.* көк
grey (horse color) *a.* бора
grey *a.* буурул
grey haired *a.* көк-баштыг
grieve *v.* кудараар
grieve *v.* муңгарадыр
grieve *v.* хөңнү баксыраар
grind grain with millstone *v.* дээрбедээр
grind *v.* дээрбелээр
grind *v.* хоюду тыртар
groan *v.* човуурлаар, човууртаар
grow *v.* өзер
grow *v.* улгадыр
growth *n.* өзери
growth *n.* өзүлде
growth *n.* үнери
guard *v.* кадарар
guard *v.* камгалаар
guard, watch over *v.* таңныылдаар
guess *v.* даап билир
guess *v.* угаап билир
guest *n.* аалчы
guilty *a.* буруулуг
gum, chewing *n.* саат (sap from a tree)

gun *n.* боо
guttural, glottalic *a.* өк-биле адаар

h

habit, custom *n.* чаңчыл
hail *n.* долу
hair (animal) *n.* дүк
hair *n.* дүк
hair, string (of an instrument) *n.* хыл
hairy *a.* дүктегер
hairy *a.* дүктүг
half *a.* орту
half *n.* чартык
half-breed, hybrid, mestizo *n.* хайнак, метис
hammer *n.* алага
hammer *n.* маска
hand *n.* хол
handle *n.* сып
handle *n.* туда
handsome *a.* чараш
hang *v.* азар
hang *v.* деңзилээр
happen, come to pass *v.* болур, болу бээр
happening *n.* таварылга
happy *a.* буянныг
happy *a.* каттырынчыг
happy *a.* хөглүг
hard *a.* берге
hard *a.* кадыг
hare *n.* кодан
hare *n.* тоолай, кролик
harm *n.* багай чүве
harm *n.* хора
harmful *a.* хоралыг
harmony *n.* аяннажылга, аяннашкаа
harmony *n.* таарышканы
harness *n.* аът дерии

harvest *n.* дүжүт, ажаалда
hat *n.* бөрт
hate *v.* көөр хөңнү чок болур
hate *v.* көрбестээр
have mercy *disc.* өршээ
have pity on *v.* кээргээр
hawk *n.* хартыга
haze, mist *n.* муңгаш доозун
hazel grouse *n.* күшкүл
hazy, cloudy, overcast *n.* бүргег
he *pro.* ол
head (of livestock) *n.* баш
head lama (of Tuva) *n.* камбы-лама
head *n.* баш
headstrong *a.* чүткүлдүг
headstrong *a.* шапкын
headwaters *n.* эге бажы
health *n.* кадык
health *n.* кадыкшыл
hear *v.* дыңнаар, дыңнап каар
heart *n.* чүрек
heartless *a.* човаар сеткил чок
heat *n.* изиг
heat *n.* көс
heat *n.* чалын
heathen *a.* хөй бурганныг
heathen *a.* хөй бурганныг шажынга чүдүүр кижи
heaven (myth.) *n.* хүн ораны
heavy *a.* аар
hedgehog *n.* чараа-чечен
heel *n.* ээжек
heifer *n.* кыс казыра
heifer *n.* кыс молдурга

heifer *n.* хунажык
height *n.* бедик, бедии
hell (myth.) *n.* аза ораны
hello *disc.* экии
help *n.* дуза, дузаламчы
help *v.* дузалаар, дузалажыр
help, assist *v.* дузалаар
help, contribute *v.* дузалаар
help, contribution *n.* дуза, дузалаары
helper *n.* дузалакчы
hemp *n.* тарымал хендир
hen *n.* кыс дагаа
herb *n.* эм оът
herd *n.* кодан
herd *n.* сүрүг
herder *n.* кадарчы
here *a.* мында
hero *n.* маадыр
heroic *a.* маадырлыг
hide *n.* кеш
hide *v.* базырар
hide *v.* чажырар
high *a.* бедик
high *a.* узун
hill *n.* бүүрелчин
hill *n.* дөң
hill *n.* тей
hint *v.* элдээртип чугаалаар
hip, waist *n.* бел кежик, бел кеш
hip, waist *n.* бел кеш, бел кежик
historian *n.* төөгүчү
history *n.* төөгү
hit *v.* шанчар
hoarfrost *n.* хыраа
hoe *n.* озук
hoe *n.* хетпе
hoe *v.* озуктаар
hoe *v.* хетпелээр
hog *n.* хаван
hold *v.* тудар
hole *n.* дежик
hole *n.* ойбак
hole *n.* үт

holiday *n.* байырлал
holiday *n.* дой
holiday *n.* каникул, дыштанылга
hollow out *v.* дежер
hollow out *v.* казар
hollow out *v.* оңгаштаар
holy, sacred *a.* ыдык
home *n.* бажың ~ бажың
home, at *a.* аалында
home, at *p.* бажыңында
homeland *n.* төрээн чурт
homewards *adv.* аалынче
homewards *adv.* бажыңынче
homonym *n.* омоним
honest (faithful) *a.* шынчы
honest (pure-hearted, clean-minded, of pure conscience) *a.* ак сеткилдиг
honey *n.* ары чигири
honor *n.* алдар
honor *n.* алдар-хүндү
hoof *n.* дуюг
hook *n.* илбек
hook *n.* сенчи
hook *n.* тырткыыш
hook *n.* тыртпа
hope *n.* идегел
hope *n.* кордал
hope *n.* ынаныш
hope *v.* идегээр
hope *v.* кордаар
hope *v.* ынаныр
horizon *n.* дээр хаяазы, горизонт
horn *n.* мыйыс
horse *n.* аът
horsebreeding *n.* чылгы мал ажылы
horse-cloth *n.* аът чавынчаа
horse-comb *n.* шүүр
horseflesh *n.* чылгы мал эъди

horsefly *n.* маас
horsehair *n.* аът хылы
horsehead fiddle *n.* игил
horseman *n.* аъттыг кижи
horseshoe *n.* дага
horsewhip *n.* өрүглүг кымчы
horsewhip *v.* эттээр
hospital *n.* эмнелге
hospitality *n.* эккиргээри
hospitality *n.* хүндүлээчел
host (owner) *n.* ээ
hostile *a.* адаан өжээнниг, өжээнниг
hostile *a.* өжээннешкек
hostile *a.* өжээнниг, адаан-өжээнниг
hot *a.* изиг
hot *a.* хайныышкынныг
hotel *n.* гостиница, аалчылар бажыңы
hour *n.* шак
house *n.* бажың ~ бажың
household items *n.* бок-сак
how *a.* канчаар
how many *a.* каш
how much *a.* каш
howl (dog) *v.* улуур
howl (storm, wind) *v.* сыылаар
howl *v.* хоолаар
howling *n.* улууру
huge *a.* канчаар-даа аажок улуг
hull, shell *n.* карт
hull, shell *n.* кыртыш
hull, shell *n.* хавык
hull, shell *v.* карттаар
hull, shell *v.* хавыктаар
human being *n.* кижи
humid *a.* шык
hump (camel-hump) *n.* мөген

hump (on person) *n.* бүшкүк
hunchback *n.* бүшкүгүр кижи
hunchback *n.* күдүгүр кижи
hundred *num.* чүс
hunger *n.* аш(тааны)
hunger *v.* аштаар
hungry *a.* аш
hunt *n.* аңнаашкын, аңнаары, аңныыр
hunt *v.* аңнаар
hunt *v.* аңныыр, аңнаары, аңнаашкын
hunting *n.* аңнаары, аңнаашкын, аңныыр
hurry *v.* далаштырар
husband, man *n.* ашак
husbands of one's two elder sisters (collectively) *n.* бажа
hut (teepee, shelter)*n.* чадыр

i

I *pro.* мен
ice cream *n.* мороженое
ice *n.* дош
ide (carp) *n.* сөөктүг балык
idea *n.* бодал, идея
idea *n.* идея, бодал
ideal *a.* тергиин
ideal *n.* алыс күзел, идеал
ideal *n.* идеал, алыс күзел, тергиин
idiom *n.* идиома
idle *a.* хостуг
idol *n.* бурган дүрзүзү
idol, animistic or shamanic totem,

protector spirit *n.* ээрен
if *c.* болза
if possible (preferably) *disc.* аргалыг-ла болза
if *suffix* -за, -зе
ignite *v. itr.* кывар, кыва бээр; хып кээр (note k ~ x alternation)
ignorance *n.* билиг чогу
ignorance *n.* бүдүүлүү
ignorant *a.* билиг чок
ignorant *a.* бүдүүлүк
ignorant person *n.* бүдүүлүк
ill *a.* аарыг
illness *n.* аарыг
illness *n.* аарышкылыы, аарыг
image *n.* дүрзү
image *n.* чурук, чуруулу, чурумал
imagination *n.* сагышка бодаары, бодал бодаашкын, сагыш, хоозун бодал
imagine *v.* сагышка бодаар
imitate *v.* өттүнер
imitation *n.* өттүнүүшкүн, өттүнери
imitator *n.* өттүнүкчү
immediately *a.* дораан, дораан-на
impale *v.* дежер, үттээр, өттүр шанчар
imperative *n.* дужаал, дужааган аянныг, хевирлиг
imperceptibly, slowly *adv.* чайгаар(-ла)
imperfect *a.* доозулбаан хевир, эчизинге четпээн, четпесетрлиг

important *a.* чугула
impossible *a.* аргажок, хоржок, болбас
improve *v. itr.* эккижиир
improve *v. tr.* эккижидер
improvement *n.* экижидери, экижидилге, экижиири
in front of *p.* бетинде
in front of *p.* мурнунда
in *p.* -ДА
in the daytime *adv.* хүндүс
in the Fall, in Autumn *adv.* күзүн
in the spring(time) *adv.* чазын
in the summer(time) *adv.* чайын
in the winter(time) *adv.* кыжын
in(side) *suffix* -НИң иштинде (-ниң, -нүң, -ның, -туң, -тиң, -түң, -тың, -дуң, -диң, -дүң, -дың, -дуң)
in, at, on *suffix* -ДА (-да, -де, -та, -те, -на, -не)
in, inside *p.* +ның иштинде
in/on time *adv.* хуусаада
inaudible *a.* дыңналбас
incense *n.* саң
incident *n.* таварылга
income *n.* орулга, ажык
incomplete *a.* доозулбаан хевир, эчизинге четпээн, четпестерлиг
incorrect *a.* частырыглыг
incorrect *a.* шын эвес

increase *v.* улгадыр, көвүдедир
indefinite *a.* тодаргай эвес, бүзүрел чок, тырттылчак
independence *n.* хамаарышпазы, хамаарышпас чорук
indifferent *a.* хамаанчок
indirect *a.* доора, хажыы, когзу, каксы, кызыы
inflection *n.* сөс өскертилгези
influence *v.* салдар чедирер, халдадыр
inform *v.* дыңнадыр, медээлээр
information *v.* информация, медээ
initial *a.* баштайгы, эң баштайгы
ink *n.* будук
innocence *n.* буруу чогу, буруулуг эвези
innocent *a.* буруулуг эвес, буруу чок
insanity *n.* албыстаары
inscribe *v.* даштынга бижиир
inscribe *v.* кырынга бижиир
inscription *n.* бижик
insect *n.* насеком, курт кымыскаяк
insect *n.* сээк, кара-сээк
insect, maggot *n.* личинка, курт
insert *v.* сугар, киирер, немээр
inside *a.* иштинде
inside *a.* иштинге
inside out, backwards *a.* дедир
inspiration *n.* сорук киириишкин, хей-аът киириишкиң
inspiration *n.* хей-аът киириишкин, сорук киириишкин
instant *n.* кончуг кыска үйе
instrument *n.* херексел
intelligent *a.* угаанныг
intention *n.* сеткиири
interesting *a.* солун
interesting *a.* сонуурганчыг
interfere *v.* холгаарлаар, үзе кирер, киржир
interference *n.* холгаарлаары, холгаарлаашкын
interior *n.* ишти
intermediate *a.* аразының, шилчиир, шилчилгениң

internal *a.* иштики
international *a.* делегей(ниң), бүгү делегейниң
international *a.* улустар аразының, бүгү улустарның
intestine *n.* шөйүндү
introduce *v.* киирер
introduce *v.* таныштырар
invade *v.* чаза базып кирер, халдап кирер
invader *n.* эжелекчи
invariable, unwavering *a.* чайгылыш чок
invasion *n.* чаза базып кирери, халдап кирери
investigation *n.* шинчиири
investigation *n.* шинчилээри
investigation *n.*

шинчилел
invisible *a.* көзүлбес, каракка көзүлбес
invisible *a.* хей
invitation *n.* чалалга
invite *v.* дилээр
invite *v.* чалаар
iron *n.* демир
island *n.* ортулук
issue *n.* айтырыг
it *pro.* ол
itch *n.* кижиири, кижий бээри
itch *v.* кижиир

j

jacket *n.* кандаазын, жакет
jail *n.* сизо
jail, prison *n.* кара-бажың
January *n.* январь, бир ай
jar *n.* банка, лааза, шил
jaw *n.* чаак сөөгү
jealous *a.* хүннээчел, күннээчел
jerk, dried meat *n.* хеңмелээн эът
jew's harp, mouth harp *n.* хомус
job *n.* ажыл
joke *n.* баштактаныры, баштак
joke *v.* баштактаныр, баштактанчыр, ылчыңнаар, кыжырыыр, шоодар
joke, game *n.* оюн, оюн-баштак, оюн-сылдаг
journal *n.* журнал, сеткүүл
journey *n.* чорук, аян чорук

joy *n.* өөрүшкү
joyful *a.* өөрүнчүг
judge *n.* шиитккекчи, судья
judge *v.* шиидер
judicial proceeding *n.* чыыш
jug *n.* доңга
July *n.* чеди ай, чедай, июль
jump *n.* шураашкын, шураары
jump *n.* халыыры
jump *v.* ажа халыыр, шурай бээр
June *n.* алды ай, июнь
junior *a.* биче, бичии, хеймер, чөптүг чорук
juniper *n.* артыш
just *adv.* мырыңай-ла
just now, recently, newly *adv.* чаа
just, just right *adv.* өйүнде, ам-чаа, чап-чаа
justice *n.* чөптүү, чөптүг (чорук)

k

Kazak(h) *n.* казак
keeping silent, keeping one's mouth shut, keeping a secret *n.* ыыттавазы
kernel *n.* үрезин, тараа, үрүң, үре
kettle *n.* паш
key *n.* дүлгүүр
khan *n.* хаан
kick *v.* тевер
kid *n.* анай
kidney *n.* бүүрек
kill *v.* өлүрер
kind *a.* экки, эки сеткилдиг
kind *n.* янзы

kind *n.* хевир, тускай хевири, бир хевири
kindle *v.* кыпсыр
kindle, use to start fire *v.* оттулар
king *n.* хаан
kiss *v.* ошкаар
kiss *v.* чыттаар, чыт билир
kitchen *n.* кухня, аъш-чем кылыр чер
kitten *n.* чаш дииспей
knee *n.* дискек
knife *n.* бижек
knock (e.g., on the door) *v.* соктаар
knot *n.* дош
knot *n.* дүүшкүн
knot *n.* чүс
know how to, be able *v.* билир
know *v.* билир
know *v.* таныыр
knowledge *n.* билиг
knowledge *n.* билири
knuckle *n.* чүс
koumiss *n.* хымыс

l

labo(u)r, work *n.* ажыл-иш, ажыл
lace *n.* шнурок, шидиг, шидиишкин
ladder *n.* чада
ladle *n.* улуг хумуң
ladle *n.* халгак
ladle *n.* хымыш
lady *n.* дама
lady *n.* херээжен кижи, дама
lake *n.* хөл
lamb *n.* хураган
lame *a.* аскак, чандаш
lamp *n.* лампа

language *n.* дыл
large *a.* улуг
lasso *n.* аргамчы, сыдым
lasso pole *n.* урук, аргамчы
last *a.* эрткен
last *a.* сөөлгү
late *a.* орай үе, орайтаар
late *a.* озалдаан
late, be, stay out late *v.* орайтаар
later *adv.* аан
lateral *a.* быгын(ның)
lateral *a.* хажыы(ның)
lather *n.* көвүк
laugh *n.* каткы
laugh *v.* каттырар,
laughable *a.* каттырынчыг
laughter *n.* каткы
law *n.* дүрүм, болчукчу
law *n.* хоойлу
law, order *n.* эрге
lawyer *n.* болчукчу, адвокат
laziness *n.* чалгаа чорук, чалгаазы
lazy *a.* чалгаа
lead *n.* коргулчун
leader *n.* баштыңчы
leaf *n.* бүрү
lean together, be adjacent *v.* чыпшыр
learn by heart *v.* доктаадыр
learn *v.* өөренир
leather *n.* булгаар
leather *n.* хөм
leave *v.* каар, каапкаш баар
leave *v.* чоруур
leave *v.* үнер
lecture *n.* лекция
leech *n.* пиявка, хан сорар курт
leech *n.* хан сорар курт, пиявка
left *n.* солагай

leg *n.* бут
legend *n.* легенда, тоолчургу чугаа
lemon *n.* лимон
length *n.* узуну
lesson *n.* кичээл
lesson *n.* лекция
lesson *n.* онаалга
letter *n.* чагаа
letter *n.* үжүк
lettuce *n.* салат
level *n.* деңнел, деңнели
level *n.* деңнелге
library *n.* ном саңы, библиотека
lichen *n.* чаат
lichen *n.* хая карты
lick *v.* чылгаар
lid *n.* аас
lid *n.* дээвир
lid *n.* халып
lie (down) *v.* чыдар
lie (falsehood, cheating) *n.* меге
~ меге, меге (чорук)
lie *n.* нүгүл
lie *v.* мегелээр
lie *v.* нүгүлдээр
life *n.* чуртталга
life *n.* тын, амы-тын, амы, амыдырал
lift *v.* көдүрер, уур
lift (bend over and pick up) *v.* доңгайгаш ап алыр
light (not heavy) *a.* чиик
light blue, sky blue *a.* ак-көк
light *n.* чурук
lighten (make less heavy) *v.* чиигедир
lightning *n.* кызаңнааш
lightning *n.* чаңнык
like (resembling) *adv.* ушкаш
like *suffix* -ле, -ла, -не, -на
like *v.* сеткилге тааржыр, тааржыр

like *v.* сонуургаар
limp *n.* аскак, аскаары
limp *v.* аскаар, аскаңнаар
limp *v.* чандыңнаар
line *n.* шыйыг
linguist *n.* дыл эртемдени
linguistics *n.* дыл эртеми
lion *n.* арзылаң
lip *n.* эрин
liquid *n.* суук чүүл
listen *v.* дыңнаалаар, дыңнаар
literary *a.* литератураның, литературлуг, литуратуралыг
literary *a.* чечен чогаал, литературалыг
literary work *n.* чогаал, чогаадыг
literature *a.* литература
little *a.* бичии, биче
little *a.* чаш
little *a.* чолдак
little *a.* шоолуг эвес
little, a little bit *adv.* шала
live *v.* амыдыраар
live *v.* чурттаар
liver *n.* баар
livestock *n.* кодан
livestock *n.* мал
living creature *n.* амытан
load up *v.* чъүк чүдүрер
local spirit *n.* чер ээзи
locative *n.* турарының падежи
lock *n.* дээк
lock *n.* шооча
locked *a.* шоочалыг
locust, grasshopper *n.* шартылаа
log *n.* доорбаш

log *n.* чудук
lone *a.* чаңгыс
long *a.* узун
long ago *adv.* үйе-дүпте
long ago *adv.* шагда
look for *v.* дилээр, дилеп турар
look *n.* карааның аяны
look *n.* көөрү, көрүш
look *v.* көөр, көргүзер
loop *n.* дузак, илдирге
loosen *v. tr.* кошкадыр
lose *v.* адып каар
lose *v.* оскунар
lose *v.* чидирер
lose *v.* ышкынар
loss *n.* каража
loss *n.* когарал
loss *n.* чидирери
loss *n.* ышкынары
lost, get *v.* чидер
loud *a.* дыңналгыр, дыңзыг
loud *a.* ыыткыр
louse *n.* быт, быгыт
love *n.* ынакшыл
love *v.* ынакшыыр, ынак болур
lover *n.* ынакшааны кижи
lover (one who is in love) *n.* амырак
low *a.* кыска
low *a.* чавыс
low *v.* эдер
low *v.* мөөрээр, эдер
low, lower *p.* куду
lower price of, discount *v.* чиигедир
lowing *v.* мөөрээри, эдери
luck *n.* бүдүмче
luck *n.* олча
luck *n.* чедимче, чогумча

luck, happiness *n.* аас-кежик
lucky (fortunate) coincidence *n.* аас-кежиктиг таварылга
lucky *a.* чедиишкинниг, бүдүмчелиг, чогумчалыг
lukewarm *a.* чылыгзымаар
lunch *n.* дүштеки чем
lung *n.* өкпе
lynx *n.* дырбактыг, үс, алды

m

machine gun *n.* пулемёт
machine *n.* машина
magazine *n.* журнал, сеткүүл
maggot *n.* курт, личинка
magic *n.* илби шиди, илби
magic *n.* хуулгазын, хувулгаазын
magnificent *a.* тергиин, кончуг эки, каас чараш, каас коя
mailman *n.* почталён, почтачы
maim *v.* кемдедир, бертиндирер
maimed, be *v.* кемдээр, бертинер
main *a.* кол
majority *n.* улуг нуруузу, нургулайы
majority *n.* хөй кезии
make a sound (e.g., a gun, musical

instrument, etc.) *v.* эдер
make *v.* кылыр, кылып каар
male, man *n.* эр (кижи)
man *n.* эр кижи
man, old man *n.* ашак
manager *n.* эргелекчи
mane *n.* чел
manufacture, produce *v.* бүдүрер
many (there are many) *a.* эңдерик
many *a.* көвей
many *a.* хөй
map *n.* чурттар чуруу, карта
marble *n.* маны, мрамор
March *n.* март, үш ай
mare *n.* бе, кызырак
marijuana *n.* хендир
market *n.* базар
market *n.* рынок
marmot *n.* тарбаган, сурок
marriage *n.* ашак-кадай болчуру
marriage *n.* өг-бүле
marrow *n.* чилиг
marry (of man) *v.* кадайланыр
marry (of woman) *v.* кижиге баар, ашакка баар
marry *v.* өгленир
marten *n.* күзен
match (sports) *n.* маргылдаа, матч
match *n.* оттуг-ыяш
match *n.* сереңги
match *n.* шүдүнзе
material *n.* пөс, материал
mathematics *n.* математика, сан эртеми
matter *n.* ажыл, ажыл-иш

matter *n.* боттуг чүүл
matter *n.* бүдүмел, вещество
matter, business *n.* херек
mattress (sheet, bedroll) *n.* дөжек
mattress *n.* кудус
mattress *n.* матрас
May *n.* май, беш ай
maybe *a.* чадавас
mayor *n.* хоорай баштыңы, мэр
meadow *n.* шык
meadow *n.* шынаа
means *n.* арга
measure *n.* хемчег, хемчээл
meat *n.* эът
medical exam, check-up *n.* шинчилээри, шинчиири
medicinal herb *n.* эм оът
medicine *n.* эм
medicine *n.* эмнелге, медицина
medium *a.* оортаакы
medium *a.* ортумак
meet *v.* таныштырар
meet *v.* ужуражыр
meeting *n.* хурал
melody *n.* аялга
melon *n.* дыня
melt *v.* эриир
member *n.* кежигүн
memory *n.* чүве утпазы
memory *n.* сактыышкын
memory *n.* угаан
mend *v.* бизээр
mend *v.* селиир
mend *v.* септээр
mend *v.* сөөртүр
menstruation *n.* ай демдээ
mental illness *n.* тенек аарыг
mental illness *n.*

тенек аарыы
menu *n.* меню, чем даңзызы
merchandise *n.* бараан
mercury *n.* мөңгүн суу
mestizo, half-breed (person) *n.* метис, хайнак
metal jew's harp, metal mouth harp *n.* демир-хомус
metal *n.* демир
metal *n.* металл
metamorphasize *v.* хуулар
method *n.* арга
migrate *v.* көжер
milk *n.* сүт
milk *v.* саар
mill *n.* дээрбе
million *num.* сая, милион
mimic *v.* имнээр
mind *n.* угаан
minister *n.* министр, сайыт
minority *n.* эвээш кезии
mint *n.* мята
minus, subtract *v.* казыыр, казып кааптар
minute *n.* минута
mirror *n.* көрүнчүк
misfortune *n.* хай
miss *n.* чазыг
mistake *n.* чазыг, частырыг
mitten *n.* хол хап, хол хавы
mix *v.* холуур, холуштурар
modern *a.* амгы үйе(нин)
modern, developed *a.* сайзыраңгай
modest *a.* биче сеткилдиг, көөргеттинмес

modest *a.* мактанмас ~ мактанбас
moist *a.* өл-шык, шык
moment *n.* тала
moment *n.* үйе, түр үе
moment, time *n.* өй
Monday *n.* понедельник, бир дугаар хүн
money *n.* акша, валюта
Mongolia, Mongolian *n.* моол
monkey *n.* сарбашкын
monster *n.* маңгыс
monster *n.* моос, амырга-моос
month *n.* ай
monument *n.* көжээ даш
monument *n.* тураскаал
moo, low (e.g., cattle) *v.* мөөрээр
mood *n.* наклонение
moon *n.* ай
moonlight *n.* айдың
more *a.* артык
morning *n.* эртен
mortality, death *n.* өлүм-чидим
mortar and pestle *n.* бала-согааш
moss *n.* чиңгис
most *adv.* эң
most *adv.* эң-не
moth *n.* үзүт-ховаган
mother *n.* ава, авам, авай
mother *n.* ийе, ава
mother's brother *n.* даай
mother's brother's wife *n.* күүй
mother's sister *n.* даай-авай
motorcycle *n.* мото

motorcycle *n.* мотоцикл
mountain goat (female) *n.* элик
mountain mouse *n.* аскыр-деге
mountain *n.* даг
mountain slope *n.* кат
mouse *n.* күске
moustache and beard *n.* сал, сегел салы
moustache *n.* эрин салы
mouth *n.* аас
move *v.* өскээр туруп алыр
move *v.* шимчээр
move *v.* шимченир
movie *n.* кино, фильм
much *a.* дыка хөй чүүлдер
much *a.* хөй чүүл
much, many, a lot *a.* көвей
mud *n.* малгаш
mud *n.* хир
mulberry *n.* торгу ыяжы
mulberry *n.* тут ыяш
multiplication *n.* көвүдедири, көвүдедилге
mumble *v.* химиренир
muscle *n.* шыңган эттер
museum *n.* музей
mushroom *n.* мөөгү
music *n.* аялга
music *n.* хөгжүм, музыка
musician *n.* хөгжүмчү, музыкант
musk-deer *n.* тооргу
muslim *n.* мусулман
mustard *n.* горчица
mute *n.* үнү чок (кижи)
mutton *n.* хой эъди
mythology *n.* мифология, тоолчургу чугаалар

n

nail (finger nail) *n.* дыргак, дырыгак
nail *n.* кадаг
nail *n.* шопту
name, family *n.* фамилия
name, given *n.* ат
narrow *a.* кызаа
narrow *a.* чиңге
narrow *a.* сыгыр
narrow *a.* тар
nasal *a.* думчук(туң)
nasal *a.* мурнуу, мурнуку
nation, people *n.* чон
natural *a.* бойдустуң
natural *a.* чайгаар, ала-чайгаар
natural, real *a.* ала-чайгаар, чайгаар
nature *n.* бойдус
nature *n.* бүдүш
nausea *n.* куску келири
nausea *n.* хөөн булганыры
near *a.* чоок
near, come close *v.* чоокшулажыр
necessary *a.* херек
necessary, needed, useful *a.* ажыктыг
necessity *n.* эргежок чугулазы, чугула
neck *n.* моюн
necktie, tie *n.* галстук, моңчар
necktie, tie *n.* моңчар, галстук
need *v.* негелде
need *v.* чогуур

need *v.* түрегде
need *v.* түрегдел
need *v.* түреңги чорук
need *v.* ужурлуг
need *v.* хереглел, херээ, хереглели
need *v.* херек
needle *n.* ине
needle *n.* тевене
negative (bad) *a.* багай
negative (directed against someone or something) *a.* удур, удурланган
negative (mathematical) *n.* казыыр
negative *a.* чөпшээрешпээн, чок дээн, болбас дээн, хүлээвээн, ойталаан, таарымча чок, таарышпас
neighbor *n.* кадызы
neighbor *n.* кожа(зы)
neighborhood *n.* кожа чурттаары
neighborhood *n.* кожа турары
neither...nor *suffix* - ба-.чок
neither...nor *suffix* - даа эвес
nerve *n.* нерв, нээрби
net (fishing) *n.* четки
nettle *n.* шагар-оът
never *a.* кажан-даа
never *a.* черле
never *adv.* кажан-чежен
new *a.* чаа
new year *n.* чаа чыл
New Year's *n.* шагаа
news *n.* чаа (солун) чүүл
news *n.* чаа медээ, чаа медээлер
newspaper *n.* солун

next *a.* дараазында, дараазындагы
next *a.* соонда, соондагы
nice *a.* өөрүнчүг
nice *a.* чаагай
nice *a.* тааланчыг
nice *a.* таарымчалыг
nice *a.* таптыг
night *n.* дүн, дүне
nine heavens *n.* тос дээр
nine *num.* тос
nineteen *num.* он тос
ninety *num.* тозан
no *disc.* харын
no *gram.* эвес
no *gram.* чок
nobody *pro.* кым-даа, кым-даа эвес
noise *n.* дааш, (ыыт)-шимээн
nomad *n.* көшкүн кижи
nomadize *v.* көжер
noon *n.* дүъш, дъүште
north *n.* соңгу чүк, соңгужүк
nose *n.* думчук
nose *n.* хаай
nostril *n.* думчук үдү
not (for) long, soon *adv.* үр эвес
not *a.* эвес
not *a.* чок
not accept(ed) *a. v.* хүлээвээн
not completely *adv.* ара
not even (emphatic) *suffix* -даа
not even, not only...but also *c.* хамаанчок ('Not only did I not see, you, but I didn't even hear you.')
notebook *n.* тетрадь, кыдырааш
nothing *pro.* чүү-даа
nothing, anything *n.* чүү-даа, чүнү-даа, чүден-даа

nothing, it's *n.* ажырбас
noun *n.* чүве ады
novel *n.* чогаал, роман
November *n.* он бир ай, ноябрь
now *adv.* ам
nowhere *a.* кайда-даа, кайда-даа эвес
nowhere (to nowhere) *a.* кайнаар-даа, кайнаар-даа эвес
number *n.* сан, сан (дайыма)

O

o.k. *disc.* анаа
O.K. *a.* шупту чүве эки-дир
oak *a.* дуб
oath *n.* даңгырак
oath, take an oath *v.* кончуттунар
obey *v.* аайындан эртпес
obey *v.* буруузун(нар), миннир
obey *v.* чагыртыр
observation *n. itr.* хайгаарап көөрү
observation *n.* хайгаарал
observation *n.* шинчилел
observation, research *n.* шинчилеп көөрү
observe holiday, celebrate *v.* байырлаар, демдеглээр
observe *v.* хайгаараар
observe *v.* хайгаарап шинчилээр
observe, watch over *v.* харагалзаар

obvious *a.* янзылыг
obvious *a.* хевирлиг
obvious *a.* илдең
obvious *a.* тода
occupation *n.* мер(е)гежил
occupation *n.* тускай эртем, профессия
ocean *n.* океан
October *n.* октябрь, он ай
of course *disc.* харын
of course *disc.* ындыг болбайн канчаар
of course *disc.* ынчанмайн канчаар
offer *v.* дагзыр
offer *v.* салыр
offer *v.* саналдаар
office *n.* кабинет
office *n.* офис
officer *n.* офицер
official *a.* албанның
official *a.* дузалал
official *n.* дүжүмет
often *a.* болганчок
often *a.* удаа-дараа
oil (edible) *n.* ус
oil *n.* маасла
oil *n.* нефт
oily *a.* саржаг(ның), үстүң
oily *a.* үстүг
oily *a.* үстүң
okay *disc.* чаа ~ че
okay *disc.* шупту (чүве) эки-дир
old (person) *a.* кырган
old (thing) *a.* эрги
old *a.* шагдаагы, шаандагы
old *a.* хоочун
olive *n.* олива
on foot *adv.* чадаг
on *p.* кырынга, кырынче. кырында
on the contrary *disc.* харын
one at a time *adv.*

бир-бир
one *num.* бир
one *num.* бирээ
one's own, private *a.* бот(туң)
onion *n.* кулча
onion *n.* согуна
open *a.* ажык
open *v.* ажар, ажыдар
open *v.* ажыттынар
opinion *n.* санал, санал-онал
opposed, disagreed *v.* удурланган
opposing, (directed) against, opposite *a.* удур
opposite *a.* дужаашкак,
opposite *a.* удур
opposite *p.* дужунда,
oppression *n.* дарлаары
oppression *n.* мөлчүүрү
oppression *n.* муңгагдал
or *c.* азы
or *c.* ийикпе ~ ийик бе
or not (at the end of a yes/no question), is(n't) it?) *disc.* азы
orange *a.* кызыл-сарыг
order *n.* чурум
order *v.* дужаар, дужаал бээр
origin, source *n.* баш
other *a.* база бир
other *a.* дараазында
other *a.* өске
otter *n.* сарыг-кундус
our *a.* бистии
outside *a.* даштын
outside, further, away from *p.* даштында
over *p.* кырында, кырынга
over *p.* үстүнде, үстүнге

overcoat *n.* тон, пальто
overeat *v.* идээлээр
owl *n.* үгү
owner *n.* ээ
ox *n.* буга
ox *n.* шары

p

pack-horse *n.* коштаар
pack-horse *n.* чъүк чүдүрер (аът)
page (of a book) *n.* арын
page *n.* арын
pain *n.* аарыг, аарышкылыы
paint *v.* будуур
paint *v.* шимээр
paint, decorate *v.* каастаар
painter *n.* чурукчу
painting *n.* уран чурулга
pair *n.* эжеш, эш
palace *n.* орду
palatalization *n.* чымчадыры, чиигедири, намдадыры, чавырылдырары, чымчаары, чиигээри, намдаары, чавырлыры
palate *n.* таалай
pale *a.* бүлүргей, бүлүртүң
pale *a.* имиргей
palm *n.* адыш, адыш часкаар
pan *n.* сакпың
pants *n.* чүвүр
paper *n.* бижик
paper *n.* саазын
parade *n.* чыскаал,

парад
paradise *n.* дываажаң
paradise *n.* шамбала ораны
paragraph *n.* параграф
paralysis *n.* туяа
parasite *n.* маңгыс, паразит
parasite *n.* паразит, маңгыс, мөлчүкчү
parcel *n.* чорудары, посылка
parenthesis, parentheses (plural) *n.* скобка(лар)
parents *n.* ада-ие
park *n.* парк
parliament *n.* хурал
part *a.* бир кезек
part *n.* кезек, кезик
part *n.* чамдык
participate *v.* киржир
particular *a.* онза, онза(гай)
particular *a.* тускай
partner *n.* киржикчи
partridge *n.* торлаа, чодуу
party (political) *n.* нам, партия
party *n.* кежээ
pass by, surpass *v.* эртер
pass by, walk *v.* кылаштаар
pass *v.* эртер
pass *v.* кылаштаар
passenger *n.* пассажир
passenger *n.* чорук кижизи
passion *n.* күштүг ынакшыл, хандыкшыл
passive (voice) (grammar) *a.* качыгдаашкын (залогу)

past *a.* эрткен
pasture *n.* белчиир
pasture *n.* одар
pasture *v.* кадарар
pasture *v.* оттаар
pasture, shepherd *v.* одарладыр
path *n.* кокпа
path *n.* кокпа(жыгаш)
path *n.* чиңге орук
patient *a.* шыдамык, шыдамыккай
paw *n.* аспак
paw *n.* даван
pay *v.* төлээр, төлеп бээр
pea *n.* чочак-тараа
peace *n.* эп-найырал
peace *n.* тайбың
peace, calm *n.* амыр
peach *n.* персик
pear *n.* груша
peasant (Tuvan national) *n.* арат, ТАР, Тыва Арат Республика
peasant *n.* тараачын
pedestrian *n.* чадаг кижи
pee *v.* сидиктээр
peel (off) *v.* сойлур
peel off *v.* хоорар
peer *a.* чаңгыс үе(ниң)
peer *n.* үйе кижи
peers *n.* дең улус
pelt *n.* кеш
pen *n.* демир-үжүк, ручка
pencil *n.* карандаш
peninsula *n.* чартык ортулук
penis (vulgar) *n.* кодак
pepper *n.* перец
percent *n.* хуу
perfect *a.* тергиин
perfect *a.* тулган
perhaps *a.* бооп болур, ындыг бооп болур
perhaps *a.* чадавас
period *n.* үйе

peripheral, indirect *a.* хажыы
permit *v.* чөпшээрел бээр
permit *v.* чөпшээрээр
person *n.* кижи
personal (gramm.) *a.* арын(ның)
personal *a.* хууда, хуу(нуң), амы-хуу
persuade *v. tr.* бүзүредир
persuade *v. tr.* шынзыдар
persuade, convince *v.* көгүдер
persuaded, be *v. itr.* бүзүрээр
persuaded, be *v. tr.* шынзыгар
persuasion *n. itr.* бүзүрээри
persuasion *n. itr.* шынзыгары
persuasion *n. tr.* бүзүредири
persuasion *v. tr.* шынзыдары
pestle *n.* бала, бала-согааш
petrify, turn to stone *v.* дашталыр
pharmacy *n.* аптека
photo *n.* фотография, чурукка тырттырары
photography *n.* чурукка тырттырары
physical form, appearance, face *n.* дүрзү
physics *n.* физика
picture *n.* чурук, картина, уран чурук
piebald *a.* ала-шокар, ала
pig *n.* хаван
pigeon *n.* көге-буга, көк-буга
pike *n.* шортан, шуруш
pill *n.* кадыг төгерик

эм, таблетка
pillow *n.* сыртык
pine *n.* хады
pinecone *n.* тоорук
pink *a.* роза(ның)
pipe (smoking pipe) *n.* даңза
pipe *n.* хоолай
piss *v.* сидиктээр
place (for sitting) *n.* олут
place (for sitting) *n.* орун
place *n.* чер
plain *n.* оргу чер, оргулааш
plain *n.* хову
planet *n.* бөмбүрзек, планета
plant *n.* үнүш
plant *v.* олуртур
plant *v.* тарыыр
plate *n.* тавак
platform *v.* платформа
play (drama) *n.* шии
play *v.* ойнаар
playwright *n.* драматург
playwright *n.* шии чогаадыкчызы
pleasant *a.* таптыг, чаагай, өөрүнчүг, тааланчыг
please *a.* ынчал
please *disc.* көр
pleasure *n.* амыраары
pleasure *n.* күзел ханары
pleasure *n.* өөрүүрү
Pleiades (astronomical constellation) *n.* долаан бурган
plentiful *a.* элбек
plum *n.* слива
plunder *v.* тонаар
plunder *v.* үптээр
pocket *n.* кармак, карман
pocket *n.* карман, кармак
poem *n.* шүлүглел, поэма
poet *n.* шүлүкчү

poetry *n.* шүлүк чогаалы, поэзия
poison *n.* хоран
poisonous *a.* хоралыг, хоранныг
policeman *n.* шагдаа, милиция
polite *a.* ээлдек
polite *a.* хүндүлээчэл
politeness *n.* хүндүлээчели, ээлдээ
political system *n.* тургузуг
politics *n.* политика
pollen *n.* эр үре
pool *n.* бассейн, кылымал хөөлбек
pool *n.* кылымал хөөлбек
poor *a.* ядыы, ядамык
poor *a.* түренги
poplar *n.* терек
population *n.* чон, чурттакчылар
pork *n.* хаван эъди
porridge *n.* кадык
porter *n.* швейцар
possibility *n.* арга
possible *a.* болур, арга бар
possible, allowable *a.* бооп болур
possible, may be, may *v.* болур
post office *n.* почта, харылзаа чери (Archaic)
postcard *n.* открытка, ажык чагаа
postpone *v.* аңгы салыр
postpone *v.* аңгылаар
postpone *v.* соңгаарладыр
pot *n.* паш
pot *n.* сакпың
potato *n.* картошка

pour (out) *v.* төгер
pour out (of) *v. itr.* хөнек
pour *v.* кудар
pour *v.* төгер, төптер
power *n.* шыдал, күш
powerful *a.* күчүлүг, шыдалдыг
praise *v.* мактаар
pray *v.* мөргүүр
pray *v.* чалбарыыр, тейлээр
prayer *n.* тейлээшкин, мөргүл
precaution *n.* кичээниири
precaution *n.* кичээниишкин
predicate *n.* сөглекчи
prefer *v.* дээре деп бодаар, дээре деп санаар
preferably *disc.* аргалыг-ла болза
preference *n.* дээре деп санаары
pregnancy *n.* ижиннии
pregnancy *n.* иштелиишкин
pregnancy *n.* сааттыы
pregnant *a.* ижинниг, сааттыг
pregnant *a.* иштиг
prepare (sheep or goat) blood and entrails as food *v.* ханнаар, изиг ханнаар
prepare *v.* белеткээр
prepare *v.* кылыр
prescription *n.* рецепт
present *a.* амгы
present *v.* көргүзер
president *n.* президент
press *n.* пресса, парлалга

press *v.* дакпыжадыр
press, squeeze *v.* дыкпыжыдар
pretty *a.* чараш
prevent *v.* сагындырар
prey *n.* олча
price *n.* өртек
pride *n.* чоргаарал
priest *n.* поп
print *v.* парлаар
printing / publishing house *v.* парлап үндүрер чер / парлага бажыңы
printing press *n.* парлалга
printing press *n.* таңма
prisoner *n.* кара-бажыңнаттырган
private *a.* амы-хуу
private *a.* бот(туң), хуу(нуң)
private *a.* хуунуң
private property *n.* хуу
prize *n.* шаңнал
probably (so) *a.* магатчок
probably *a.* боор
probably *a.* чадапчок
probably *a.* чадавас
probably *a.* чадавас (боор)
probably *a.* ылап
probably, most likely *disc.* ындыг чадавас
problem *n.* проблема, айтырыг, баш аарыы
produce *v.* кылыр, бүдүрер, белеткээр
profit *n.* ажыктыы
program *n.* программа
prolong, extend (time) *v.* уламчылаар
promise *v.* аазаар

pronoun *n.* ат орну
pronounce *v.* адаар
pronunciation *n.* адаары
proof *n.* бадыткал
proof *n.* барымдаа
propaganda *n.* пропаганда, суртаал
propaganda *n.* суртаал, пропаганда
propeller *n.* хүртү
proper(ly) *a. adv.* таптыг
properly *adv.* таптыг
prophet *n.* бүдүү билир кижи
prophet *n.* өттүр көөр кижи
prose *n.* проза
protect *v.* камгалаар
protect *v.* таңныылдаар
prove *v.* бүзүредир
proverb *n.* үлегер домак
province *n.* можу
province *n.* провинция
publishing house *n.* ном үндүрер чер
puddle *n.* малгаш
puddle *n.* шалбаа
pull *v.* сөөртүр
pull *v.* тырттар
punish *v.* кезедир
punish *v.* кезедир, ялалаар, шиидер
punishment *n.* *(Archaic)* яла
punishment *n.* кеземче
punishment *n.* шиитке
pure, clean *a.* арыг
purpose *n.* бодал
purpose *n.* сагыш
purse *n.* акша хавы
push *v.* идер
push, throw *v.* октаар

put (down), place *v.* каар, каапкаш баар
put away (hide) *v.* соп каар
put on *v.* кедер
put on, put in, insert *v.* сугар
put out *v.* өжүрер
put *v.* тургузар, салыр
put, let go *v.* салыр

q

quack *v.* чыргыраар, чаргыраар
quality *n.* шынар
quantity *n.* саны
quarrel, argument *n.* алгыш
quarrel, argument *n.* кырыш
quarrel, swear *v.* кончуттунар
quarter (academic) *n.* улдуң
quarter *n.* дөрттүң бири
quench (thirst) *v.* хандырар
question *n.* айтырыг
quick *a.* дүрген, шалыпкын, шапкын
quick, strong (e.g., water current) *a.* шапкын, шалыпкын
quiet *a.* аяар, дыңналбас
quiet *a.* оожум
quiet *v.* аяар
quiet, be quiet *v.* оожургаар
quiet, calm (down) *v.* ооржургаар
quilt *n.* хөвеңниг чоорган

quiver *n.* колчан
quiver *n.* согун саадаа
Quotative (a particle, indicates that what preceded was reported speech or thought) *gram.* деп

r

rabbit *n.* кодан, кролик, тоолай
rabid *a.* калчаа
race *n.* маң
race *n.* маңнаары
radio *n.* радио
raft *n.* сал, салдаар
railroad *n.* демир-орук
rain (diminutive) *n.* чаашкын
rain *n.* чаъс
rainbow *n.* челээш
rainy *a.* чаашкынныг
rainy *a.* частыг
raise *v.* көдүрер
rake *n.* дырбааш, савыр
rake *v.* бөлер, бөле эжер
rake *v.* дүжүр эжер
ram *n.* дөтпе
ram *n.* хой
ram, castrated *n.* ирт
rancid *a.* ажып калган, ажып баксыраан
rank *n.* дужаал
rash *n.* шивишки
rat *n.* крыса, аскыр деге
raven *n.* кускун
raw *a.* чиг
ray *n.* херел
razor *n.* сал-чүлүүр
reach *v.* чедер, чедип алыр

reach *v.* сунар, сундунар
read Buddhist sutras (literally 'book read') *v.* ном номчуур
read *v.* номчуур
ready *a.* белен
real *a.* шынныг, боттуг
real, genuine *a.* ёзулуг
really *adv.* шынар
really, completely, absolutely *adv.* ылап, ылап шын
really, truly *adv.* ылап
really? *disc.* ындыг бе
reap *v.* кезер
reason *n.* чылдагаан
rebellion *n.* тура халыышкын
receipt *n.* квитанция
recognize *v.* таныыр, танып каар
recommend *v.* рекомендация бээр, сүмелээр
record *v.* бижидер
record, writen form *n.* бижидери
red *a.* кызыл
redden *v.* кызыл апаар, кызаңнаар
redden, appear red *v. itr.* кызып көстүр
redden, turn red *v.* кызар
redo *v.* эдер, эдип чазаар
refrigerator *n.* халадиилник, соодукчу
refuse, decline *v.* ойталаар
register one's marriage *v.* бадылажыр
registration *n.* бүрүткээри
registration *n.* даңзылаары

regret *v.* хараадаар
regret, suffer, repent, worry about *v.* сагыжы аарыыр
reign *n.* хааннаашкын, хааннаары
relative *n.* төрел
relax *v. itr.* сулараар
relax *v. tr.* кошкадыр, сулараар
relaxed, weak *a.* суларгай
relaxing *a.* кошкак
release *v.* хостаар
relieve (e.g., pain) *v.* намдадыр
relieve (simplify) *v.* бөдүүнчүдер
religion *n.* шажын
religious *a.* шажынныг
rely on, trust *v.* ынаныштыг бүзүрээр
rely *v.* идегээр
remain *v.* артыр, артып каар ~ артып калыр
remember *v.* сактыр, сыктып келир/ алыр
remind *v.* сагындырар, сагындырып каар
remove!, take away! *v.* ап каавыт
rent *n.* аренда, хөлези
repair *v.* септээр
repeat *v.* каттаптаар
repent *v.* буруузун миннир
reply *n.* харыы
reply *v.* харыылаар
reptile *n.* соястаарлар
republic *n.* республика
request *v.* дилээр
rescue, save someone's life *v.* амы-тынын камгалаар

research *n.* шинчииири, шинчилээри
research *n.* шинчилел
research *v.* шинчилээр
resembling *a.* дөмей
resembling, like *a.* дөмейлешкек
reservoir *n.* кылымал хөл
reside *v.* чурттаар
resident *n.* чурттакчы
residents, population *n.* чурттакчылар
respect *n.* хүндүткел, хүндүлел, хүндүткээрлээри
respect *v.* хүндүткээр, хүндүлээр
respectful *a.* хүндүлээчел, ээлдек
rest *n.* дыш, дыштанылга
restaurant *n.* ресторан
restrict, limit, set boundary or border *v.* кызыгаарлаар
result *n.* түңнел
return, come back *v.* ээр, ээп келир
revenge *n.* өш, өжээн
revive (trans.) *v. tr.* хайныктырар
revolution *n.* революция, хувискаал
rhyme *n.* аяннажылга, рифма
rib *n.* ээги
ribbon *n.* лента
ribbons decorating a shaman's costume *n.* чалама
rice *n.* рис
rice pilaf *n.* плов

rich *a.* бай
ricochet *v.* кайтыгар
riddle *n.* тывызык
riddles, speak in *v.* каксы чугаалаар
ride *v.* чоруур
riding crop *n.* кымчы
rifle *n.* винтовка, ланчыы
right (expresses agreement) *disc.* чөп
right *a.* оң
right away, immediately *adv.* дораан(-на)
right *n.* хоойлу-дүрүм
ring *n.* дээрбек
ripe *a.* бышкан
Ritual discourse marker found in tales *disc.* аа
Ritual discourse marker found in tales *disc.* оо
Ritual words that have no direct meaning but signal the beginning a tale *disc.* шыяан ам
ritual, rite, custom *n.* ёзулал
ritual, rite, custom *n.* чаңчыл
river *n.* хем
road *n.* орук
roan *n.* аскыр аът
roast *v.* быжырар
roast *v.* хоорар
roast, fry *v.* хаарар
rob *v.* дээрбедээр
rob *v.* тонаар
rob *v.* эптээр
robbery, banditry *n.* тоналга
robbery, banditry *n.* эптелге
rock *n.* даш
roe deer *n.* хүлбүс, элик
roe *n.* үүргене
roll *v.* чуулдурар, чуур

roll *v.* чуур
roof *n.* сери, крыша
room *n.* дазылга
room *n.* өрээл
rooster *n.* аскыр дагаа
root (grammatical term) *n.* дазыл
root *n.* дазыл
root *n.* дөс
rope *n.* чеп
rope *n.* хендир
rope *n.* хендир аргамчы, канат
rose *n.* роза
rot *v.* ириир
rotten *a.* ирик
rough *a.* кертиктиг
rough *a.* оргу эвес
round *a.* төгерик
round *a.* тырыкы
round frame at top of yurt *n.* дүндүк
round, spherical *a.* борбак
row (e.g., a boat) *n.* эжер, бөле эжер; дүжүр эжер
row *n.* одуруг
rub (up) against (e.g., a cow against a post) *v.* өгээр
rub *v.* дүрбүүр
rub *v.* чодар
rude, sharp-tongued *a.* ааспырак
rug *n.* хевис
rule *n.* дүрүм
rule over *v.* ээзи болур, ээлээр
run away *v.* дезер
run away *v.* чүгүрүп чоруй баар
run *v.* маңнаар
run *v.* чүгүрер
run, go fast *v.* халыыр
run, go quickly *v.* халыыр
running water *n.* аккан суг
Russian *n.* орус
rust *n.* дат
rust *v.* дадарар, дадара бээр

rusty *a.* дадарык, даттыг

S

sable *n.* алды, киш
sack *n.* шоодай
sack *n.* хап
sacred site (often with a rock cairn or ribbons tied to a tree) *n.* оваа
sacrifice *n.* өргүл
sad *a.* муңгаргай, муңгаранчыг
sad *a.* уяранчыг
sad *a.* ундаргай
sad (longing, wistful) *a.* кударанчыг
saddle *n.* эзер
saddle-blanket *n.* чонак, дерлик
saddle-cloth *n.* ускууш
safe *a.* айыыл чок
sailboat *n.* парустуг хеме
salary *n.* ажыл төлевири
sale *n.* садыглаары, садары
sales clerk, salesperson *n.* садыгжы
saliva *n.* чараа
salmon-trout *n.* бел
salt *n.* дус
salty *a.* дузаан
same *a.* демги ол
sanctify (e.g., a place by performing a ritual) *v.* дагыыр
sand *n.* элезин
sandwich *n.* бутерброд
sap (from a tree, used as chewing gum) *n.* саат

Satan, devil *n.* аза
satiate (hunger) *v.* чидирер
satisfied, be *v.* ханар
satisfy *v.* хандырар
Saturday *n.* суббота, чартык улуг хүн
saucer *n.* диизе
sausage *n.* колбаса
saw *n.* хирээ
saw-toothed *a.* эдирээ бистиг
say no *v.* чок дээн
say *v.* чугаалаар, сөглээр
scale *n.* деңзи
scapula (bone) *n.* чарын
scarf (Dial.) *n.* моюн-долгаар, шарф
scarf *n.* шарф, моюн-ораар
section *n.* бөлүк, бөлгүм, секция
section, division *n.* секция, бөлүк, бөлгүм
scatter *v.* тарадыр
school *n.* школа
science *n.* эртем
scientist, scholar *n.* эртемниг, эртемден
scissors *n.* хачы
scrape *v.* сивирер, хаарар
scraper (wooden, sawtoothed tool for scraping animal hides) *n.* эдирээ
scream loudly *v.* кышкырар
scream *v.* алгырар
scream, shout, call *n.* алгы
screen *n.* экран
screw (Archaic) *n.* ээриил бөргү, гайка
screwdriver *n.* ээриил

дүлгүүрү
sculpture *n.* скульптура
sea *n.* далай
search for, seek *v.* дилээр, дилеп тывар
search *v.* чинчиир
search *v.* чиңчерлээр
search *v.* үжээр
season *n.* өй, сезон, үйе
season *n.* чылдың үйези
season *n.* үйе, өй, сезон
season, hunting
season *n.* сезон, чылдың үйези, өй
second *n.* секунда
second *num.* ийи дугаар
second *num.* ийиги
secret *a.* чажыт
secretary *n.* секретарь
sect *n.* секта
see *v.* көөр
seed *n.* үрезин
seek *v.* дилээр, дилеп тывар
seer *n.* бүдүү билир кижи
seer *n.* өттүр көөр кижи
seldom *a.* ында-хаая
seldom, rare *a.* ховар
select *v.* былаап алыр
select *v.* хунаап алыр
sell *v.* садар, саттынар
semen, sperm *n.* үре, эр үре
send *v.* айбылаар
send *v.* чорудар
send *v.* ыдар
sentence *n.* домак
separate *a.* аңгы
separate *a.* тускай
separate *v.* аңгылаар

separate *v.* сояр, хоорар
separate, apart *a. adv.* тускай,
separated, be *v.* хоорлур
September *n.* тос ай, сентябрь
serious *a.* шыңгыы
servant *n.* айбычы
servant *n.* чалча
set off on road *v.* аъттаныр
set off *v.* чоруур
seven *num.* чеди
seventeen *num.* он чеди
seventh day anniversary/observance of a person's death *n.* чеди-хонук
seventy *num.* чеден
several *a.* каш
several *a.* шоолуг эвес
several, some *a.* каш
several, some *a.* чамдык
sew *v.* даараар
sex *n.* секс
shade *n.* хөлеге
shake *v.* силгиир, сириледир, чайгаар
shallow *a.* сыык
shallow *a.* тыртылган
shaman *n.* хам
shaman's accouterment, made of a flat polished brass disc with ribbons attached *n.* күзүңгү, бурган, ээрен
shamanic song, chant, invocation *n.* алгыш
shamanize, sing shamanic songs *v.* хамнаар

shape *n.* хевир, дүрзү, тургузуг
shape, form *n.* тургузуг
shape-changer, person with magical ability to change shape (myth.) *n.* хуулуптар кижи
sharp *a.* чидиг
sharpen, prepare by sharpening *v.* чазаар
she *pro.* ол
shear (sheep) *v.* таарыр, таарыыр
shear (sheep) *v.* таарыыр, таарыр
shear (wool) *v.* кыргыыр
sheep *n.* хой
sheet *n.* ак чоорган
shepherd *n.* кадарчы
shepherd, herd *v.* кадарар
shin *n.* чода
shine *v.* кылаңнаар
shine *v.* чайыннаар
shine *v.* чайынналыр
ship *n.* корабль
shirt *n.* хөйлең
shoe *n.* идик
shoelace *n.* шнурок, шидиишкин
shoemaker, cobbler *n.* идик дааракчызы, сапожник
shoot (with a gun) *v.* боолаар
shoot *v.* адар
shop *n.* садыг, магазин
short (time) *a.* кыска
short (time) *a.* үр эвес
short *a.* чолдак
shoulder blade (esp. scapulae of a sheep used for divination) *n.* чарын (салыры)
shoulder *n.* эгин

(экти)
shout *v.* алгыра каактар
shout *v.* кышкырыптар
shovel *n.* хүүрек
show *v.* көргүзер
shower *n.* душ
shut (mouth) *v.* аксын хаар, хош
shut up! *disc.* хош
shut *v.* хаар, хаап каар
shy (of horses, animals) *a.* хоюган
shy *a.* кортук
shy, be *v.* ыядыр
Siberian marmot *n.* тарбаган
Siberian polecat *n.* күзен
sibling *n.* кады төрүвээн
sickle *n.* тараа кадыыры
sickle *n.* хол кадыыры
side *n.* тала
side *n.* хажыы
sidewalk *n.* тротуар
siege *n.* бүзээлел, бүзээлээри, бүзээлээшкин
sign *v.* бижиир, бижип алыр
signature *n.* бижиири, бижидери
silence *n.* ыржым
silk *n.* торгу
silver *n.* мөңгүн
similar *a.* дөмей
simple *a.* бөдүүн
sin *n.* хинчек
since then *c.* оон тура
since, since then *adv.* ол үеден
since, then *p.* оон бээр
sinew *n.* сиир
sing *v.* ырлаар
singer *n.* ыраажы

singing *n.* ырлаары
singing, throat *n.* хөөмей, каргыраа, сыгыт
sink *n.* раковина
sink *v.* бадар, дүжер, кудулаар
sink *v.* дүжер
sister, elder (Vocative: ugbay) *n.* угба
sister, elder, mother's sister *n.* угба
sister, younger *n.* кыс дуңма
sister's sons (nephews) *n.* чээн
sit *v.* олурар, олур
situation, condition, state *n.* байдал
six *num.* алды
sixteen *num.* он алды
sixty *num.* алдан
size *n.* хемчээл, улуг-бичези
skeleton *n.* скелет, мөчү сөөк
ski *n.* хаак, лыжа
skilled *a.* шевер
skin (e.g., an animal) *v.* сояр
skirt *n.* юбка
skull *n.* баш сөөгү
sky *n.* дээр
sky-blue, light blue *a.* ак көк
slap, clap *v.* часкаар, адыш часкаар
slaughter (e.g., a sheep) *v.* дөгерер
sled *n.* шанак
sleep (well) *v.* удуп алыр
sleep *n.* уйгу
sleep *v.* удуур
slide *v.* чылар
slide, slip *v.* кулбуруур, кулбураар

slide, slip *v.* таяр
slip *v.* таяр, тендириир
slippery (ice) *a.* тайгыр
slippery *a.* чылгыр
slippery, slimy (e.g. a fish) *a.* кулбурааш
slither *v.* кулбураар, кулубуруур
slope *n.* ий
slow, quiet *a.* оожум
small (horned) livestock (e.g., sheep, goats) *n.* шээр мал
small *a.* биче
small *a.* бичии
small *a.* чолдак
small child of either gender *n.* уруг
smell *n.* чыт
smell *v.* чыттаар, чыт билир
smile *n.* хүлүмзүрүүшкүн, хүлүмзүргүр
smile *v.* хүлүмзүрүүр
smith *n.* дарган
smoke *v.* таакпылаар, таакпы тыртар
smooth *a.* кылаш
smooth *a.* оргу
smooth *a.* суук
smooth, very *a.* хоюг
snake *n.* чылан
sneeze *v.* азырар, азырыптар, аспырар
sniff *v.* чыттаар, чыт билир
snore *n.* хаарык, хаарыктаары
snore *v.* хаарыктаар
snow *n.* хар
soap *n.* саваң
soccer (football) *n.* бут бөмбүү, футбол
society *n.* ниитилел
sock *n.* ук

soft *a.* чымчак
soil *n.* хөрзүн
soldier *n.* шериг, солдат
sole *n.* улдуң
solve *v.* шиитпирлээр
some *a.* чамдык
some kind of *n.* кандыг-бир
sometimes *a.* бирде-бирде
sometimes *a.* чамдыкта
sometimes *adv.* бир-бир
sometimes *adv.* ийи чаңгыс
sometimes *adv.* хире-хире
somewhere *pro.* кайда-чүде
son *n.* оол (оглу)
song *n.* ыр
soon *a.* дүрген
soon, not soon (with a negative verb) *adv.* дек
soul, spirit or ghost of dead person *n.* сүнезин
sound *n.* үн
sound *n.* ыыт
sounding simultaneously *a.* үннешкек
soup with noddles *n.* чөптүг
soup, bullion *n.* мүн
sour *a.* ажыг
source, beginning, origin *n.* бажы, эгези
soured *a.* ажып калган
south *n.* мурнуу чүк
space, universe *n.* октаргай, космос, бүдүмел
spacious *a.* алгыг-делгем, делгем
sparrow *n.* бора-хөкпеш,

бора-хирилээ
speak *v.* чугаалаар
speak with *v.* чугаалажыр
speak English *v.* англилээр
speak Mongolian *a.* моолдаар
speak Russian *v.* орустаар
spear *n.* узун чыда, копьё
special *a.* тускай
species (Biol.) *n.* аймак
speech *n.* чугаа
speed *n.* дүргени
spell *n.* сагыш сеткилге тааржыры, магалыы
spend / pass the Spring season (at a given place) *v.* чазаар
spend Autumn (Fall) *v.* күзээр
spend the night *v.* хонар
spend *v.* чарыгдаар
sperm *n.* эр үре
spicy *a.* ажыг
spider *n.* ээремчик, ээремчигей, шагаан-теве
spill *v. itr.* ажа бээр
spin, rotate *v.* тырыкылаар
spinal cord *n.* чүн
spine *n.* оорга
spirit *n.* бук
spirit *n.* сүнезин
spirit, local *n.* чер ээзи
spit *v.* дүкпүрер
split *v.* чарар
spoon (large) *n.* шопулак, лоошка
spoon *n.* омааш
sport *n.* спорт
spouse *n.* өг-ишти
spread *v.* дөжээр, дөжей салыр
spread *v.* чадар, чада салыр
Spring *a.* часкы
spring *n.* аржаан
spring *n.* час
square *n.* квадрат, дөрбелчин
square, chessboard *n.* шөл
squeeze, grasp (e.g. with a tool, not by hand) *v.* кызар
squirrel *n.* диин
stable, firm *a.* дек читпес
stable, firm *a.* дек үрелбес
stack hay *v.* хөпээннээр
stage *n.* сцена
stagger, walk drunkenly *v.* тендириир
stalemate (e.g., in chess) *n.* хайым
stallion *n.* аскыр
stamp *n.* марка
stamp, horse brand (Hovd dialect) *n.* таңма
stand *v.* турар
star *n.* сылдыс
start *v.* эгелээр, эгелей бээр
state *n.* күрүне
station *n.* станция
stay, remain *v.* артыр, артып каар/калыр
steal *v.* оорлаар, оорлап алыр, тонаар
steal *v.* часкаар
steal *v.* тевер
steel *n.* булат
steel *n.* каш
steering wheel *n.* дугуй
stem *n.* сып
stem *n.* ун

stench, bad smell *v.* бак-чыт
step *n.* базым
step *n.* кылаш
stick *v.* чыпшынар хырбаланыр
still (yet, now, again) *a.* база каттап
still (yet, now, again) *adv.* ам-даа
still *adv.* черле
sting, bite (e.g., insect) *v.* ызырар
stinger *n.* шагар чүве(зи), ызырар чүве(зи)
stink *n.* бак чыт
stirrup *n.* эзеңги
stomach *n.* ижин
stomach *n.* хырын
stone *n.* даш
stool *n.* сандай, борбак сандай, табуретка
stop (put, place) *v.* тургузар
stop *n.* остановка, доктаар чер, доктаары, соксаары, соксадыры
stop *v. itr.* доктаар
stop *v. tr.* доктаадыр
storey (building) *n.* каът
stork *n.* шилен
storm *n.* бораан, дүвүлүг шуурган
story *n.* чечен чугаа
straight (ahead) *adv.* дорт
straight *a.* хөнү
straight, direct *a.* дорт
strange *a.* чиктиг
strange, not understanable *a.* ужуру билдинмес
strange, odd *a.* чиктиг
strange, odd *a.* хөктүг
straw *n.* саваң
strawberry *n.* честек-кат

stream *n.* аккан суг, баткан суг, суг агымы
street *n.* кудумчу
strength *n.* күш
strength, might *n.* шыдал
stress (grammar) *n.* ударение
strict *a.* шыңгыы
string (as on a stringed instrument) *n.* хыл
stripe *n.* дилиндек
stroke *v.* суйбаар
strong (e.g., alcohol) *a.* дош
strong *a.* дыңзыг
strong *a.* күштүг, шыырак
strong, mighty *a.* шыдалдыг
student *n.* өөренikчи, студент
student *n.* студент, сургуул, өөренikчи
student *n.* сургуул, студент
study *v.* өөренир
stupid *a.* мелегей, мугулай
subject *n.* кол сөс
suburb *n.* хоорай кыдыы
subway, underground, metro *n.* метро
succeed *v.* чедиишкин чедип алыр
succeed *v.* чедиишкинниг болур
success *n.* чедиишкин
such *a.* мындыг
such *a.* ол хире
such *a.* шак-ла ындыг
such *a.* ындыг
suck breast *v.* эмер
suck *v.* сорар
suddenly *adv.* хеп-

хенертен,
хенертен
suffer *v.* түрегдээр,
түрээр
suffer *v.*
хинчектенир,
хилинчектенир
suffer, make *v.*
түредир
sufficient *a.* четчир
sufficiently *adv.* элээн
sufficiently, well *adv.*
мага хандыр,
таптыг
sugar *n.* чигир
suit (fit) *v.* тааржыр
suit *n.* хеп
suitcase *n.* чемодан
summer *a.* чайгы
summer *n.* чай
summon *v.* чалаар
sun *n.* хүн
Sunday *n.* улуг хүн,
воскресенье
sunny *n.* хүн(нүг)
sunrise *n.* хүннүң
үнери
sunrise, dawn *n.*
эртеңги хая
sunrise, sunset *n.*
соланғы,
кежээки хая,
эртеңги хая
sunset *n.* хүннүң
ажары
sunset, dusk *n.*
кежээки хая
super, the best *a.*
чок дээн (эки),
тергиин (эки)
surname *n.* фамилия
surpass *v.* ажар
surrender *n.*
алзыптары
surrender *n.* дүжүп
бээри
surround *v.* долгандыр
swallow *n.*
хараачыгай
swamp *n.* тулаа
swamp *n.* шалбаа
swan *n.* куу

swear *v.* деридер
swear, promise *v.*
даңгыраглаар
sweat *n.* дер
sweat *v.* деридер
sweet *a.* чигирзиг
swell up *v.* ыжар
swelling *n.* хаваң
swelling *n.* ыжык
swim *v.* эштир,
эштип билир
swimming *n.* эштири,
эжиндирери,
эжиндириишкин
swing *n.* мыңгырты,
чайганыыш,
качели
swing *n.* чайганыыш
swing *v.* аадар
swing *v.* ааттынар
swing *v.* чайгаар
swing *v.* чайганыр
sword *n.* шиш
селеме, шпага
symbol *n.* демдек,
символ

t

table *n.* ширээ, стол
tadpole *n.* пага төлү,
головастик
tail *n.* кудурук
tailor *n.*
дааранықчы
take (e.g. a chess piece) *v. tr.* чиир
(шыдыраа
ойнаанда)
take *v.* алыр
tale *n.* тоол
tale *n.* үлегер
talk *v.* чугаалажыр
tall (person) *a.* узун
tall *a.* бедик, узун
tape recorder/player
n. магнито(фон)
taste *v.* шенээр, амзаар

tasty *a.* амданныг
tasty, good *a.* чаагай, таптыг
tax *n.* үндүрүг
taxi *n.* такси
tea *n.* шай
teach *v.* өөредиг, өөредип каар,
teacher *n.* башкы
teapot *n.* доңгуу
teapot *n.* хөнек
tear *v.* үзе тыртар
teepee (made of wooden poles with bark covering) *n.* алажы өг
teepee, tent *n.* чадыр
telegram *n.* телеграмма
telephone *n.* телефон
telephone, call on the telephone *v. tr.* долгаар
television *n.* телевизор
tell *v.* чугаалаар, ыдар
temperature *n.* температура, изиг соогу, изиг-соогу
temple (small) *n.* хүрээ
temple (large) *n.* дуган
temples of all kinds (collective) *n.* хүрээ-дуган
temporary *a.* түр када
ten *num.* он
tend *v.* кадарар
tent *n.* майгын, чадыр, алажы өг
test *v.* шенээр, шылгаар
testicle *n.* чуурга
textile *n.* пөс
thank *v.* өөрүп четтирер
thank you (Hovd, Tsengel dialects) *disc.* улуг өөрдүм
thank you *disc.* четтирдим
that *pro.* ол
that's why *disc. c.* чүге дээрге
then *a.* соонда, сөөлүнде, оон
then *a.* ынчаш ~ инчеш
then, after *adv. p.* соонда
then, afterwards *p.* ооң соонда
theory *n.* теория
there *a.* аңаа
there *a.* мынаар, ынаар
there *a.* ында
there, then *pro. adv.* орта
therefore *a.* мооң ужурунда, ооң ужурунда
therefore *a.* ооң ужурунда, мооң ужурунда
therefore, that's why *disc.* ынчангаш, мынчангаш
these *p.* болар
they *pro.* олар
thick (e.g., of liquid or porridge) *a.* митпек
thick (of liquid) *a.* хоюг
thick *a.* дыгыш
thick *a.* шыргай
thief *n.* оор
thigh *n.* дөңмек
thing *n.* чүүл
thing *n.* чүве
think, solve *n.* бодаар
thirteen *num.* он үш
thirty *num.* үжен
this much *a.* бо хире
this one, the (very) same one *pro. n.* шак бо хире
this *p.* бо

thorn *n.* тен
thorny *a.* тенниг
thought, purpose, intention *n.* бодал
thousand *num.* муң
thread, strand *n.* удазын
three *num.* үш
throat (his/her/its throat) *n.* боску
throat *n.* боостаа
throat singer *n.* хөөмейжи
throat singing (five basic styles) *n.* каргыраа, хөөмей, борбаңнадыр, сыгыт, эзеңгилээр
throat singing (general term for and name for a specific style) *n.* хөөмей
throat singing (general term) *n.* хөөмей
throat singing (style characterized by high pitched whistling sounds) *n.* сыгыт
throat singing (style imitative of a rolling object) *n.* борбаңнадыр
throat singing (style imitative of the sound of singing while riding a horse) *n.* эзеңгилээр
throw *v.* дажаар
throw *v.* октаар
throw *v.* шывадаар
throw, take down (wrestling) *v.* октаар
thunder *n.* диңмирээшкин
Thursday *n.* четверг, дөрт-дугаар хүн

thus(ly) *adv.* ынчангаш
Tibet, Tibetan *n.* төвүт
ticket *n.* билет
tie *v.* кызар
tie, bind *v.* баглаар
tiger *n.* пар
tight *a.* дакпыш
tight *a.* дыкпыш, дакпыш
tight, narrow *a.* тар
time *n.* шак
time, period *n.* үйе, дата
tire (be tired) *v.* шылаар
tire, wheel *n.* дугуй
tired *a.* турупкан, могапкан
tired *a.* шагжок, шагзыргай
tired *a.* шагзыргай, шагжок
to buy, to go shopping *v.* саттынар, садар
to here *a.* мынаар
to there *a.* ынаар
to where *a.* каяа, кайнаар
to, up to (+Dative case) *p.* чедир
tobacco, cigarettes *n.* таакпы
today *n.* бөгүн
together *a.* кады
toilet *n.* туалет
tomato *n.* помидор
tomorrow *adv.* даарта
tomorrow *adv.* эртен
too much, too many *adv.* эмин эртир
too, also *c.* база
tooth *n.* диш
top (tip, end) *n.* баш
top of head *n.* тей
torn, ragged *a.* самдан
torso, body, underbelly *n.* өйек

tortoise, turtle *n.* языты-мелегей, мелегей
tos-karak (a wooden ritual implement used to sprinkle milk or tea, it is in the shape of a square spoon with a decorative handle and small holes (usually nine) bored into the bowl *n.* тос-карак
totem *n.* ээрен
touch *v.* дээр, дээптер, дегжир
tourism *n.* туризм
tourist *n.* турист
towards Spring (season) *v.* часкаар
towards *suffix* же ~ че
towel *n.* аржыыл
tower *n.* башня, суурга
town *n.* хоорай
toy *n.* ойнаарак
trace horse *n.* чүгүрүк аът
track *n.* ис
train *n.* поезд
traitor *n.* саттынар
translate *v.* очулдурар
translation *n.* очулдурары
trap *n.* какпа-дузак
trap *n.* капка ~ какпа
trap, fall into *v.* капкага кактырар
trash, garbage *n.* пок
treasure *n.* эртине
tree *n.* ыяш
tremble *v.* сирилээр
triangle *n.* үш-булуңчук
tribe *n.* ук, уксаа
tribe, clan *n.* аймак, сөөк
tribe, clan, ancestry, nation(ality) *n.* сөөк
tributary, fork (of a river, stream) *n.* адыр
trot *n.* челиш
truck *n.* чүък машиназы, грузовик
true *a.* шын
true, correct, just *a.* чөптүг
trust *v.* шынзыгар
truth *n.* шын
try, endeavor, attempt *n.* кызар
try, persevere *v.* оралдажыр
Tuesday *n.* вторник
tuition *n.* өөредилге, өөредири
tumbleweed *n.* хараган
tune *n.* аялга
tune, melody *n.* аялга
tunnel *n.* туннель
turn back, return *v.* эглир
turn in circles *v.* дескинер
turn pages, flip through (e.g. pages of a book) *v.* ажар
turn red, blush *v.* кызар
turn *v.* долганыр
turn *v. tr.* долгаар
turn, return *v.* эргилер
turtle *n.* языты-мелегей
Tuvan national holiday, observed in August *n.* наадым
Tuvan National Republic *n.* ТАР

(Тыва Арат Республика), арат
twelve *num.* он ийи
twenty *num.* чээрби
twice *num.* ийи катап
twin *n.* ийис
two *v.* ийи
type, kind *n.* янзы

u

ugly *a.* чараш эвес
ugly *a.* чүдек
umbrella *n.* хол майгыны
unbridle *v.* адырар
uncle *n.* аккызы(ы)
uncle *n.* даайы(м)
unclear, out of focus *a.* бүлүртүң, бүлүргей
uncomfortable (e.g., a situation) *a.* эп чок
uncomfortable *a.* таарымча чок, таарышпас
under *p.* адаанда
under *p.* адаанга
under *p.* адаанче
understand *v.* билир, билип алыр
understandable *a.* билдингир
underworld (myth.) *n.* алдыы оран
underworld *v.* эрлик
undress *v. tr. v. itr.* хевин уштур
uneven, rough *a.* дески эвес
unhappy *a.* аас кежик чок
uniform *n.* идик-хеп идик, хеп
union *n.* эвилел
unit of measurement *n.* хемчээл
universe *n.* бүдүмел
universe, world *n.* октаргай
university *n.* университет
unlucky *a.* аас-кежик чок
unpleasant *a.* таарымча чок, таарышпас
unripe *a.* доң
unsuitable *a.* таарышпас, таарымча чок
upper *a.* үстүкү
upper world (myth.) *n.* үстүү оран
urban *a.* хоорай(ның)
urinate *v.* сидиктээр
use *v.* ажыглаар, хереглээр
used to, be / get *v.* чаңчыгар
useful *a.* ажыктыг, дузалыг
useless aimless *a.* хей
usual *a.* чаңчылчаан
usually *adv.* анаада, чонаада
usually *adv.* черле

v

valley *n.* узун чоога
valley *n.* хем уну
valley *n.* хем шынаазы
valuable *a.* өртектиг, үнелиг
value *n.* өртек, үне
value *n.* үне
veal *n.* бызаа эъди
venereal disease *n.* шээр аарыг
Venus *n.* шолбан
verb *n.* кылыг сөзү

verify, test, check (up on) *v.* хынаар
verse *n.* шүлүк
very *a.* кончуг
very *adv.* дыка
very *adv.* чүдек
very much *adv.* улуу-биле
victory *n.* тиилелге
video cassette *n.* видик
video *n.* видео, видик
village *n.* көдээ суур
vinegar *n.* уксус
violate (e.g. law) *v.* үрегдээр, үрээр
violent *a.* килеңнээн, килеңниг
violent *a.* килеңниг, килеңнээн
virgin *n.* кыс
visit *v.* келир, баар
voice *n.* үн
volcano *n.* оттуг даг, вулкан
vomit *n.* куску, кустурары
vomit *v.* куску(м) келир
vote *n.* бадылаашкын
vote *v.* бадылаар
vowel *n.* ажык үн

W

wait *v.* манаар
wait!, okay *v. disc.* адыр (аа)
wake *v. itr.* оттур, оттуп келир
wake *v. tr.* оттурар
walk (go for a) *v.* агаарлаар
walk *v.* кылаштаар
walk *v.* чоруур
wall (of yurt) *n.* хана
wallet *n.* акша хавы
want to *suffix* - ЫксААр (иксээр, - ыскаар, - искээр, - ыскаар) - *ыксаар-иксээр - ыскаар-искээр*
want *v.* күзээр
war *n.* дайын
warm *a.* чылыг
warn, remind *v.* сагындырар
wash (self) *v.* чунар, чугдунар
wash *v.* чуур
watch *n.* шак
watchmaker *n.* шак септекчизи
water *n.* суг
watermelon *n.* арбуз
wave *n.* чалгыг
we *pro.* бис
weak *a.* кошкак, сула, чиик
wealth *n.* байы(ыыры), байлак, бай
wealth, wealthy *a.* байлак, бай
weapon *n.* боо-чепсек, чепсек
weaponry *n.* чепсегленири, чепсегленииишкин
wear *v.* чүктээр, кедер, эдилээр
weasel *n.* солангы
weather *n.* агаар, бойдус, погода
weave *v.* өрүүр, эжер, аргыыр
Wednesday *n.* среда
week *n.* неделя, чеди-хонук
week, seven days *n.* чеди хонук
weep *v.* ыглаар
welcome (you're welcome) *n.* ажырбас
welcome *a.* моорлаар
welcome *disc.* кирип моорланар

well *a.* экки
well *disc.* харын
well *disc.* анаа
well, correct(ly) *adv.* таптыг
well, fine *a.* анаа
well, in general *adv. disc.* чогум
well-being, health, good fortune *n.* амыр-менди
west *n.* барыын чүк
western *a.* барыын чүк(түң)
western *a.* хүн ажар чүк(түң)
wet *a.* өл
wet *a.* шык, өл
whale *n.* кит
what kind of *a.* кандыг
what *pro.* чүү
wheat *n.* ак-тараа
wheel *n.* дугуй
when *a.* кажан
where *a.* кайда, каяа
where from *adv.* кайыын
where to *adv.* кайнаар
which *pro.* кайы
which *pro.* кандыг
which *pro.* чүү
whip horse (with riding crop) *v.* кымчылаар
white (color term), grey (hair) *n.* ак
white *a.* ак
white partridge *n.* агыынак, аганак
white-salmon *n.* ак-балык
who *pro.* кым
whole *a.* бүдүн, шупту
why (not) *a.* чоп
why *a.* чүге
why *a.* ынчангаш
why, that's why, because of *c.* ооң ужун, ооң

ужурунда
wide *a.* делгем, алгыг
widely *adv.* калбаа-биле, калбак
wife *n.* кадай(ы)
wife's elder female siblings and wife's mother, collectively *n.* кат-ийе
wife's elder male siblings and wife's father, collectively (possessed form) *n.* катым
wife's younger siblings (male or female) *n.* чуржу
wild *a.* черлик, бүдүүлүк, саваажок
wild-goat *n.* элик
willow *n.* тал, хаак
win *v.* тиилээр, ажар
win, beat (e.g., in wrestling) *v.* удуп алыр, удар
wind *n.* хат, салгын
window *n.* көзенек
window *n.* соңга караа
wine *n.* кат арагазы
wine *n.* кызыл арага
wing *n.* чалгын
wink *v.* чивеңнедир
winter *a.* кышкы
winter *n.* кыш
wish *n.* күзел, күзээри, күзээшкин
wish *v.* күзээр, туралаар
witch *n.* чатка, шулбус, албыс
with *p.* ёзугаар
with, by means of *suffix* -биле
witness *n.* көрген кижи, херечи
wolf *n.* бөрү
wolf-cub *n.* бөрзек, бөрү оглу

wolverine *n.* чекпе
woman *n.* кадай
woman *n.* херээжен
wood *n.* ыяш
wood(s) *n.* арга
wood(s) *n.* арыг
wood(s) *n.* эзим
wood-grouse *n.* кара-куш
wool *n.* дүк
word *n.* сөс
work *n.* ажыл
work *v.* ажылдаар
worker *n.* ажылчын
world *n.* делегей, өртемчей, октаргай
world *n.* оран
worm *n.* курт
worry *v.* хөлзедир
wound *n.* балыг
wow (exclamation of surprise) *disc.* айоо/ийоо
wrap *v.* шуглаар, ораар, ээр
wrestler *n.* мөге
wrestling *n.* хүреш, демисел
wrist *n.* билек
write, record *v.* бижиир, бижидер
writer *n.* чогаалчы
writing *v.* бижиири, чурууру
wrong *a.* чазыглыг, шын эвес, меге

x

xerox (photocopy) *n.* ксерокс
x-ray *n.* рентген

y

yak *n.* сарлык
yawn *n.* эзээшкин
yawn *v.* эзээр
year (metaphorically, to ask one's age) *n.* хар
year *n.* чыл
yellow *a.* сарыг
yes *disc.* ийе
yesterday *n.* дүүн
yet *a.* ам-даа
you (plural or singular honorific) *pro.* силер
you (singular, familiar) *pro.* сен
young *a.* аныяк, чалыы, чаш, чаш уруг
young mare *n.* кызырак
younger brother's wife (familiar form) *n.* керниш
(possessed form) *n.* керним
younger brother's wife *n.* керин
younger sibling/ cousin *n.* дунма
younger sister's husband (familiar form) *n.* хүреген
younger sister's husband *n.* күдээ
youngest child *n.* хеймер
youth *n.* аныяктар
yurt *n.* өг, аал

Z

zero *num.* ноль, тик
zoo *n.* зоопарк

abbreviations

a. adjective	демдек ады
adv. adverb	наречие
disc. discourse particle	аян сөзү
itr. intransitive verb	шилчилге эвес кылыг сөзү
n. noun	чүве ады
num. number	сан
p. preposition	эдеринчи ат орну
pro. pronoun	
tr. transitive verb	шилчилге кылыг сөзү
v. verb	кылыг сөзү

кызырылгалар

Девид Харрисон, Грегори Андерсон

Тыва-англи англи-тыва сөстүк
[Tuvan-English, English-Tuvan Dictionary]

Издательская лицензия рестипографии
ПЛД № 24-13 от 13.11.1998 г.

Сдано в набор 14.11.2002. Подписано в печать 2.12.2002.
Формат 60x84 1/16. Бумага писчая. Гарнитура 1TTSchoolBook.
Печать офсетная. Физ. печ. л. 16. Усл. печ. л. 14,88
Тираж 1000 экз. Заказ № 1370

Типография Госкомитета по печати и информации
Республики Тыва.
667000, г. Кызыл, ул. Щетинкина и Кравченко, 1.